

POLIISIN VELVOLLISUUS TOIMIA OMALLA NIMELLÄÄN VIRKATEHTÄVISSÄ

Poliisien näkemyksiä aiheesta nykyisessä toimintaympäristössä

Antti Melasniemi
6/2018

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto	
Antti Melasniemi	Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Poliisin velvollisuus toimia omalla nimellään virkatehtävissä. Poliisien näkemyksiä aiheesta nykyisessä toimintaympäristössä	Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetyön muoto	
Kirsti Ruuska ja Markku Myllylä	Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä		
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä mieltä yksittäiset poliisimiehet ovat velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä nykyisessä toimintaympäristössä. Työllä haluttiin saada vastauksia siihen, minkälaisia uhkia poliisin näkökulmasta velvollisuuteen liittyy, miten se vaikuttaa heidän yksityiselämäänsä ja miten velvollisuuteen mahdollisesti tulevat muutokset vaikuttaisivat kansalaisten oikeusturvaan ja poliiseihin. Työ on kvalitatiivinen opinnäytetyö, jossa käytettiin tutkimusmenetelminä teemahaastattelua, sisällönanalyysiä ja SWOT-analyysiä. Työn teoreettinen viitekehys koostuu lainsäädännöstä, lainvalmisteluasiakirjoista, viranomaislähteistä, henkilölähteistä, uutisartikkeleista sekä aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta. Työn keskeinen lähde on poliisihallituksen esitys poliisin nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla, johon poliisien haastatteluilla saatuja tuloksia verrattiin.</p> <p>Omalla nimellä toimimisen virkatehtävissä koettiin lisäävän luottamusta poliisia kohtaan ja vaikuttavan positiivisesti vuorovaikutustilanteissa asiakkaiden kanssa. Negatiivisena puolena nousi kuitenkin esille informaatiovaikuttaminen, joka koettiin suurimpana uhkana nykypäivän toimintaympäristössä. Poliisin yksilöinti on jatkossakin tärkeää, mutta siitä, tulisiko sen tapahtua nimellä vai esimerkiksi numero/kirjain-tunnisteella, saatiin eriäviä mielipiteitä. Omalla nimellä toimimisesta virkatehtävissä koettujen poliiseille vahingollisten puolien, eli pääasiassa informaatiovaikuttamisen myötä muutokset nykykäytäntöön olisivat tulosten valossa aiheellisia. Muuttunut toimintaympäristö lisääntyvine informaatiovaikuttamisen keinoineen asettaa poliisin nykypäivänä tilanteeseen, joka antaa syytä tutkia lisää poliisiin kohdistuvia uhkia. Kaiken kaikkiaan toimintaympäristön muutokset ovat aiheuttaneet tarpeen pohtia uudelleen poliisin velvollisuutta toimia virkatehtävissä omalla nimellään.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
64 + 10 liitesivua	Kesäkuu 2018	AMK2015ONT
Avainsanat		
virkamies, viranomainen, viranomaistoiminnan julkisuus, oikeusturva, turvallisuus, turvallisuusympäristö, uhka		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TYÖN TAVOITTEET	4
3	POLIISIN TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET	6
3.1	Muutosten taustaa	6
3.2	Uhat poliisin yksityiselämälle ja turvallisuudelle.....	9
3.3	Poliiseihin kohdistuneiden uhkien uutisointi mediassa	11
4	POLIISIN NIMILAATAN KÄYTTÖ.....	13
4.1	Poliisin nimilaatan käyttö Yhdysvalloissa	13
4.2	Poliisihallituksen esitys sisäministeriölle.....	15
5	KESKEINEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA KESKEISET KÄSITTEET ...	19
5.1	Virkamies ja viranomainen	19
5.1.1	Viranomaistoiminnan julkisuus.....	20
5.1.2	Oikeusturva	21
5.2	Turvallisuus, turvallisuusympäristö ja uhka.....	22
5.3	Yksityiselämän suoja ja virantoimitussuoja.....	24
5.4	Poliisin yksilöinti ja tunnistettavuus	26
5.4.1	Nimilaatta.....	28
5.4.2	Virkamerkki	29
5.5	Rikoslaki 16 luku, rikokset viranomaisia vastaan	30
6	KVALITATIIVINEN TUTKIMUSOTE JA MENETELMÄT	33
6.1	Laadullinen tutkimusote.....	33
6.2	Teemahaastattelu	34
6.2.1	Haastatteluteemat.....	35
6.2.2	Haastateltavat	36
6.3	Analysointi	37
7	TULOKSET.....	40
7.1	Teema 1. Poliisin toimintaympäristö	40
7.2	Teema 2. Poliisin velvollisuus toimia omalla nimellään virkatehtävissä	43
7.3	Teema 3. Esitys nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla	48
7.4	Teema 4. Vaikutukset kansalaisten oikeusturvaan	51
7.5	Informaatiovaikuttaminen	53
7.6	Keskeiset tulokset	55
8	POHDINTA	58
	LÄHTEET	64

LIITTEET

1 JOHDANTO

Muutokset Euroopan turvallisuusympäristössä ovat olleet 2000-luvulla enenevässä määrin keskustelun aiheena mediassa. Uskonnollisesti tai ideologisesti motivoitunut terrorismi, eri ryhmittymien väliset konfliktit, rikollisuuden muuttuminen kansainvälisemmäksi, järjestäytyneemmäksi ja sen leviäminen verkkomaailmaan ovat tulleet osaksi eurooppalaista turvallisuusympäristöä. Suomikaan ei ole välttynyt tältä negatiiviselta kehitykseltä. Euroopan valtioiden sisäisestä turvallisuudesta vastaa pääosin kunkin maan kansallinen poliisi. Näin ollen poliisit ovat tekemisissä kaikkien edellä mainittujen ilmiöiden kanssa. (Sisäministeriö 2016b.)

Toimittaja Jaana Mattilan kirjoittamassa Aamulehden verkkouutisessa komisario Henri Rikander Poliisiammattikorkeakoulusta arvioi, että Suomessa noin muutamat kymmenet poliisit ovat joutuneet vaihtamaan työtehtäviä, paikkakuntaa sekä asuntoa ja jopa lopettamaan poliisin ammatissa työskentelyn viimeisen viiden vuoden aikana heihin kohdistuneen ”maailittamisen”, uhkailun tai väkivallan takia (Mattila 9.5.2018). Uutinen saa pohtimaan, voitaisiinko joillakin toimenpiteillä ja muutoksilla ehkäistä poliisiin kohdistuvia uhkia ja negatiivista vaikuttamista? Tätä opinnäytetyötä varten puhelimitse tavoitettu Rikander (2018) kertoi, että esimerkiksi Helsingin poliisilaitoksella nettipoliisit eivät enää toimi henkilökohtaisesti omalla nimellään ja omilla kasvoillaan internetissä heihin kohdistuneen negatiivisen vaikuttamisen myötä. (Rikander 11.5.2018, puhelu).

Yksi keskeinen asia, jonka avulla päästään vaikuttamaan jokaiseen ihmiseen tavalla tai toisella on tämän nimi. Nimi yksilöi henkilön melko vahvasti ja sen avulla päästään etsimään jokaisesta ihmisestä henkilökohtaista informaatiota, varsinkin nykyisessä tietoyhteiskunnassa. Tähän ajatukseen pohjautuu myös tämän opinnäytetyön aihe poliisin velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä nykyisessä toiminta- ja turvallisuusympäristössä.

Työssä selvitetään mihin lainsäädäntöön ja muuhun sääntelyyn poliisin tämän hetkinen velvollisuus toimia omalla nimellään virkatehtävissä perustuu. Tarkemmin sanoen, mitkä ovat perusteet sille, että poliisimies kantaa nimilaattaa virkatehtävissä ja on velvollinen esittämään virkamerkkinsä virkatoimen kohteelle pyydettyä. Työn keskiössä ovat yksittäisten

poliisimiesten kokemukset ja mielipiteet koskien edellä mainittuja velvollisuuksia nykyisessä toiminta- ja turvallisuusympäristössä sekä velvollisuudesta aiheutuvat vaikutukset poliisien yksityiselämälle.

Työssä tarkastellaan myös velvollisuuteen toimia omalla nimellä virkatehtävissä mahdollisesti tulevien muutosten vaikutusta kansalaisten oikeusturvaan ja poliiseihin. Tarkastelussa otetaan huomioon myös perustuslaillinen näkökulma. Työn ulkopuolelle rajataan se, kuinka moni poliisimies jättää käyttämättä nimilaattaa virkatehtävissä tai ilmoittamatta nimeään virkatoimen kohteelle. Työssä ei myöskään tutkita muita poliisin työturvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä laajalti. Työ toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Menetelminä työssä käytetään teemahaastattelua, sisällönanalyysiä ja SWOT-analyysia.

Työ alkaa työn aiheen, tarkoituksen ja tavoitteen esittelyllä. Luvussa kolme käsitellään poliisin toimintaympäristöä ja siihen liittyviä muutoksia. Luvussa neljä tarkastellaan poliisin nimilaatan käyttöä Yhdysvalloissa vertailukohtana Suomeen. Luvussa esitellään lisäksi työn kannalta keskeinen lähde, poliisihallituksen esitys poliisin nimilaatan korvaamisesta tunnisteella. Viidennessä luvussa avataan työn aihealueeseen liittyvä keskeinen lainsäädäntö ja muu sääntely sekä keskeiset käsitteet. Luvussa kuusi kuvataan työn tutkimusote ja työssä käytetyt menetelmät. Työn tulokset esitellään luvussa seitsemän. Tulosten yhteenvedossa työn keskeiset tulokset on taulukoitu SWOT-prosessityökalun avulla visuaaliseen ja helposti ymmärrettävään muotoon. Työ päättyy tulosten pohdintaan sekä työn luotettavuuden ja onnistumisen arviointiin luvussa kahdeksan.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TYÖN TAVOITTEET

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan poliisin velvollisuutta toimia virkatehtävissä omalla nimellään, käyttää nimilaattaa ja esittää virkamerkki sitä pyydettyä. Työssä selvitetään haastatteluiden avulla yksittäisten poliisimiesten kokemuksia ja ajatuksia näistä velvollisuuksista nykyisessä toiminta- ja turvallisuusympäristössä. Työn ajankohtaisuutta lisää poliisihallituksen sisäministeriön poliisiosastolle syksyllä 2017 lähettämä kirje koskien poliisin virkapukuasetuksen muuttamista siten, että poliisin nykyinen nimilaatta korvattaisiin tunnustelaatalla.

Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2013) mukaan metodioppaissa on perinteisesti ohjeistettu, että ennen varsinaisen tutkimusaineiston keruuta tutkijan on muotoiltava ja harkittava tutkimuksen ongelmat huolellisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusongelmat saattavat kuitenkin muuttua tutkimuksen edetessä ja siksi yleisesti puhutaan ongelman sijaan tutkimustehtävästä. Jotta tutkimus ei jäisi aineiston luokittelun tasolle, täytyy tutkimuksella olla aina jonkinlainen kysymystenasettelu tai tulkintaidea. (Hirsjärvi ym. 2013, 125-126.) Tämän työn tutkimustehtävät on esitetty alla kysymysten muodossa.

- 1) *Mitä uhkia yksittäisten poliisimiesten näkökulmasta sisältyy siihen, että poliisimies joutuu toimimaan omalla nimellään virkatehtävissä nykyisessä toiminta- ja turvallisuusympäristössä?*
- 2) *Mitä yksittäiset poliisimiehet ajattelevat ja kokevat velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä?*
- 3) *Miten poliisin velvollisuuteen toimia omalla nimellään virkatehtävissä tulevat mahdolliset muutokset saattaisivat vaikuttaa kansalaisten oikeusturvaan poliisimiesten näkökulmasta?*

Työn tietoperusta koostuu lainsäädännöstä, lainvalmisteluasiakirjoista, viranomaislähteistä, henkilölähteistä, uutisartikkeleista sekä aiheeseen liittyvästä muusta kirjallisuudesta. Tutkittavaan aiheeseen keskeisesti liittyviä käsitteitä ovat virkamies ja viranomainen, viranomais-toiminnan julkisuus, oikeusturva, turvallisuus ja turvallisuusympäristö sekä uhka.

Hirsjärven ym. (2013) mukaan jokaisella tutkimuksella on aina jonkinlainen tehtävä tai tarkoitus, joka ohjaa tutkimuksessa tehtäviä strategisia valintoja. Tutkimuksen tarkoitusta kuvataan usein neljän piirteen avulla. Tutkimus voi olla ennustava, kartoittava, selittävä tai kuvaileva. Yhteen tutkimukseen voi kuitenkin sisältyä useampia tarkoituksia, jotka voivat muuttua tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2013, 137-138.)

Tämän työn tarkoituksena on selvittää, kartoittaa ja koota vertailua varten yksittäisten poliisimiesten ajatuksia, kokemuksia sekä mielipiteitä koskien velvollisuutta toimia omalla nimellään virkatehtävissä nykyisessä toiminta- ja turvallisuusympäristössä. Työssä halutaan kartoittaa, mitä positiivisia ja negatiivisia asioita poliisimiehet liittävät edellä mainittuun velvollisuuteen. Lisäksi työssä halutaan selvittää, miten poliisimiehet suhtautuvat poliisihallituksen esitykseen poliisin nimilaatan korvaamisesta tunnustelaatalla ja kokevatko he poliisihallituksen esityksessä mainituilla muutosehdotuksilla olevan mahdollisesti vaikutusta poliiseihin tai kansalaisten oikeusturvaan.

Työn tavoitteena on saada vastaukset tutkimuskysymyksiin ja verrata niitä poliisihallituksen esitykseen poliisin nimilaatan korvaamisesta tunnustelaatalla. Lisäksi tavoitteena on selvittää, nouseeko poliisimiesten haastatteluissa joitakin uusia merkittäviä teemoja esille koskien tutkimusaihetta, ja miten esille nousseet asiat suhteutuvat työn muuhun teoreettiseen viitekehykseen ja aineistoon.

3 POLIISIN TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSET

Tässä luvussa esitellään poliisin toiminta- ja turvallisuusympäristössä tapahtunutta kehitystä ja muutoksia kirjallisuuden, lainvalmisteluasiakirjojen, viranomaislähteiden, henkilölähteiden sekä median uutisoinnin avulla. Muutosten avaaminen on tärkeää, sillä sen avulla voidaan paremmin ymmärtää nykyisen toiminta- ja turvallisuusympäristön vaikutuksia poliisimiehiin ja poliisitoimintaan. Luvussa avataan myös työn kannalta oleellista lähdettä, poliisihallituksen esitystä nimilaatan korvaamisesta tunnustelaatalla.

3.1 Muutosten taustaa

Poliisin toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Poliisilain (22.7.2011/872) 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin tehtäviä ovat muun muassa: ”- - yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.” Poliisin tehtävät ja toimintaympäristö ovat siis jo lain tasolla sidottuja yhteiskunnan muutoksiin, sillä yhteiskunnan muutoksista ja kehityssuunnista huolimatta poliisin velvollisuudet pysyvät samoina.

Suomessa on totuttu siihen, että luottamus poliisihallintoa kohtaan on hyvällä tasolla, mikä ilmenee muun muassa vuoden 2016 poliisibarometristä. Poliisibarometri on sisäministeriön kahden vuoden välein toteuttama kyselytutkimus, joka kartoittaa kansalaisten käsityksiä poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Barometrin mukaan 96% vastanneista luottaa poliisiin melko tai erittäin paljon. (Sisäministeriö 2016b, 5, 7.) Suomessa poliisit toimivat avoimesti omalla nimellään ja omilla kasvoillaan. Muuttuvassa tilanteessa kehittyä kuitenkin myös uudenlaisia uhkia, joihin tulee reagoida.

Vertailukohteen saamiseksi suomalaisen poliisin toimintaympäristön kehitykseen, tarkastellaan lyhyesti eri maiden poliisien toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia Euroopan unionin (jäljempänä EU) alueella. EU:n sisäisen turvallisuuden strategian (2010) mukaan nykyiset rikollisuuteen liittyvät uhat ja riskit mukautuvat äärimmäisen ripeästi tekniikan ja tieteen kehitykseen. Näitä kaikille EU:n jäsenmaille ja viranomaisille yhteisiä, osittain uusia ja lisääntyneitä uhkia ovat esimerkiksi vakava ja järjestäytynyt rikollisuus, terrorismi sen

kaikissa muodoissa, kyberrikollisuus sekä rajat ylittävä rikollisuus. EU:n sisäisen turvallisuuden strategiassa painotetaan jäsenvaltioiden sekä viranomaisten välistä yhteistyötä uhkien torjumiseksi. (Euroopan unioni 2010, 7-8, 13-14.)

Euroopan turvallisuustilanteen muutosten myötä voidaan perustellusti kysyä, onko poliisin edelleen turvallista toimia virkatehtävissä omalla nimellään Suomessa ja mitkä ovat menettelyn hyödyt ja haitat. Suomessa poliisi vastaa sisämaan turvallisuudesta ja suorittaa lisäksi ulkomaalaisvalvontaa voimassa olevan ulkomaalaislain (30.4.2004/301) mukaisesti. Kuten edellisessä kappaleessa mainitun EU:n sisäisen turvallisuuden strategiasta ilmenee, ovat poliisit työnsä vuoksi tekemisissä mitä moninaisemman globaalien rikollisuuden kanssa. Tämän lisäksi suomalainen poliisi tekee jokapäiväistä työtään kantaväestön ja kotimaisen rikollisuuden parissa.

Sisäministeriön julkaiseman valtioneuvoston selonteon sisäisestä turvallisuudesta 2016 (jäljempänä *sisäisen turvallisuuden selonteko*) mukaan poliisin toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia ovat muun muassa talousrikollisuuden sekä nettipetosten määrän voimakas kasvu. Lisäksi oman haasteensa tuo Suomeen kohdistunut laajamittainen ja lisääntynyt maahantulo. Tämä on näkynyt muun muassa yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvien poliisitehtävien määrän lisääntymisenä, kuten turvapaikanhakijoiden keskinäisinä välienselvittelyinä sekä viranomaisten toimien väkivaltaisena vastustamisena. Myös laittomaan maahantuloon liittyvän järjestäytyneen rikollisuuden määrä on kasvanut. Sisäisen turvallisuuden selonteon mukaan lisääntynyt maahantulo on aiheuttanut rasmin, viharikosten sekä väkivaltaisten ääriliikkeiden näkyvyyden ja määrän kasvua. (Sisäministeriö 2016a, 16-17.) Sund & Wennström (2016) näkevät myös lisääntyneeseen maahantuloon liittyvät riskit. Heidän mukaan globalisoituminen, Schengenin-sopimuksesta juontuva ”vapaa liikkuvuus” sopimusmaiden välillä sekä vuosina 2014–2015 alkanut Euroopan pakolaiskriisi ovat asettaneet suomalaiset viranomaiset uudenlaisten haasteiden eteen. (Sund & Wennström 2016, 32-39.)

Omana huolenaan sisäisen turvallisuuden selonteossa todetaan terrorismin uhan kasvu Suomessa. Syynä tälle esitetään konfliktialueilla taistelleiden ihmisten saapuminen ja palaaminen Suomeen. (Sisäministeriö 2016a, 17.) Asiasta ovat kirjoittaneet myös Laitinen, Jukarainen & Boberg (2016), jotka toteavat terrorismin kehittymisen ennakoinnin olevan haastavaa. Heidän mukaan EU:n alueelle on pakolaiskriisin seurauksena tullut ihmisiä, joilla on yh-

teyksiä väkivaltaiseen radikalisoitumiseen ja terrorismiin. Suomessakin tilanteen konkretisoituminen näkyy radikaalitoimijoiden määrällisen ja laadullisen uhan lisääntymisenä. (Laitinen ym. 2016, 103.)

Virta (2016) liittyy poliisin toimintaympäristön muutoksiin kaikissa Pohjoismaissa tapahtuneen taloudellisten resurssien niukkenemisen viime vuosina. Hänen mukaan budjettileikkaukset ovat koskettaneet poliisitoimintaa ja poliisiorganisaatioita. Tämä on ollut keskeinen tekijä reformien, kuten Suomen poliisin hallintorakennemuutoksen (PORA 3) taustalla. (Virta 2016, 29.) Sisäisen turvallisuuden selonteossa todetaan myös, että suurissa kaupungeissa erityisesti poliisipalveluissa kysyntä ylittää nykyisin tuntuvasti resurssien mahdollistaman tarjonnan. Haja-asutusalueilla ja pienissä kunnissa resurssien niukkuus näkyy poliisin keskimääräisissä toimintavalmiusajoissa, jotka ovat paikkakohtaisesti jopa kestäättömän pitkiä. (Sisäministeriö 2016a, 16.)

Hallituksen esityksessä koskien lakia Poliisiammattikorkeakoulusta (HE 64/2013 vp) käsitellään poliisitoimintaan nykyisin kohdistuvia odotuksia ja muutoksia yhteiskunnassa. Esityksen yleisissä perusteluissa todetaan, että suomalainen yhteiskunta on moniarvoistunut ja monikulttuurisuus tulee oletettavasti lisääntymään. Nämä muutokset vaikuttavat osaltaan jokaiseen poliisiin. Tavallisen hälytys- ja valvontasektorin poliisipartion täytyy osata perustella virkatoimensa avoimesti ja vakuuttavasti poliisin toimintaan kriittisesti suhtautuvalle yksilölle. Samaten kielitaito on korostuneessa asemassa poliisityössä. Poliisit joutuvat puuttumaan erilaisista etnisistä taustoista tulevien henkilöiden välisiin yhteenottoihin ja selvittämään niitä. Yksittäisen poliisimiehen täytyy kyetä kehittyneeseen oikeudelliseen ajatteluun, jotta hän pystyy soveltamaan toimivaltuuksiaan perusoikeusmyönteisesti ja ylimpien oikeusviranomaisen tarkoittamalla tavalla. Jatkuvasti kehittyvä teknologia ja tietotekniikka vaativat nykypäivän poliiseja hankkimaan uutta osaamista taukoamatta. (HE 64/2013 vp, 4.)

Yllä mainitun hallituksen esityksen mukaan poliisin täytyy kyetä ennakoimaan ja arvioimaan toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia, keräämään ja analysoimaan tietoa sekä kehittämään jatkuvasti toimintaansa. Poliisin täytyy pyrkiä vastaamaan kansalaisten odotuksiin poliisipalveluista. Kansalaisten lisääntynyt tietoisuus poliisitoimintaa koskevasta lainsäädännöstä lisää myös painetta poliisitoiminnan korrektiutta kohtaan. Yksittäisen poliisipartion vastuu poliisipalveluiden tuottajana ja poliisitoimien käynnistäjänä korostuu. (HE 64/2013 vp, 9.)

Poliisiammattikorkeakoulun katsauksessa poliisin toimintaympäristöstä (2016) Myllylä ja Salonen ovat myös huomanneet muutokset poliisin toimintaympäristössä. Heidän kirjoittamassa artikkelissa mainitaan, että poliisin toimintaympäristön muutoksiin on vaikuttanut merkittävästi lisääntynyt maahanmuutto. Myöskin rikollisuuteen on tullut uusina ilmiöinä lisääntyneet ja monimuotoistuneet internetin välityksellä tehtävät kansainväliset huijaukset. (Myllylä & Salonen 2016, 65.)

Toistaiseksi suomalaiset poliisit eivät ole juurikaan olleet ”otsikoissa” siitä, että yksittäiselle poliisille tai hänen läheisilleen olisi vapaa-ajalla kostettu jokin poliisin tekemä virkatoimi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tätä tapahtuisi. Poliisit toimivat lain edellyttämällä tavalla päivittäin ihmisten parissa omalla nimellään varustettu nimilaatta virkavaatteissaan. Samaten poliisi on velvollinen esittämään nimellään ja kuvallaan varustetun virkamerkkinsä virkatoimen kohteelle tämän sitä pyytäessä. Nämä lakisäätteiset velvollisuudet, joita tarkastellaan tarkemmin työn luvussa 5, antavat ihmisille mahdollisuuden saada tietoonsa virkaintoa suorittavan poliisimiehen henkilöllisyyden. Käänteisesti velvollisuudet valitettavasti mahdollistavat ja helpottavat poliiseihin kohdistettavia kostotoimia, kiristystä, uhkailua ja muuta negatiivista vaikuttamista.

3.2 Uhat poliisin yksityiselämälle ja turvallisuudelle

Muiden virkamiesten, kuten sosiaalitoimen edustajien ohella, joutuu poliisikin kuulemaan arkityössään toistuvasti haukkumista ja muun muassa päihtyneiden ihmisten uhkailua. Toinen asia on kuitenkin se, kun uhkailu muuttuu todentuntuiseksi ja vakavaksi. Tästä esimerkkinä ovat lainaukset teoksesta: *Ammattina poliisi – pelkääkö puoliso?* (Kerola 2003.) ”*Minä olen valmis kuolemaan vaikka tähän paikkaan mutta oletko sinä valmis elämään ja pelkäämään lopun elämäsi perheen tai muiden puolesta*” sekä ”*Sellaisia kavereita jotka on erikoistuneet hoitelemaan sinun kaltaisiasi tapauksia esim. joku tulee ja heittää räjähteitä kotisi ikkunasta sisään.*” – Uhkailija komisariolle lähettämässään kirjeessä 2002. (Kerola 2003, 28.)

Opinnäytetyötä varten tehdyn selvitystyön mukaan Suomessa ei ole 2000-luvulla tapahtunut ainuttakaan poliisisurmaa, jossa poliisi olisi surmattu vapaa-ajallaan, ja jossa motiivina olisi ollut se, että uhri oli ammatiltaan poliisi. Myöskään uutisointia tai tieteellistä tutkimustietoa

suomalaisten poliisien vapaalla ollessaan kokemasta uhkailusta, kiristyksestä tai kostotoimista ei ole toistaiseksi laajalti löydettävissä. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö tällaista ilmiötä olisi olemassa, kuten työn johdannossa mainittu Aamulehden uutisartikkeli osoittaa.

Poliisin voimankäyttöä, poliisin kokemaa väkivaltaista vastustamista ja uhkailua virkatehtävissä on tutkinut komisario Henri Rikander Poliisiammattikorkeakoulusta. Rikanderin tähän mennessä julkaistuja tutkimuksia ovat muun muassa: *Poliisin kokemus virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta* (Edilex, 2017), *Poliisi käyttää asetta harvoin* (Haastelehti 4/2017) sekä *The Use of Electroshock Weapons by the Finnish Police in 2016* (Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab VOL 104, NO 2 2017). (Rikander, puhelu 18.5.2018.) Työterveyslaitoksen tutkija Tuula Leino on tutkinut poliisien työssään kohtaamaa väkivaltaa ja sen vaikutuksia poliisien psyykkiseen hyvinvointiin psykologian väitöskirjassaan: *Work-related violence and its associations with psychological health: a study of Finnish police patrol officers and security guards* (2013). Rikanderin ja Leinon edellä mainitut tutkimukset eivät kuitenkaan kata poliiseihin tai heidän läheisiinsä virka-ajan ulkopuolella kohdistuneita väkivallantekoja tai uhkailua. Aiheesta löytyy kuitenkin vanhempaa tutkimustietoa, jota esitellään seuraavaksi.

Poliisiorganisaatiossa on 1990-luvun alussa herännyt keskustelu poliisimiehiin ja heidän omaisiinsa kohdistuneiden uhkausten, häirintätapausten ja väkivallanteiden aggressiivisesta lisääntymisestä. Sen sijaan, että edellä mainitun kaltaisia kostotoimia pidettäisiin vain yksittäisiin virkamiehiin kohdistuvina rikoksina, voidaan niiden nähdä kohdistuvan koko poliisi-instituutiota vastaan ja pitää jopa lievänä hyökkäyksenä laillista yhteiskuntajärjestelmää kohtaan. (Pöyhönen, Calin, Lehtonen, Nurmi, Koski & Porola 1995, 5.)

Sisäministeriön poliisiosaston vuoden 1993 lopulla tekemässä valtakunnallisessa kyselytutkimuksessa koskien poliiseihin tai heidän läheisiinsä kohdistuvia uhkia saatiin 257 vastausta. Tapauksista 187:ssä oli kyse poliiseihin tai heidän läheisiinsä kohdistuneesta häirinnästä tai uhkailusta, 39:ssä teosta, joka kohdistui omaisuuteen, 7:ssä perättömästä kanteesta, 6:ssa väkivallasta ja 18:ta muuksi luokiteltavasta tapauksesta. Suurin osa uhkauksista kohdistui poliiseihin ja vain 26 kappaletta heidän omaisiinsa. Moneen poliisille osoitettuun uhkaukseen sisältyi kuitenkin peitelty uhkaus myös tämän läheisille. Tutkimuksessa arvioitiin, että väkivallatapausten vähäisyys selittyy sillä, että suurin osa niistä oli tapahtunut virantoinituksen akuuteissa tilanteissa, eivätkä ne täten kuulu selvityksen piiriin. (Pöyhönen ym. 1995, 5, 8-11.)

Vuosina 1995 ja 1996 uutisoitiin kaksi merkittävää iskuja, jotka olivat kohdistettu poliisia vastaan. Vuonna 1995 pommi räjähti Pasilan poliisitalolla ja vuonna 1996 tehtiin yritykseksi jäänyt pommi-isku silloista Helsingin huumepoliisin komisariota kohtaan tämän kotitalolla. Samoihin aikoihin löydettiin rikollisten hallusta jopa tappolistoja, joissa oli poliisien nimiä. Näiden asioiden johdosta voitiin päätellä, että rikolliset olivat koventaneet keinojaan lisätes- sään poliisimiehiin kohdistuvia painostus- ja uhkaustoimia. (Juvonen 1997, viitattu teok- sessa Kerola 2003, 29.)

3.3 Poliiseihin kohdistuneiden uhkien uutisointi mediassa

Poliiseihin heidän vapaa-ajallaan kohdistuneista uhista on uutisoitu myös jonkin verran me- diassa. Toimittaja Mika Niskasen kirjoittamaan Ylen 30.3.2017 julkaistuun verkkouutiseen on haastateltu eri tehtävissä olevia poliisimiehiä liittyen poliisin tunnettavuuden hyötyihin ja haittoihin. Verkkouutiseen haastatellun Sotkamossa työskentelevän rikosylikonstaapeli Hannu Vännisen mielestä poliisin tunnettavuuden hyötynä on se, että ihmiset uskaltavat ker- toa poliisille asioita, joista eivät muuten viitsisi kertoa. Varjopuolena Vänninen näkee sen, että mikäli kansalainen kokee tulleen kohdelluksi väärin poliisin taholta, saattaa hän aja- tella kostavansa poliisille tämän ollessa vapaa-ajalla. Vänninen kertookin, että esimerkiksi Kainuussa on syntynyt välikohtauksia, joissa vapaalla olleisiin poliiseihin on käyty fyysi- sesti käsiksi. (Niskanen 2017.)

Edellä mainitun verkkouutisen mukaan poliisihallituksesta ja Suomen poliisijärjestöjen lii- tosta vastattiin Ylelle, että poliisin ammatista johtuvat välikohtaukset työn ulkopuolella ovat harvinaisia. Vännisen lisäksi muidenkin poliisien Ylelle antamista vastauksista käy ilmi, että heidänkin mielestä poliisin tunnettavuudella on niin hyötyjä kuin haittoja. Kansalaiset lähes- tyvät poliisia helpommin, luottavat poliisiin ja jakavat informaatiota. Poliisien tunnettavuus mahdollistaa kuitenkin uhkailun, perättömien asioiden levittämisen poliiseista esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, suunsoittamisen ja kostamisen. Varsinaiseksi ongelmaksi verkkouu- tiseen haastatellut poliisit eivät kuitenkaan tilannetta näe. (Niskanen 2017.)

Uutissivusto Kalevan 28.3.2017 julkaisemassa uutisartikkelissa toimittaja Henripekka Kal- lio kirjoittaa, että artikkeliin haastatellun poliisijohtaja Tomi Vuoren mukaan poliisiin yrite- tään vaikuttaa uusin tavoin. Vuori kertoo, että virkatehtävissä olevia poliiseja valokuvataan

ja videoidaan, ja heistä otetaan tietoja ylös. Tämän jälkeen poliiseista julkaistaan kaikki mahdolliset tiedot sosiaalisessa mediassa. Vuoren mukaan tällä tavoin loukkaamalla poliisien yksityisyyttä, heistä yritetään tehdä yhtä osapuolta eri ryhmien välisissä kiistoissa, vaikka poliisin tulisi pysyä objektiivisena. Vuori ei pidä kehityssuuntaa hyvänä mutta hän ei näe syytä paniikkiin. Ajatukseen poliisin toimimisesta anonyymisti virkatehtävissä Vuori toteaa, ettei hän halua ”*kommandomiehiä ajamaan poliisikeikkoja.*” (Kallio 2017.)

Toimittaja Asta Tenhusen kirjoittamassa, Savon Sanomien 19.12.2017 julkaisemassa, nettiartikkelissa kerrotaan Kuopion poliisiaseman putkalla vuonna 2014 tapahtuneesta tilanteesta, jonka seurauksena kaksi poliisimiestä sai rikostuomiot vapaudenriistosta, virkavelvollisuuden rikkomisesta ja pahoinpitelystä. Uutisartikkelin mukaan putkalla kuvatusista valvontakameratallenteista on julkaistu mediassa video, josta on leikattu useita kohtia pois. Videota on levitetty muun muassa MV-vihasivustolla. Tämän lisäksi vihasivustot ovat julkaisseet videolla näkyvien poliisimiesten nimet, syntymäajat ja muita henkilötietoja. Leikatut videot ovat nostaneet keskustelua internetissä ja aiheuttaneet uhkailuja poliiseja kohtaan. (Tenhunen 2017.)

Myös muualla Euroopassa poliisit ja heidän perheensä ovat joutuneet uhkailun, kiristyksen, väkivallan ja kostotoimien kohteiksi vapaa-ajallaan. Iltalehden 14.6.2016 julkaiseman uutisartikkelin mukaan Ranskassa puukotettiin kuoliaaksi töistä kotiin saapumassa ollut poliisi tämän kodin ulkopuolella. Sen lisäksi puukotetun poliisin vaimo ja kolmevuotias poika joutuivat puukottajan panttivangeiksi tämän tunkeuduttua poliisin kotitaloon. Lopuksi puukottaja surmasi panttivankina olleen poliisin puolison. Surmattu poliisi oli virka-arvoltaan poliisiaseman apulaisjohtaja ja hänen surmattu vaimonsa työskenteli paikallisessa sisäministeriössä. Surmaaja oli ranskalaismedioiden mukaan heidän naapurinsa, joka yhdistettiin myöhemmin terroristijärjestö Isisiin. (Iltalehti, 14.6.2016.)

Toimittaja Jarno Miettisen kirjoittaman MTV:n 31.10.2017 julkaiseman uutisartikkelin mukaan yhden viikonlopun aikana Suomen rajanaapurissa Ruotsissa hyökättiin yhteensä neljä kertaa poliisia vastaan. Kolme hyökkäyksistä kohdistui eri poliisiasemiin mutta yksi hyökkäys kohdistui poliisin kotitaloon. Vapaalla olleen poliisin kotitaloa kohti ammuttiin automaattiasella yli 20 laukausta. Asunnossa oli tapahtumahetkellä sisällä poliisi ja hänen perheensä. (Miettinen 31.10.2017.)

4 POLIISIN NIMILAATAN KÄYTTÖ

Tässä luvussa esitellään poliisin yksilöitävyydestä ja yksilöintitavasta käytyä keskustelua niin Yhdysvaltojen kuin Suomenkin osalta. Lisäksi luvussa avataan työn kannalta keskeinen lähde, poliisihallituksen esitys nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla.

4.1 Poliisin nimilaatan käyttö Yhdysvalloissa

Yhdysvallat valittiin poliisin yksilöintitavan ja nimilaatan käytön osalta vertailukohdaksi Suomelle, koska poliisitoiminta Yhdysvalloissa on ollut vahvasti uutisoituna suomalaisessa mediassa. Varsinkin valkoihoisten Yhdysvaltalaisien poliisien ja tummaihoisen väestön väliset väkivaltaiset, jopa kuolemaan johtaneet yhteenotot sekä niistä langetetut vähäiset tuomiot poliiseille ovat aiheuttaneet paljon keskustelua mediassa. Tästä heräsi ajatus, että miten poliisien yksilöinti ja sen mahdollistama kansalaisten oikeus saada tietoonsa heihin virkatoimia kohdistaneen poliisimiehen henkilöllisyys on varmistettu Yhdysvalloissa. Lisäksi Yhdysvallat eroaa esimerkiksi Euroopan maista siinä, että se koostuu useasta osavaltiosta. Tämä tuo mukanaan omat haasteensa, sillä poliisia koskeva sääntely ei ole yhtenäinen koko liittovaltion alueella. Muiden maiden käytännöt poliisin yksilöitävyydestä ja yksilöintitavasta rajattiin työn ulkopuolelle, sillä tarkastelussa haluttiin keskittyä nimenomaan suomalaisen poliisin yksilöintiin ja yksilöintitapaan. Varsinkin Pohjoismaissa poliisitoiminta on pitkälti samankaltaista, joten vertailukohde Suomelle haluttiin riittävän kaukaa.

Suomi ei ole ainoa maa jossa poliisien yksilöinti ja tunnistettavuus on herättänyt keskustelua. Yhdysvaltalaisen BoingBoing.net -sivuston 25.2.2015 julkaisemassa nettiartikkelissa toimittaja Glenn Fleishmann kirjoittaa poliisien yksilöintiin ja tunnistettavuuteen liittyvistä ongelmista Yhdysvalloissa. Fleishmannin artikkeliin haastateltu Alaskan yliopiston oikeustieteen apulaisprofessori Troy Paine huomauttaa, että Yhdysvalloissa on 18 000 itsenäisesti toimivaa viranomaisorganisaatiota. Näin ollen lähes kaikkea poliisitoimintaa Yhdysvalloissa hallitaan poliisilaitoskohtaisten käytäntöjen mukaan. Tämä muodostaa ongelman, koska poliisien yksilöintiä ja tunnistettavuutta koskevaa sääntelyä ja valvontaa ei saada perustuslailliselle tasolle. (Fleishmann 2015.)

Yhdysvalloissa kansalaisten luottamus poliisia kohtaan on Suomeen verrattuna selvästi matalammalla tasolla. Fleishmannin artikkelissa apulaisprofessori Payne toteaa, että Yhdysvalloissa poliisien keskuudessa vallitsee ajatus siitä, että poliisien virkatoimien jälkeen virkatoimien yksittäiset kohteet saattavat kostaa poliiseille tai heidän perheilleen. Paynen mukaan tätä käytetään usein poliisien keskuudessa perusteluna pukeutua kasvot peittäen ja nimilaatan käyttämättä jättämiseen taikka kieltäytymiseen oman identiteetin ilmoittamisesta. Poliiseja on kuitenkin kuollut suhteellisen vähän virkatoimien ulkopuolella kostamisen seurauksena. Payne tunnistaa poliisien anonyymina toimimiseen liittyvät ongelmat. Hän toteaa, että poliisien toimiessa anonyymisti, voi se lisätä molemminpuolista väkivaltaa poliisien ja virkatoimien kohteiden välillä. Poliisit saattavat kokea olevansa suojusta liioitellun voimankäytön seurauksilta ja virkatoimien kohde saattaa pitää poliisia ”persoonattomana” väkivallan kohteena. Tästä asiasta on useita poliisilaitoksia huomauttanut Yhdysvaltojen oikeusministeriökin. (Fleishmann 2015.)

Yhdysvaltojen osavaltio Missourin kaupunki Ferguson on näkynyt viime vuosina suomalaisessa mediassa siellä tapahtuneiden mellakoiden takia. Valkoihoisten poliisien epäoikeudenmukaisiksi koetut toimet tummaihoista väestöä kohtaan aiheuttivat alueella levottomuuksia ja yhteenottoja poliisien ja kansalaisten välillä. Yhdysvaltojen oikeusministeriön kansalaisoikeusosaston apulaisjohtaja Christy E. Lopez lähetti 23.9.2014 Fergusonin kaupungin poliisipäällikkö Thomas Jacksonille kirjeen koskien poliisien nimilaattojen käyttöä. Kirjeessään Lopez toteaa, että hänen osastonsa suorittamassa tutkinnassa on todettu, että jotkin Fergusonin poliisit eivät käytä nimilaattaa virkapuvuissaan ja, että tästä on seurannut lukuisia valituksia kansalaisilta. (Lopez 2014, 1.)

Lopez kertoo, että hän on tarkastanut Fergusonin poliisilaitoksen virkapukusääntelyä koskevan ohjeen. Ohjeesta ilmenee, että poliisien tulee käyttää nimilaattaa virkapuvuissaan ja esimiesten tulee valvoa, että tämä myös toteutuu kurinpidollisten seurausten uhalla. Kirjeensä lopuksi Lopez kertoo, että nimilaatan käyttäminen on perustavanlaatuisen osa läpinäkyvää ja vastuullista viranomaistoimintaa ja sen käyttämättä jättäminen aiheuttaa syvää epäluottamusta poliisia kohtaan. Asian tärkeyden vuoksi Lopez vaatii poliisipäällikkö Jacksonilta välittömiä toimia asian suhteen. (Lopez 2014, 1-2.) Yhdysvaltojen Fergusonissa ongelma lienee ollut siinä, ettei yksittäisiä poliisimiehiä olla kyetty yksilöimään toimien suorittajiksi jälkikäteen. Suomessa yksilöinti tavalla tai toisella on kuitenkin aina laintasoinen velvollisuus, käytti poliisi nimilaattaa tai ei. Tästä tarkemmin työn luvussa 5.

4.2 Poliisihallituksen esitys sisäministeriölle

Työharjoitteluni aikana Helsingin poliisilaitoksella kesällä 2017 sain muiden poliisien ohella työsähköpostiini viestin, jossa poliiseja muistutettiin velvollisuudesta käyttää nimilaattaa virkatehtävissä. Viestin liitteenä oli kirje poliisihallitukselta, jossa oli avattu lainsäädäntöä koskien poliisin nimilaatan käyttövelvollisuutta. Viestin lähettämisen syynä oli poliisihallituksen poliisitarkastaja Konsta Arvelinin mukaan erään kansalaisen sisäministeriölle lähettämä viesti, jossa kansalainen oli ihmetellyt Helsingin Rautatientorilla toimivia ”nimettömiä” konstaapeleita (Arvelin, sähköpostivastaus 21.3.2018). Kappaleen alussa mainitussa kirjeessä kerrottiin poliisihallituksen olevan tietoinen poliiseihin kohdistuneesta kuvaamisesta, vaikuttamisyrityksistä ja siitä, että poliisihallitus aikoo olla asian vuoksi yhteydessä sisäministeriöön.

Opinnäytetyön tekoa varten pyysin Arvelinilta alkuvuodesta 2018 sähköpostitse lisätietoa poliisihallituksen mahdollisista toimista poliiseihin kohdistuvan negatiivisen vaikuttamisen suhteen. Arvelinin mukaan poliisihallitus on esittänyt sisäministeriölle ehdotuksen poliisin virkapuvussa käytettävän nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla. Poliisihallituksen ja sisäministeriön poliisiosaston välillä pidettiin 22.1.2018 kokous koskien sisäministeriön lainsäädäntösuunnitelmaa. Tunnistelaattaa koskeva esitys on välitetty sisäministeriölle ja ”*pallo on nyt heillä*”, Arvelin toteaa. (Arvelin 2018.) Arvelin lähetti minulle poliisihallituksen esityksestä laatimansa, seuraavassa kappaleessa mainitun 20.10.2017 päivätyn kirjeen. Käsitelen seuraavaksi kirjeestä joitain opinnäytetyöni aiheen kannalta keskeisiä kohtia.

Kirjeestä ilmenee, että poliisihallitus esittää sisäministeriölle toivomuksen siitä, että poliisin virkapuvussa käytettävä nimilaatta korvattaisiin tunnistelaatalla. Käytännön ehdotuksena poliisihallitus esittää, että sisäministeriön asetusta poliisin virkapuvusta (1106/2013) muutettaisiin siten, että asetuksen 3 §:ssä, 15 §:ssä ja 16 §:ssä käytetyt nimilaatta-sanat vaihdettaisiin tunnistelaataksi. Näiden muutosten lisäksi virkapukuasetuksen 15 §:n 2 momentissa sijaitseva kohta ”- - jossa on vaalealla tekstillä ainakin poliisimiehen sukunimi.” otettaisiin pois. (Poliisihallituksen kirje 20.10.2017, POL-2017-27035, 6.) Edellä mainittujen muutosten lisäksi tunnistelaatan sisällöstä säädettäisiin omassa säännöksessään virkapukuasetuksessa.

Uusi tunnistelaattaa koskeva 16 a § olisi seuraavansisältöinen:

Tunnistelaatta

Tunnistelaatassa on oltava ainakin poliisimiehen, ylivartijan tai vartijan sukunimi. Tunnistelaatassa voi sukunimen sijaan olla kirjaimista ja numeroista muodostettu tunniste, jolla virkamies voidaan yksilöidä.

Vaihtoehtoisesti sääntely voitaisiin toteuttaa virkapukuasetuksen 3 §:ään liittäväenä omana 2 momenttinaan näin:

Virkapukuun kuuluu tunnistelaatta. Tunnistelaatassa on oltava ainakin poliisimiehen, ylivartijan tai vartijan sukunimi. Tunnistelaatassa voi sukunimen sijaan olla kirjaimista ja numeroista muodostettu tunniste, jolla virkamies voidaan yksilöidä. (Poliisihallituksen kirje 2017, 6-7.)

Poliisihallituksen kirjeessä ilmaistaan, että digitalisaatio ja sosiaalinen media ovat tuoneet mukanaan positiivisten asioiden lisäksi negatiivisena asiana poliisiin kohdistuvan informaatiovaikuttamisen sosiaalisessa mediassa. Yhtenä informaatiovaikuttamisen tapana mainitaan niin sanottu ”doxxaus”, jonka ideana on, että tiedonhankinnan kohteesta hankitaan yksityiselämään liittyvää informaatiota, joka tämän jälkeen esitetään internetissä sellaiseen tai irrallaan asiayhteydestä. (Poliisihallituksen kirje 2017, 1.)

Poliiseista on hankittu heidän yksityiselämäänsä liittyvää informaatiota erityisesti vahingoittamistarkoituksessa. Tämä on ilmennyt eri tavoilla. Poliisien henkilökohtaista elämää koskevaa informaatiota on levitetty ja heidän virkatoimiaan on arvosteltu irrottamalla ne asiayhteyksistä. Lisäksi poliisit ja heidän lähipiirinsä ovat joutuneet häirinnän, uhkailun ja tarkkailun kohteiksi. Tällainen informaatiovaikuttaminen pyrkii vaikuttamaan poliisin halun toimia tehtävässään, jopa luopumaan tehtävien toimittamisesta. Nykyinen lainsäädäntö ja muu sääntely tekevät poliisiin kohdistuvan informaatiovaikuttamisen hyvin vaikeaksi. Virkapukusääntelyn mukaisesti poliiseilla tulee olla virkapuvuissaan nimilaatta. Tämän lisäksi poliisien tulee esittää virkamerkkinsä virkatoimiensa kohteelle, mikäli tämä sitä pyytää. (Poliisihallituksen kirje 2017, 1.)

Kirjeessä otetaan huomioon poliisin toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset, jotka tekevät välttämättömäksi erilaisten tapojen pohtimisen poliisihenkilöstön identiteetin suojaamiseksi. Toimintaympäristön muutoksista esimerkkinä on vuoden 2017 tapahtumat Helsin-

gin Rautatientorilla. Pelkästään nämä tapahtumat aiheuttivat sen, että yksittäisiä poliisimiehiä kuvattiin erilaisiin verkkomedioihin, joissa materiaalia esitettiin irrallaan varsinaisesta asiayhteydestä ja myös totuudenvastaisen tiedon kanssa. (Poliisihallituksen kirje 2017, 6.)

Arvelin kertoo, että edellä mainitut tapahtumat Helsingin Rautatientorilla viittaavat Rajat kiinni/Suomi Ensin/Suomi Maidan -mielenosoitukseen ja siitä aiheutuneisiin seurauksiin, joihin poliisi joutui puuttumaan lukuisia kertoja. Lopulta poliisi joutui melko kovinkin ottein keskeyttämään useita kuukausia kestäneen mielenosoituksen. Poliisin toiminta mielenosoituksessa päättyi usein nähtäväksi YouTubeen, MV-lehteen ja useisiin muihin medioihin. Poliisin toiminta ja tilanteissa toimineet poliisimiehet esitettiin hyvin kyseenalaisissa ja paikkaansa pitämättömissä asiayhteyksissä. (Arvelin 2018.)

Arvelinin mukaan Suomi Ensin ja Suomi Maidan -yhteisön toiminta johti lopulta hyvin systemaattiseen poliisimiesten ”maalittamiseen” eli henkilökohtaisten ja valheellisten tietojen levittämiseen esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Jos poliisimiesten nimet tiedettiin, esitettiin ne aina samoissa asiayhteyksissä ja nimistä väännettiin erilaisia versioita kuten ”suvakkipoliisi se ja se” ja ”Setä Kotronen”. Nimiin liitettiin myös mitä erikoisimpia asiaan kuulumattomia lisätarinoita. Maalittaminen johti joidenkin poliisimiesten kohdalla jopa siihen, että heidän nimensä perusteella oli etsitty kaikki mahdollinen tieto avoimista lähteistä, esimerkiksi tiedot lähipiiristä. Jopa rahoituslaitoksista oli kysely heistä tietoja. Maalittamisen kohteiksi joutuivat poliisimiesten lisäksi myös heidän lähiomaisensa. Maalittaminen on sisältänyt perättömiä ilmoituksia työnantajille ja muille viranomaisille sekä kanteluita. (Arvelin 2018.)

Edellä mainitut huomiot on välitetty myös sisäministeriölle. Poliisihallituksen kirjeessä todetaan, että poliiseista hankittuihin henkilötietoihin ja kuvamateriaaliin liittyy voimakasta informaatiovaikuttamista. Todennäköistä onkin, että poliisimiesten nimien avulla pyritään löytämään tietoa virkamiesten yksityiselämästä ja tällä tavoin vaikuttamaan heihin tai heidän lähipiiriinsä. Joissakin tapauksissa vaikuttaminen on voinut täyttää rikoksen tunnusmerkistön. (Poliisihallituksen kirje 2017, 6.)

Poliisitoiminnan lähtökohtia ovat poliisin yksilöitävyys, tunnistaminen, avoimuus ja virkatoimiin liittyvä henkilökohtainen virkavastuu. Pääosin poliisin tunnistaminen ja yksilöinti tapahtuvat virkamerkkiä ja virkapukua koskevien säännösten perusteella. Poliisihallitus

nostaa kuitenkin esille informaatiovaikuttamisen ja poliisin jatkuvasti muuttuvan toimintaympäristön. Poliisihallitus ehdottaakin tästä syystä virkapuvun nimilaattaa koskevaan sääntelyyn muutosta. (Poliisihallituksen kirje 2017, 6.)

Arvelinin (2018) mukaan tänä päivänä Suomessa poliisien yksityiselämään kajoaminen on paljastunut ongelmalliseksi ja akuutiksi ilmiöksi. Tässä ilmiössä on nähtävissä piirteitä siitä, että negatiivinen kiinnostus poliisia kohtaan viedään henkilökohtaiselle tasolle. Henkilöt, jotka kajoavat poliisien yksityiselämään eivät niinkään hyökkää instituutiota vaan poliiseina työskenteleviä yksityishenkilöitä vastaan. Poliisin toiminta perustuu instituution edustamiseen, eikä kukaan poliisimies ole ajamassa omaa asiaansa virkatehtävissä vaan poliisin asiaa. Tämä tekee tilanteesta huolestuttavan. (Arvelin 2018.)

Arvelin toteaa, että perustuslaki edellyttää virkamiesten yksilöintiä. Yksilöinti on toteutettu poliisissa virkapuvulla, nimilaatalla sekä virkamerkillä. Perustuslain sääntely on tuotu eduskuntalain tasolle niin, että asiasta on säädetty poliisilaissa ja virkapukuasetuksessa. Nyt kuitenkin poliisien maalittaminen ilmiönä on nostanut esiin poliisimiehen yksityiselämän suojan ja ollaan tultu tilanteeseen, jossa on syytä arvioida ”*mikä painaa puntarissa eniten*”. Tulevaisuus näyttää vielä näiltä osin epäselvältä. (Arvelin 2018.) Perustuslain kohta, johon Arvelin edellä viittaa on perustuslain (11.6.1999/731) 118 §. Kyseiseen lainkohtaan perustuu viimekädessä poliisin henkilökohtainen virkavastuu ja velvollisuus olla yksilöitävissä sekä kansalaisen oikeus saattaa virkamiehen hänelle aiheuttama oikeudenloukkaus rikosoikeudellisen tarkastelun alaiseksi. Edellä mainittu lainkohta avataan tarkemmin työn seuraavassa luvussa.

Poliisihallituksen kirjeen ja Arvelinin vastausten perusteella voidaan arvioida, että poliisin velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä on ilmennyt lisääntyvissä määrin erilaisia haittoja ja uhkakuvia. Toisaalta vaakakupissa on myös poliisitoiminnan perusteltavuus ja läpinäkyvyys. Poliisimiesten nimien perusteella on nykyisessä tietoyhteiskunnassa helppoa löytää tietoa heistä ja heidän lähipiiristään. Tämä valitettavasti mahdollistaa poliiseihin kohdistuvan negatiivisen vaikuttamisen, painostamisen, uhkailun ja kostamistarkoituksessa tehdyt teot.

5 KESKEINEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA KESKEISET KÄSITTEET

Tässä luvussa käydään läpi keskeinen lainsäädäntö ja muu sääntely, mikä koskee poliisimiehen yksilöintiä, velvollisuutta toimia omalla nimellään virkatehtävissä, kantaa nimilaattaa virkavaatteissa sekä esittää virkamerkki. Myöskin yksityiselämän suoja sekä ”*virantoimitussuoja*” avataan. Lisäksi luvussa määritellään työn aiheeseen liittyvät keskeiset käsitteet: virkamies ja viranomainen, viranomaistoiminnan julkisuus, oikeusturva, turvallisuus ja turvallisuusympäristö sekä uhka. Myös rikoslain (19.12.1889/39) 16 lukua sivutaan lyhyesti sen soveltuvien osien, koska luvun säännöksillä suojataan virantoimituksessa olevaa poliisia. Rikoslain 16 luvun 1 §:n *virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen* kriminalisoinnin poliisille antama virantoimitussuoja ulottuu myös osittain poliisimiehen yksityiselämään ja tämän läheisiin. Näin ollen edellä mainittu lainkohta on tärkeä pohdittaessa poliisin velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä aiheutuvia mahdollisia uhkia poliisin yksityiselämälle.

5.1 Virkamies ja viranomainen

Valtion virkamieslain (19.8.1994/750) 1 §:n 2 momentin mukaan virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on virkasuhteessa valtioon. Kyseessä on julkisoikeudellinen palvelussuhde, jossa valtio on työnantajana. Koskisen & Kullan (2013) mukaan virkamiehet työskentelevät julkisen hallinnon parissa hoitaen sen keskeisiä tehtäviä. Kansalaisten näkökulmasta on olennaista, että virkamiehet ovat puolueettomia sekä toimivat asiantuntevasti ja aikaansaavasti. (Koskinen & Kulla 2013, 1.)

Yksittäinen poliisimies on virkatehtäviä suorittava virkamies, sillä poliisiorganisaatio toimii valtionhallinnon, tarkemmin sisäministeriön alaisuudessa. Virkatehtäviä suorittavaa poliisia velvoittaa näin ollen virkamiehiä koskeva lainsäädäntö. Tästä seuraa, että esimerkiksi virkatehtävissä olevan poliisimiehen yksityisyys suhteessa muihin kansalaisiin on osittain lainsäädännöllä rajattu. Viljanen (2011) toteaa, että toistuvasti on esiintynyt tilanteita, joissa virkamiesten perusoikeuksien rajoitusmahdollisuuksia ja ulottuvuuksia on jouduttu arvioimaan muun muassa sananvapausasioissa. Tällä hän tarkoittaa esimerkiksi virkamiesten virkavelvollisuuksien ja yksilön perusoikeuksien yhteensovittamista ja sitä, kuinka pitkälle viran ulkopuolelle voidaan ulottaa viran mukanaan tuomat käyttäytymisvaatimukset. (Viljanen 2011a, 107, 109)

Koskisen ja Kullan (2013) mukaan viranomaisella puolestaan tarkoitetaan valtion tai muun julkisyhteisön toimielintä, joka hoitaa julkisia tehtäviä. Viranomaisella on yleensä omaa päätösvaltaa hoitaessaan tehtäviään. (Koskinen & Kulla 2013, 12.) Esimerkiksi poliisiorganisaatio on viranomainen, johon työsuhteessa oleva yksittäinen poliisi on virkamies.

5.1.1 Viranomaistoiminnan julkisuus

Viranomaistoiminnan julkisuutta ja viranomaistoimintaa tarkasteltaessa on hyvä käsitellä aluksi perustuslakia. Virkavastuun perussäännöksenä voidaan pitää Suomen perustuslain 118 §:ää, jonka 1 momentin mukaan: ”*Virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta.*” Näin ollen jokainen yksittäinen poliisimies on viime kädessä itse vastuussa omista virkatoimistaan. Edellä mainitun pykälän 3 momentissa huomioidaan kansalaisten oikeusturva seuraavasti:

Jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla säädetään.

Säännös asettaa perustan sille, että jokainen yksittäinen poliisimies on voitava yksilöidä ja, että kansalaisella on oikeus saattaa häneen poliisimiehen kohdistamat virkatoimet tai laiminlyönnit rikosoikeudellisen tarkastelun alaiseksi. Perustuslaillinen näkökanta on vahvistettu myös poliisilain 1 luvun 2 §:ssä, jonka mukaan: ”*Poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.*”

Tämän työn kannalta olennaista on erityisesti poliisin velvollisuus olla yksilöitävissä ja sen vaikutukset poliisin yksityiselämään, turvallisuuteen ja kansalaisten oikeusturvaan. Toinen merkittävä asia on kuitenkin se, millä tavalla tämä yksilöinti tapahtuu.

Poliisitoiminnassa tulee noudattaa julkisuusperiaatetta, jonka merkitys ilmenee laista viranomaistoiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621, jäljempänä *julkisuuslaki*). Lain 3 §:n mukaan laissa säädettyjen viranomaisten velvollisuuksien ja tiedonsaantioikeuksien tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa sekä antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa oikeuksiaan ja etujaan. Esimerkiksi poliisin tekemät esitutkintapöytäkirjat ovat

tuomioistuinkäsittelyn jälkeen julkisia asiakirjoja, mikäli niitä ei erikseen määrätä salaisiksi (julkisuuslaki 6 §:n 6 momentti). Näin ollen kaikilla on lähtökohtaisesti oikeus nähdä ketä tahansa koskeva esitutkintapöytäkirja ja sitä myöten tapauksen tutkintaan osallistuneiden poliisienkin nimet.

Myös esitutkintalain (22.7.2011/805) 4 luvun 15 §:n 1 momentin mukaisesti asianosaisilla on pääsääntöisesti oikeus saada tietoonsa esitutkintaan johtaneet ja esitutkinnassa ilmi tulleet asiat sekä esitutkinta-aineisto siltä osin mikä voi tai on voinut vaikuttaa heidän asiansa käsittelyyn. Näitä asioita voivat olla muun muassa muiden tapaukseen liittyvien asianosaisten tai virkamiesten nimet.

Edellä mainitut seikat ovat olennaisia, kun arvioidaan poliisiin yksilöintitavan mahdollisia vaikutuksia hänen yksityiselämälleen ja turvallisuudelleen. Kuten edellä ilmenee, voivat poliisin nimi ja henkilöllisyys tulla esille myös muillakin tavoin kuin nimilaatasta tai virkamerkistä. Työssä keskitytään kuitenkin tarkastelemaan poliisin oman nimen näkymistä ja ilmoittamista välittömissä asiakaskontakteissa nimilaatan tai virkamerkin muodossa.

5.1.2 Oikeusturva

Kun puhutaan poliisiin yksilöintitavasta ja siihen tulevista mahdollisista muutoksista, on otettava huomioon sen mahdolliset vaikutukset kansalaisten oikeusturvaan. Herää ajatus, onko kansalaisen oikeusturvan kannalta olennaista, että hän saa välittömästi tietoonsa häneen virkatoimia kohdistaneen poliisimiehen nimen. Vai riittääkö, että poliisimies on yksilöity muulla tavoin ja, että mahdollisessa rikos- tai oikeusprosessissa toimenpiteet kohdistetaan oikeaan poliisimieheen. Voidaan myös miettiä, onko poliisimiehen nimen selviäminen virkatoimen kohteelle ylipäänsä olennainen asia tämän oikeusturvan kannalta. Oikeusturva on käsitteenä laaja-alainen, pitäen sisällään useita, jokaista ihmistä koskettavia perustavanlaatuisia oikeuksia. Jotta oikeusturvan merkitys avautuisi, tarkastellaan sitä lainsäädännön ja sen tulkinnan avulla.

Oikeusturvasta säädetään Suomen perustuslain 21 §:n 1 ja 2 momenteissa seuraavasti:

Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja haakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Hallbergin (2011) mukaan oikeusturva liittyy olennaisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Se on nähty useimmiten oikeudelliseksi varmuudeksi siitä, että kaikkiin ihmisiin sovelletaan lakia samalla tavalla ja yhdenmukaisesti, puolueettomasti ja tasapuolisesti. Lähtökohtana oikeusturvalle on ollut kaiken vallankäytön sitominen lakiin ja lakien noudattaminen, toisin sanoen laillisuusperiaate. (Hallberg 2011, 784.)

Hallberg jakaa perustuslain oikeusturvaa koskevan säännöksen 21 § kolmeen osaan. Ensinnäkin jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa, asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Toiseksi jokaisella on oikeus saada omia oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Hallbergin mukaan tämä kuvastaa julkisen vallan lainalaisuuden oikeudellisia takeita. Kolmas lailla turvattava osa koskee hyvän hallinnon muita ulottuvuuksia ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatetta. Hallbergin mielestä luettelo ei ole kuitenkaan tyhjentävä vaan sen lisäksi täytyy ottaa huomioon vakiintuneet oikeusperiaattemme. (Hallberg 2011, 784.)

Hallbergin oikeusturva-käsitteen määrittelyssä kiinnostavaa on, että puhuttaessa oikeusturvasta täytyy sen tulkinnassa ottaa huomioon edellä mainittujen asioiden ohella vakiintuneet oikeusperiaatteet. Tämän hetken oikeusperiaatteiden ja lainsäädännön mukaista on se, että rikos- tai oikeusprosesseissa ei toimita anonyymisti vaan henkilöiden nimillä. Harvinainen poikkeus tähän on anonyymi todistelu, josta säädetään *laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa* (11.7.1997/689), sen 5:n luvun 11a-e §:ssä. Edellä mainitut seikat puoltavat sitä, että kansalaisen oikeusturvan kannalta on tämän hetken oikeusperiaatteiden mukaan tärkeää, että kansalainen saa tietoonsa häneen virkatoimia kohdistaneen poliisin nimen. Tähän ottaa myös kantaa eduskunnan oikeusasiamies työn luvussa 5.4.

5.2 Turvallisuus, turvallisuusympäristö ja uhka

Työn luvussa 3 käsiteltiin muutoksia poliisin toiminta- ja turvallisuusympäristössä ja niistä aiheutuvia uhkia poliisimiesten ja heidän läheistensä yksityiselämälle ja turvallisuudelle. Sen vuoksi on olennaista vielä avata lisää turvallisuuden, turvallisuusympäristön ja uhan

käsitteitä, jotta niiden kokonaisvaltaisuus ja vaikuttavuus ihmisten elämässä tulisi kyllin selvästi esille.

Turvallisuudesta voidaan puhua joko yksilön tai yhteisön näkökulmasta. Yksilön näkökulmasta turvallisuus on olotila ja tunne, joka on vapaa uhkista ja huolista. Yhteisön tai yrityksen näkökulmasta turvallisuus voidaan nähdä tilanteena, johon ei sisälly arvaamattomia tai yhtäkkisiä tappioita, menetyksiä tai niitä aiheuttavia tapahtumia. Turvallisuuden voidaan nähdä liittyvän keskeisesti kaikkeen yhteisön tai yksilön toimintaan ja sillä on keskeinen vaikutus ihmisen elämänlaatuun. Kaikki ihmiset kokevat turvallisuuden ja sen tunteen omalla tavallaan riippuen opituista asioista, kokemuksista ja havainnoista. Turvallisuuteen läheisesti liittyvä käsite on uhka. Uhka tarkoittaa mahdollista tulevaisuuteen liittyvää ei-toivottua tapahtumaa tai asiaa. Uhkaa voidaan kuvata tilanteena, jossa tiedostetaan jonkin vaaran olemassaolo ja ilmenemisen mahdollisuus, vaikka tällainen ei olisi vielä konkreettisesti käsillä. (Tikkanen, Aapio, Kaarnalehto, Kammonen, Laitinen, Mikkonen & Pisto 2011, 15–16.)

Turvallisuusympäristöä käsitteenä on käytetty kirjallisuudessa monissa eri yhteyksissä ja usein siitä puhutaan päällekkäin toimintaympäristön kanssa. Näin ollen käsitteen tarkka määrittely on hankalaa. Palonen (2010) tarkasteli pro gradu –tutkielmassaan turvallisuusympäristön muutosta diskurssina ja määritteli turvallisuuden niin osaksi kansainvälistä politiikkaa, vaaran poissaoloksi sekä tunteita muokkaavaksi puheeksi ja tekstiksi. Työssään Palonen tarkoittaa turvallisuusympäristön muutoksella kylmän sodan jälkeistä toimintaympäristöä, jossa perinteisen valtiokeskeisen käsityksen haastavat muut ei-valtiolliset turvallisuusuhkat, kuten rajat ylittävä järjestäytynyt rikollisuus. (Palonen 2010, 13-14.)

Koskela (2009) puolestaan kirjoittaa turvallisuusympäristön, turvallisuuden ja pelon liittymisestä mediaan, kaupunkisuunnitteluun ja infrastruktuuriin. Hän käsittelee teoksessaan Pelkokierre (2009) laajasti ihmisten turvallisuudentunteeseen ja turvallisuusympäristöön liittyviä asioita sisällyttäen niihin asuinympäristön, politiikan, turvabisneksen, kuin uutisoinnin. (Koskela 2009.) Tässä työssä turvallisuusympäristöllä tarkoitetaan kaikkia niitä asioita, jotka vaikuttavat ihmisten turvallisuuteen ja turvallisuudentunteeseen. Näitä voivat olla esimerkiksi rakenteellinen ympäristö, toiset ihmiset ja koetut uhat. Työssä turvallisuusympäristö sisällytetään laajempaan toimintaympäristön käsitteeseen ja sen voidaan nähdä olevan toimintaympäristö turvallisuusajattelun näkökulmasta.

5.3 Yksityiselämän suoja ja virantoimitussuoja

Yksityiselämän suojan määrittely on työn kannalta olennaista, sillä työssä käsitellään sitä, miten poliisimiehen velvollisuus toimia omalla nimellään virkatehtävissä vaikuttaa hänen yksityiselämäänsä. Yksityisyys ja yksityiselämän suoja ovat käsitteinä haastavia määrittellä, sillä eri laeissa ja asiayhteyksissä käsitteiden merkitykset muuttuvat.

Yksityiselämän suojasta säädetään Suomen perustuslain 10 §:n 1 momentissa seuraavasti: ”*Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.*” Hallituksen esityksessä perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) todetaan, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman, että ulkopuoliset tahot tai viranomaiset puuttuvat hänen elämäänsä aiheettomasti tai mielivaltaisesti. Yksityiselämä pitää sisällään oikeuden määrätä itsestään ja ruumiistaan sekä oikeuden solmia vapaasti ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön. (HE 309/1993 vp, 52-53.)

Nyyssölän (2014) mukaan lakitekstejä vertailemalla voitaisiin päästä tulokseen, jossa yksityisyyden suoja ja yksityiselämän suoja olisivat merkitykseltään erilaisia ja yksityisyyden suoja olisi laajempi asia, jota yksityiselämän suoja ja muut perusoikeudet turvaavat. Kuitenkin, mikäli kyseessä olisi kaksi eri asiaa, tulisi niille voida osoittaa omat sisällöt. Tämä kuitenkin vaikuttaa Nyyssölän mukaan mahdottomalta. Yksityiselämän suoja on läheisesti yhteydessä useisiin muihinkin perusoikeuksiin, kuten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja henkilökohtaiseen vapauteen, joista säädetään perustuslain 7 §:ssä. (Nyyssölä 2014, 21.)

Viljasen (2011) mukaan käsitteiden välinen suhde ei ole selkeä tai vakiintunut. Hänen mukaan yksityisyyden ja yksityiselämän suojan käsitteitä on käytetty synonyymeinä toisilleen ja toisinaan yksityisyyden suoja on nähty laajempänä käsitteenä kuin yksityiselämän suoja. Yksityisyydensuoja käsitteenä pitäisi näin sisällään useita eri perusoikeuksia. Viljanen ei kuitenkaan näe käsitteiden eroja koskevalla keskustelulla olevan laajempaa valtiosääntöoikeudellista merkitystä. (Viljanen 2011b, 392.)

Nieminen (1999) puolestaan kirjoittaa, että juridisena määritelmänä yksityiselämän suoja on yleiskäsite, joka kattaa useita perusoikeuksia kuten kotirauhan, henkilökohtaisen koskemattomuuden sekä viestinnän salaisuuden. Niemisen mukaan yksityiselämän suojan käsite on

jonkin verran laajempi kuin yksityisyyden suojan käsite. Yksityisyydensuojan käsite liitetään pääasiassa tietosuojaan, kun puhutaan henkilötiedoista ja niiden käsittelystä. (Nieminen 1999, 112-113.)

Mahkonen (1997) on yksinkertaistanut yksityisyyden käsitettä jakamalla sen eri osa-alueisiin. Hänen mukaan yksityisyyden voidaan ajatella pitävän sisällään muun muassa seuraavat osat: fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden, arvokkuuden tunteen säilyttämisen, itseään koskevan tiedon kontrolloinnin, itsemääräämistä turvaavan riippumattomuuden sekä mahdollisuuden torjua sivullisten tunkeutumisesta omaan elämään. (Mahkonen 1997, 16.)

Yhtenä keskeisimpänä yksityisyyteen ja yksityiselämään liittyvänä asiana voidaan perustellusti pitää kunkin ihmisen kotirauhaa. Ruuska (2007) määrittelee kotirauhan valtiosääntöoikeudellisen aineellisen sisällön seuraavasti:

Kotirauhalla tarkoitetaan yksilön oikeutta saada asua rauhassa kodissaan tai muussa asuntona käytetyssä paikassa ilman, että siihen oikeuteen puututaan muuten kuin laissa olevan välttämättömäksi katsotun määräyksen nojalla ja yksilön oikeusturvatakeet riittävästi huomioiden. Puuttumiseen on oikeutettu lähtökohtaisesti vain virkavastuulla toimiva henkilö. (Ruuska 2007, 16.)

Yksityisyys ja yksityiselämän suoja ovat haastavia käsitteitä tarkastella yksityiskohtaisesti. Ne pitävät sisällään jokaista ihmistä perustavanlaatuisesti koskevia oikeushyviä ja niitä on pyritty suojaamaan kansainvälisillä sopimuksilla sekä perustuslailla. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen on kriminalisoitu rikoslain 24 luvussa. Vaikka poliisilla on perustuslain mukaan yksityiselämän suoja, kysymys kuitenkin kuuluu, miten asetelma muuttuu poliisin ollessa virkatehtävissään. Miten virkatehtävien edellyttämä avoimuus poliisin omasta nimestä heijastuu poliisin yksityiselämän puolelle? Poliisin ollessa virkatehtävissä, olisikin yksityisyydensuojan sijaan perusteltua puhua *virantoimitussuojasta*.

Laki yksityisyydensuojasta työelämässä (13.8.2004/759) säätelee sen 2 §:n mukaan työnantajan oikeutta käsitellä ja hankkia työntekijäänsä koskevia arkaluonteisia asioita, eli nimenomaisesti alaisen oikeutta yksityisyydensuojaan suhteessa työnantajaan. Näin ollen laki ei anna soveltamisalansa takia vastauksia kysymykseen siitä, mitkä oikeusohjeet säätelevät poliisin yksityiselämän suhdetta kansalaisiin. Vastauksia tulee hakea muualta lainsäädännöstä.

5.4 Poliisin yksilöinti ja tunnistettavuus

Poliisin yksilöintiä ja tunnistettavuutta koskevaa sääntelyä on paljon, joten tarkemmat poliisin virkapukua koskevat säädökset rajataan tässä työssä tarkastelun ulkopuolelle. Käsittely keskittyy työn kannalta olennaisiin kohtiin eli niihin, jotka käsittelevät poliisin nimeä tai henkilötietoja. Poliisiin velvollisuus huolehtia omasta tunnistettavuudestaan ja yksilöinnistään, niin organisaationa kuin yksittäisenä poliisimiehenä perustuu perustuslain 118 §:ään, jota käsiteltiin työn luvussa 5.1.1. Tarkempi sääntely koskien poliisien yksilöintiä ja tunnistettavuutta on poliisilaissa, sisäministeriön asetuksissa ja poliisihallituksen määräyksissä. Poliisilain 1 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan: ”*Poliisimiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa poliisimies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.*”

Joissakin tapauksissa virkamerkin esittäminen saattaa aiheuttaa vaaraa toimenpiteen suorittamiselle ja tällöin se ei ole mahdollista. Näin voi olla esimerkiksi nopeissa ja liikkuvissa tilanteissa. Poliisiin tulee kuitenkin esittää virkamerkkinsä välittömästi, kun se on mahdollista virkatehtävän suorittamisen puolesta ja sitä häiritsemättä. (Rantaeskola 2014, 40).

Poliisilain 1 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan: ”*Poliisin on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä.*” Tässä kohdassa poliisiin viitataan organisaationa. Siitä, miten tämän yksilöinnin tulisi tapahtua, ei lainkohta kerro mitään. Tarkastelu on siis ulotettava lain esitöihin. Hallituksen esityksessä *poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi* (HE 224/2010 vp) todetaan seuraavasti: ”*Poliisimiesten yksilöitävyyttä voidaan edistää esimerkiksi virka-asuissa käytettävillä nimilapuilla tai numeroilla sekä ennen kaikkea partiointitehtävien ja virkatehtävien tarkalla kirjaamisella*” (HE 224/2010 vp, 74).

Poliisin velvollisuudesta käyttää virkapukua virkatehtävissään säädetään poliisilain 1 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Lainkohdan mukaan poliisiin tulee käyttää virkapukua virkatehtävissään. Lain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan sisäministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta. Lainkohdassa viitattu asetus on sisäministeriön asetus poliisin virkapuvusta (1106/2013, jäljempänä *virkapukuasetus*).

Eduskunnan oikeusasiamies on käsitellyt poliisin yksilöitävyyttä ja tunnistettavuutta päätöksessään (1836/2/2007), joka koski viranomaisten toimintaa Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä syyskuussa 2006. Oikeusasiamies toteaa päätöksessään, että erityisesti poliisin joukkojenhallintamiesten (jäljempänä *JOUHA-mies*) osalta kysymyksiä oli herättänyt se, mikseivät he ole yksilöitävissä. Osassa kanteluita ei oltu kyetty selvittämään, minkä toimenpiteen kukin poliisimies oli tehnyt. *JOUHA*-miehet oli merkitty numeroilla ja erivärisillä teipeillä ryhmittäin ja joukkueittain. Tällä merkitsemisellä ei tavoiteltu yksittäisten poliisimiesten aukotonta yksilöintiä, vaan tarkoitus oli helpottaa poliisitoiminnan johtamista. (EOA 1836/2/2007, 51.)

Oikeusasiamiehen mukaan ei ollut laitonta, että *JOUHA*-miehet eivät olleet yksilöllisesti tunnistettavissa. Hän viittaa perusteluissaan sisäministeriön asetukseen poliisin virkapuvusta ja sen 16 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan: ”*Erityisvarusteissa on oltava ainakin poliisin tunnuskuva tai poliisimiesasemaa osoittava muu tunnus sekä mahdollisuuksien mukaan POLIISI - POLIS -kangaslaatta ja nimilaatta.*” Tämän lisäksi oikeusasiamies muistutti, että erityistilanteissa nimilaatan käytöstä päättää tilanteen johtaja. (EOA 1836/2/2007, 51.)

Päätöksessään oikeusasiamies kuitenkin nosti esille perustuslain 118 §:n. Hän totesi, että virkamiesten yksilöitävyys perustuu pohjimmiltaan kyseiseen lainkohtaan ja siitä juontuvaan virkamiesten vastuuseen omien virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Lisäksi hän viittasi edellä mainitun pykälän 3 momenttiin, jonka mukaan jokaisella virkamiehen tai julkista tehtävää hoitavan henkilön laiminlyönnin kohteella tai lainvastaisen toimen seurauksena oikeudenloukkauksen tai vahingon kärsineellä, on oikeus vaatia virkamiehen tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta. Oikeusasiamies toteaa, että edellä mainitun perusoikeuden toteutuminen käytännössä vaatii sen, että jokaisella ihmisellä tulee lopulta olla mahdollisuus saada tietoonsa niiden virkamiesten nimet, jotka ovat vastuussa häneen kohdistuneesta toimenpiteestä. (EOA 1836/2/2007, 51–52.)

Sisäasiainministeriön poliisiosastolta vastattiinkin oikeusasiamiehelle asiaan liittyen, että tavoitteena on saada jokaiselle *JOUHA*-miehelle yksilöivä tunniste. Oikeusasiamiehen mukaan virkamiehen suora ja välitön nimeltä tunnistaminen ei kuitenkaan ole monestakaan syystä tarpeellista vaan jokin toinen yksilöivä tunniste riittää. Viranomaisten toimintaan kohdistuvan luottamuksen säilyttämiseksi ja virkavastuun toteuttamisen mahdollistamiseksi on kuitenkin tarpeellista, että poliisimiehet ovat yksilöitävissä. Tällä tavoin näytetään, että virkamies vastaa henkilökohtaisesti toiminnastaan. (EOA 1836/2/2007, 52.)

5.4.1 Nimilaatta

Kaikista näkyvin tapa, jolla yksittäisen poliisimiehen henkilöllisyys tulee muille ihmisille ainakin osittain tietoon, on poliisin virkapuvussa kantama nimilaatta. Nimilaatassa tulee olla vähintään näkyvissä poliisin sukunimi. Nimilaatan käytöstä säädetään tarkemmin virkapukuasetuksessa.

Virkapukuasetuksen 3 §:ssä säädetään, että poliisin virkavaatteisiin kuuluvat virka-asemaa osoittavat tunnukset ja nimilaatta. 15 §:ssä säädetään poliisin eri virka-asujen osalta yksilöiden, millainen ja mihin kohtaan sijoitettuna nimilaatan tulee olla.

Poikkeuksena muutoin tiukkaan sääntelyyn poliisin nimilaatan käyttövelvollisuudesta voidaan pitää virkapukuasetuksen 16 §:n 2 momenttia, joka esitettiin luvussa 5.4. Asetuksessa mainituilla erityisvarusteilla viitataan virkapukuasetuksen 4 §:n luetteloon poliisin erityis- ja suojavaatteista, joita ovat esimerkiksi JOUHA-haalari, TEPO-haalari, VATI-asu sekä heijastin- ja huomioliivi. Nämä esimerkkipoikkeukset antavat poliisille mahdollisuuden toimia ilman nimilaattaa virkatehtävällä, mikäli on olemassa riski joutua vahingoittamistarkoituksessa tapahtuvan tiedonhankinnan uhriksi. Poliisilain mukainen velvollisuus virkamerkin esittämisestä kuitenkin säilyy. (Poliisihallituksen kirje 2017, 5.)

Poliisihallituksen antaman virkapukumääräyksen kohdassa 9.2 määrätään nimilaatan käytöstä. Poliisin ollessa virkapuvussa, tulee hänen käyttää nimilaattaa pois lukien ne tilanteet, joissa käytetään juhlapukua tai vierailutakkia. Nimilaatan osalta todetaan, että siinä tulee olla vähintään poliisimiehen sukunimi. Poliisitoiminnan erityistilanteissa tilanteenjohtajalla on oikeus päättää nimilaatan, numerolaatan tai muun poliisimiehen yksilöivän tunnuksen käytöstä. (Poliisihallitus 2017, Poliisin virkapuku, POL-2016-16682, 4.)

Opinnäytetyötä varten pyydettiin lausuntoa poliisin erityisryhmien tunnisteista Poliisiammattikorkeakoulun erityisvalmiuosaston ylikonstaapelilta. Ylikonstaapelin toivomuksesta hänen henkilöllisyyttään ei kerrota työssä. Ylikonstaapelin mukaan poliisin erityisryhmät, kuten JOUHA, VATI sekä valmiusyksikkö Karhu toimivat numero/kirjain-tunnisteilla, joista jokainen on nykyisin yksilöity tietylle poliisimiehelle. Kansalaisille on näin varmistettu oikeus saada tietoonsa, kuka poliisimies häneen on kohdistanut virkatoimia. Ylikonstaapelin mukaan tunnisteiden käyttäminen saattaa olla jopa yksilöivämpää kuin nimilaattojen käyttäminen, sillä saman nimisiä poliisimiehiä voi olla useita. Tunnisteiden käyttäminen

helpottaa myös erityisryhmien keskinäistä toimintaa, sillä heidät on jaettu ryhmien ja joukkueiden mukaisiin tunnisteisiin. Erityisryhmien oikeus tunnisteiden käyttämiseen nimilaattojen sijaan pohjaa ylikonstaapelin mukaan edellisessä kappaleessa mainitun poliisihallituksen virkapukumääräyksen 9.2 kohtaan: ”*Erityistilanteissa nimilaatan, numerolaatan tai muun poliisimiehen yksilöivän tunnuksen käytöstä päättää tilanteen johtaja.*” Tarkemmin erityisryhmien tunnisteista säädetään poliisin VATI- ja JOUHA -määräyksissä, joita uusitaan tällä hetkellä. (Ylikonstaapelin sähköpostivastaus ja puhelu 16.4.2017).

5.4.2 Virkamerkki

Poliisin virkamerkki on keskeisessä asemassa, kun tarkastellaan poliisin yksilöintiä. Oli poliisi työvuorossa tai vapaa-ajalla, virkavaatteissa tai siviilivaatteissa, voi hän aina tunnistautua poliisimieheksi esittämällä virkamerkkinsä. Näin ollen sillä, mitä tietoja poliisin virkamerkki pitää sisällään ja kenelle se on velvollisuus esittää, on keskeinen merkitys tämän työn kannalta.

Valtioneuvoston asetuksen poliisista (1080/2013) 11 §:n mukaan: ”*Poliisimiehellä on poliisihallituksen vahvistama virkamerkki.*” Poliisin velvollisuudesta esittää virkamerkkinsä virkatoimensa kohteelle tämän sitä pyytäessä, säädetään poliisilain 1 luvun 8 §:n 1 momentissa. Lainkohdan mukaan poliisin on esitettävä virkamerkkinsä pyynnöstä virkatoimen kohteelle, mikäli se on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta. Toimenpiteen kohteella on siis aina viimekädessä oikeus saada nähdä häneen toimenpiteitä kohdistaneiden poliisimiesten virkamerkit. Virkamerkki yksilöi poliisimiehen vahvasti, sillä siinä näkyvät tiedot tämän henkilöllisyydestä, virka-asemasta sekä yksiköstä missä poliisimies työskentelee.

Poliisihallituksen kirjeessä (2017) nostetaan esille kysymys siitä, voitaisiinko poliisin virkamerkissä oleva virkamiehen nimi korvata muulla tunnisteella, eli esimerkiksi yksilöivällä numerotunnuksella. Virkamerkin tietojen peittelemisen sijaan kirjeessä ehdotetaan kuitenkin sitä, että virkamerkin esittämisestä voitaisiin kieltäytyä kenties joissakin tarkoin säännellyissä tilanteissa. Kirjeessä todetaan, että velvollisuus virkamerkin esittämiseen voitaisiin rajata ainoastaan siihen, että se tulisi esittää virkatoimen kohteelle eikä muille tahoille. Perustuslain 118 §:n mukaan oikeus rangaistusvaatimukseen virkamiestä kohtaan on ainoastaan oikeudenloukkauksen kohteella tai sillä, joka on kärsinyt vahinkoa. Kuitenkin valtioneuvoston oikeuskansleria ja eduskunnan oikeusasiamiestä koskevan lainsäädännön poh-

jalta kansalaisen kantelu-oikeuteen riittää pelkkä epäily viranomaisen tai virkamiehen lainvastaisesta tai virkavelvollisuuksien vastaisesta menettelystä. (Poliisihallituksen kirje 2017, 4-5.)

Tässä vaiheessa työtä voidaan todeta, että poliisihallituksen toivomat muutokset poliisimiehen yksilöintitapaan liittyen eivät aiheuttaisi kansalaisen oikeusturvan osalta sellaista muutosta, joka olisi ristiriidassa Suomen perustuslain 118 §:n kanssa. Poliisimiehet olisivat edelleenkin yksilöitävissä ja kansalaisella säilyisi oikeus saattaa virkamiehen häneen kohdistamat virkatoimet tarkastelun alaisiksi. Ainoastaan se muuttuisi, että kansalaiset eivät olisi muutoksen jälkeen aina yhtä vapaasti ja välittömästi tietoisia poliisimiesten nimestä ja henkilöllisyydestä.

5.5 Rikoslaki 16 luku, rikokset viranomaisia vastaan

Rikoslain 16 luvussa on kriminalisoitu viranomaisia vastaan tehdyt rikokset. Kyseisellä luvulla on tämän työn kannalta merkitystä, koska siitä juontuu poliisia koskeva virantoimitus-suoja. Näkyvästi nimellään toimiva poliisimies on suojattu valtiovallan edustajana sellaisia tekoja vastaan, joilla pyritään vaikuttamaan virkatoimien suorittamiseen tai jotka johtuvat virkatoimien suorittamisesta. Tutkimusaiheen osalta keskitytään tässä työssä pelkästään rikoslain 16 luvun säädöksistä sen 1 §:n virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen ja 2 §:n virkamiehen vastustamiseen, sillä niiden vaikutusalue ylittää poliisimiehen vapaa-ajalle eli yksityiselämän piiriin ja ne koskettavat myöskin poliisimiehen läheisiä.

Virkamiesten erityistä rikosoikeudellista suojaa on Lakasen (1999) mukaan perusteltu sillä, että rikoslain 16 luvun 1 §:n virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei kohdistu ainoastaan asianomaiseen virkamieheen, vaan ennen kaikkea virkamiehen edustamaan valtiovaltaan. Lisäksi esimerkiksi poliisit eivät voi tavallisten kansalaisten tavoin ”paeta” työssään kohtaamaa väkivaltaa vaan he saattavat joutua suorittamaan tehtävänsä loppuun siitä huolimatta. Tästä syystä poliisit tarvitsevat tavallisia kansalaisia vahvemman oikeudellisen suojan. (Lakanen 1999, 17.)

Rikoslain 16 luvun 1 § kuuluu:

Joka

1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen,

2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai

3) käyttää väkivaltaa virkamiestä tai häneen 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevaa henkilöä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen, on tuomittava virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta - -

Työn kannalta kiinnostava on 1 pykälän 1 momentin kohta 3, jossa puhutaan virkatoimen kostamisesta. Viljasen (2014) mukaan kostotoimen tekijä voi olla virkatoimen kohteena ollut henkilö tai vaihtoehtoisesti joku muu kuten hänen lähisukulaisensa tai saman järjestäytyneen rikollisryhmän jäsen. Kostotoimen kohteena voi myös olla muu kuin itse virkatoimen tehnyt virkamies. Kyseessä voi olla hänen rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitama läheinen henkilö, kuten puoliso, lapset, vanhemmat, sisarukset tai esimerkiksi virkamiehen kollega. Näin ollen henkilö, joka päättää kostaa poliisin suorittaman virkatoimen tälle tai hänen läheisilleen, voi syyllistyä virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. Kostotoimen täytyy pitää sisällään väkivallan käyttämistä, pelkkä väkivallalla uhkaaminen ei siis riitä. Tähän tosin lasketaan muukin kuin fyysinen väkivalta. Kyseeseen voi Viljasen mukaan tulla myös se, että väkivalta kohdistuu virkamiehen vapauteen tai hänen käyttämiin välineisiin kuten poliisiautoon tai poliisikoiraan. Myös esimerkiksi sylkeminen voi täyttää virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön, jos henkilöllä on vakava tartuntatauti kuten HIV. (Viljanen 2014, 77-78, 85-86.)

Rikoslain 16 luvun 2 §:n mukaan:

Jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentehtyjä on tuomittava virkamiehen vastustamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Viljasen (2014) mukaan säännökset ovat tunnusmerkistöltään samat mutta virkamiehen vastustaminen on törkeysasteeltaan lievempi kuin virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja se on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty (Viljanen 2014, 88-89).

Mikäli poliisin nimilaatta korvattaisiin tunnistelaatalla, ei sillä olisi vaikutusta rikoslain 16 luvun soveltamiseen lainsäädännön näkökulmasta. Poliisi olisi edelleen kansalaisten edessä yksilöitävissä ja tunnistettavissa poliisiksi eli toisin sanoen virkamieheksi, jonka virkatoimia lainkohdalla suojataan. Kuitenkin nimilaatan korvaaminen tunnistelaatalla saattaisi vaikuttaa rikoslain 16 luvun 1 §:n 1 momentin kohta 3:n soveltamiskertojen määrään. Numero/kirjain-tunnisteella toimivan poliisimiehen nimi ei olisi enää yhtä vapaasti ja välittömästi nähtävissä ja näin ollen se saattaisi vaikeuttaa ja ennaltaehkäistä virkatoimien kostamista poliisimiehille tai heidän läheisilleen. Tämä siksi, koska nimen avulla on muuta tunnistetta helpompaa löytää tietoa poliisimiehen yksityiselämästä ja esimerkiksi asuinpaikasta. Lyhyesti sanottuna tunnistelaattaa koskeva sääntely voisi täydentää poliisin virantoimitussuojaa koskevia säännöksiä ja suojata poliisia sekä tämän perhettä väkivallanteoilta virkatointien jälkeen.

6 KVALITATIIVINEN TUTKIMUSOTE JA MENETELMÄT

Työssä käytetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusotetta. Tutkimusote valittiin, sillä sen avulla on mahdollista saada syvällisempää ymmärrystä tutkittavasta aiheesta. Aiheesta ei ollut myöskään löydettävissä juurikaan aiempaa suomalaista, julkista tutkimustietoa. Menetelminä työssä käytetään teemahaastattelua, sisällön analyysiä ja SWOT-analyysiä. Teemahaastattelun avulla pyritään saamaan yksittäisten poliisimiesten henkilökohtaisia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Haastatteluilla saatavaa aineistoa analysoidaan ja verrataan poliisihallituksen esitykseen sekä työn muuhun teoreettiseen viitekehykseen. Kvalitatiivisella tutkimusotteella ja teemahaastatteluilla pyritään saamaan monipuolista aineistoa ja vastauksia työn tutkimuskysymyksiin.

6.1 Laadullinen tutkimusote

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen avulla pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkittavaa ilmiötä. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston analyysivaihetta ei sido kvantitatiiviselle tutkimukselle tyypilliset tiukat tulkintasäännöt. Analyysi kulkee koko tutkimusprosessin ajan mukana ohjaten tiedonkeruuta ja tutkimusprosessia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei voida etukäteen tietää, kuinka paljon ja mitä tietoa tai aineistoa tullaan tarvitsemaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston riittävän määrän merkinä voidaan pitää tutkimusongelman ratkeamista ja sitä, että tutkija ymmärtää tutkittavan kokonaisuuden. (Kananen 2017, 35.)

Kun kvantitatiivinen tutkimus keskittyy määrällisten tapausten joukkoon, tutkitaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa yksittäistä tapausta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa asiaa käsitellään syvyysuuntaisesti, toisin sanoen yhdestä havaintoyksiköstä pyritään saamaan mahdollisimman paljon irti. Kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimustulos pätee ainoastaan tutkimuskohteen osalta ja näin ollen sitä ei voida yleistää. (Kananen 2017, 36.)

Laadullinen tutkimus on tiedonhankintatapana kokonaisvaltainen. Aineisto kootaan todellisissa ja luonnollisissa tilanteissa. Tiedonkeruun ”välineinä” suositaan ihmisiä. Tutkija luottaa vähemmän mittausvälineillä, kuten kynä-paperi -testeillä, saatavaan tietoon kuin tutkittaviensa kanssa käytyihin keskusteluihin ja omiin havaintoihinsa. Laadullisessa tutkimuksessa käytettäviä metodeja ovat muun muassa erilaisten asiakirjojen ja tekstien diskursiiviset

analyysit, osallistuva havainnointi, teemahaastattelut ja ryhmähaastattelut. Näissä metodeissa tutkittavien ”äänet” ja näkökulmat pääsevät näkyviin. Tutkittaviin tapauksiin suhtautaan ainutlaatuisina, ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. Tutkimuksen edetessä tutkimussuunnitelma muovautuu ja sitä muutetaan olosuhteiden mukaisesti. Tutkimuksen kohdejoukkoa ei valita satunnaisotoksella vaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2013, 164.)

6.2 Teemahaastattelu

Tässä opinnäytetyössä käytettiin aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua, toisin sanoen puolistrukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu valittiin työhön aineistonkeruumenetelmäksi, sillä sen avulla saatiin tietoa yksittäisten poliisimiesten ajatuksista, kokemuksista ja mielipiteistä liittyen tutkimusaiheeseen, ilman ennalta yksityiskohtaisesti rajattuja kysymyksiä. Haastattelut haluttiin pitää tunnelmaltaan riittävän vapaamuotoisina, ja tähän teemahaastattelu soveltui hyvin.

Teemahaastattelulle keskeisintä on, että haastattelu etenee valittujen teemojen mukaan, yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tämä siirtää huomion haastattelussa tutkijan näkökulmasta tutkittavan näkökulmaan ja puheeseen. Teemahaastattelu ottaa menetelmänä huomioon sen, että ihmisten asioille antamat merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Nämä merkitykset ja tulkinnat ovat teemahaastattelussa keskeisiä. Teemahaastattelu kuuluu puolistrukturoituihin menetelmiin, sillä haastattelun teema-alueet ja haastattelun aihepiiri ovat kaikille haastateltaville samat. Toisissa puolistrukturoiduissa haastattelumenetelmissä kysymykset ja niiden muoto ovat kaikille haastateltaville yhtenäiset. Teemahaastattelusta puuttuu kysymysten tarkka järjestys ja muoto mutta se ei kuitenkaan ole muodollisesti täysin vapaa toisin kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Haastattelu on tutkijan ja haastateltavan välinen kahdenkeskinen vuorovaikutustilanne, jossa haastateltava kertoo tutkijalle kokemuksiaan tutkittavasta ilmiöstä. Se, miten hyvin tutkija saa haastateltavan puhumaan, riippuu pitkälti tutkijan taidoista. Haastattelun onnistumisen kannalta on tärkeää, että tutkija onnistuu luomaan luottamuksellisen ilmapiirin haastateltavan kanssa. Tutkijan ja haastateltavan henkilökemiat muodostuvat jo heti heidän ensimmäisessä kohtaamisessaan. Heti haastattelun alussa hyvä ilmapiiri luodaan kunnioittavalla, kiinnostuneella ja arvostavalla asenteella. (Kananen 2017, 91.)

Kanasen (2017) mukaan tutkija pyrkii teemahaastattelun avulla saamaan käsityksen ja kokonais kuvan tutkittavana olevasta ilmiöstä. Tutkijan haastateltavalle esittämät kysymykset ja niihin saadut vastaukset antavat pienen määrän tietoa kerrallaan, nostaen samalla esille uusia kysymyksiä. Kananen kuvaakin teemoja ja niitä tarkentavia kysymyksiä vertaamalla niitä haaveihin. Haavien avulla tutkija kauhoo tietoa haastateltavasta. (Kananen 2017, 90.)

Kananen (2017) kertoo, että tutkijan tulee ennen haastattelutilannetta laatia ennakkokäsitystensä perusteella teemahaastattelurunko. Varsinaisen haastattelun aikana esille nousee uusia aihealueita, jotka haastattelijan tulee huomioida ja joista hänen tulee keskustella haastateltavan kanssa. Teemahaastattelu etenee yleiseltä tasolta yksityiskohtaisempaan. Yhdestä teemasta puhutaan aluksi yleisellä tasolla ja tämän jälkeen kysymyksissä edetään teeman osalta ”intiimimpiin” ja yksityiskohtaisempiin. Haastattelussa edetään haastateltavan ehdoilla. Tämä takaa sen, että haastateltavan ja tutkijan välinen luottamus kasvaa ja haastateltava voi alkaa puhua avoimemmin. (Kananen 2017, 96–97.)

Tähän opinnäytetyöhön valittiin haastateltaviksi neljä virassa olevaa poliisimiestä, joilla jokaisella on vähintään 15 vuoden poliisiura takanaan. Haastateltavista kaksi työskentelee vanhempina konstaapeleina hälytys- ja valvontasektorilla pääkaupunkiseudulla. Yksi haastateltava suorittaa päällystööpintoja ja on myös töissä pääkaupunkiseudulla, poliisin erityistoiminnossa päällystötehtävissä. Viimeinen haastateltava toimii rikostutkinnan puolella päällystötehtävissä, poliisin erillisyyksikössä pääkaupunkiseudulla. Haastateltaviksi haluttiin kokeneita poliisimiehiä poliisiorganisaation eri toiminnoista, jotta tuloksia saataisiin eri näkökulmista. Haastateltavien tarkempi esittely ja valinnan perustelu kerrotaan luvussa 6.2.2.

6.2.1 Haastatteluteemat

Ennen haastatteluiden suorittamista kaikille haastateltaville lähetettiin saatekirje (liite 1) ja teemahaastattelurunko (liite 2), joka sisälsi haastattelussa keskusteltavat teemat. Lisäksi haastateltaville lähetettiin poliisihallituksen kirje koskien nimilaatan korvaamista tunniste-laamalla. Saatekirjeessä kerrottiin tutkimuksen aiheet ja keskeinen sisältö sekä muuta haastateltavien kannalta tarpeellista informaatiota, kuten haastatteluaineiston luottamuksellisuus ja haastateltavien anonymiteetti.

Haastatteluteemat lähetettiin haastateltaville tutustuttavaksi etukäteen, jotta heillä olisi jo ennen haastattelua mahdollisuus pohtia aiheita omasta näkökulmastaan. Tällä pyrittiin siihen, että haastatteluista saataisiin mahdollisimman antoisat. Poliisihallituksen edellä mainittu kirje lähetettiin haastateltaville etukäteen tutustumista varten, sillä se oli yksi haastattelun teemoista ja työn keskeisistä lähteistä.

Haastatteluissa keskusteltavia teemoja oli yhteensä neljä. Ensimmäinen teema oli *poliisin toimintaympäristö*. Tällä teemalla haluttiin kartoittaa sitä, mitä asioita kukin haastateltava liittyy poliisin toiminta- ja turvallisuusympäristöön sekä siinä tapahtuneisiin muutoksiin. Toinen haastatteluteema oli *poliisin velvollisuus toimia omalla nimellään virkatehtävissä*. Tämä teema oli työn kannalta keskeisin ja sillä haluttiin saada tietoa mahdollisimman laajasti siitä, mitä kaikkia merkityksiä, ajatuksia, kokemuksia ja uhkia haastateltavat liittävät velvollisuuteen. Haastattelun kolmas teema oli *poliisihallituksen esitys*. Tällä teemalla haluttiin selvittää poliisihallituksen esityksen herättämiä ajatuksista myöhempää vertailua varten. Haastattelun viimeinen teema oli *vaikutukset kansalaisten oikeusturvaan*. Tällä teemalla haluttiin saada selville, voisiko poliisin velvollisuuteen toimia omalla nimellään virkatehtävissä ja nimilaatan käyttöön tulevilla mahdollisilla muutoksilla olla vaikutusta kansalaisten oikeusturvaan. Haastatteluteemojen lisäksi kuhunkin teemaan oli valmisteltu lisäkysymyksiä siltä varalta, että haastateltava ei oma-aloitteisesti kerro riittävän laajasti näkemyksiään.

6.2.2 Haastateltavat

Työhön valittiin haastateltaviksi neljä kokenutta poliisimiestä. Kolme heistä työskentelee samalla poliisilaitoksella pääkaupunkiseudulla ja yksi poliisin erillisyyksikössä. Haastateltavia käsitellään työssä anonyymisti heidän henkilöllisyytensä suojaamiseksi. Muutoinkin heistä pyritään välttämään kovin yksilöivien tietojen kertomista, sillä ne eivät ole tutkimuksen kannalta olennaisia. Suojaamalla haastateltavien anonyymiteettiä pyrittiin varmistamaan, että he uskalsivat kertoa ajatuksistaan mahdollisimman rehellisesti, avoimesti ja esteettömästi. Haastateltavat ovat kaikki iältään 40-60 -vuotiaita. Haastateltavista yksi on nainen ja loput kolme miehiä. Työhön haastateltavat on nimetty haastattelujärjestyksen mukaisesti seuraavalla tavalla: haastateltava yksi on H1, haastateltava kaksi on H2 ja niin edelleen.

H1:llä on virkaikää yhteensä 15 vuotta. Hän on työskennellyt koko poliisiuransa samassa poliisilaitoksessa. Tällä hetkellä haastateltava suorittaa päällystöopintoja. Viimeiset kuusi vuotta hän on työskennellyt poliisilaitoksen yhden erityistoiminnon puolella esimiehenä.

H2:lla on virkaikää 15 vuotta ja hän on työskennellyt koko virkauransa samassa poliisilaitoksessa hälytys- ja valvontatehtävissä, pois lukien lyhyen ajan rikostutkinnassa. Tällä hetkellä hän on virka-arvoltaan vanhempi konstaapeli.

H3:lla on virkaikää 18,5 vuotta ja siitä 17,5 vuotta hän on työskennellyt hälytys- ja valvonta tehtävissä. Yhden vuoden hän on työskennellyt aiemmin urallaan osittain rikostutkinnassa ja osittain kenttävalvonnassa. H3 on työskennellyt koko uransa samassa poliisilaitoksessa ja on arvoltaan tällä hetkellä vanhempi konstaapeli.

H4:llä on virkaikää 37 vuotta ja hän on työskennellyt koko uransa rikostutkinnan puolella useissa eri tehtävissä. Ennen poliisin erillisyyksikköön siirtymistä H4 oli kuusi vuotta töissä eräällä pääkaupunkiseudun poliisilaitoksella. Nykyisin hän toimii tutkinnanjohtajan tehtävissä.

Haastateltavat valittiin sillä perusteella, että heistä kaksi, H2 ja H3 toimivat poliisin perustehtävissä miehistötasolla hälytys- ja valvontasektorilla. H1 on toiminut poliisin erityistoiminnossa ylikonstaapelina ryhmänjohtajana ja tällä hetkellä komisariona. H4 on työskennellyt koko uransa rikostutkinnan puolella ja hänellä on pitkä kokemus tutkinnanjohtajana olemisesta. Haastateltavilla haluttiin olevan riittävästi kokemusta poliisin toiminta- ja turvallisuusympäristöstä, sen kehityksestä ja siihen tulleista muutoksista. Samaten haastateltavien valinnassa otettiin huomioon se, että ajatuksia ja kokemuksia saadaan sekä miehistötasolta että päällystötasolta, hälytys- ja valvontasektorilta kuin myös rikostutkinnan puolelta.

6.3 Analysointi

Kun haastattelut on suoritettu, on seuraava vaihe äänitetyn haastattelumateriaalin muuttaminen kirjalliseen muotoon, eli litterointi. Ellei kyseessä ole diskurssianalyysi, ei haastatteluaineiston litteroinnissa tarvitse keskittyä äänenpainoihin tai taukoihin. Haastatteluiden purkaminen sellaisenaan riittää. Litterointivaiheessa on viimeistään valittava kertyneen aineiston analyysimenetelmä. Valintaa tehtäessä on harkittava, kuinka systemaattisesti aineistoa halutaan tulkita. Aineistoa voi muun muassa ”koodata” esimerkiksi koodimerkein ja värikyynin sekä lopuksi hyödyntää jotakin mikroavusteisen analyysin ohjelmaa. (Eskola & Vastamäki 2010, 43.)

Työn kaikissa neljässä haastattelussa käytettiin kahta sanelukonetta, jotta pystyttiin varmistamaan arvokkaan haastatteluaineiston taltiointi. Taltioinnin jälkeen seuraava vaihe oli litterointi. Jotta haastatteluaineisto saatiin pysymään autenttisena, litteroitiin haastattelut mahdollisimman tarkasti alusta loppuun. Kuitenkaan äänenpainoihin tai taukoihin ei litteroinnissa kiinnitetty huomiota, sillä ne eivät ole tämän työn kannalta merkittäviä seikkoja.

Tässä työssä analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan soveltaa kaikissa laadullisen tutkimuksen lajeissa. Sisällönanalyysi sopii dokumenttien kuten haastatteluiden ja tekstien analysointiin systemaattisesti ja objektiivisesti, ja sillä pyritään saamaan tutkittavasta asiasta kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Tuomen & Sarajärven (2002) mukaan ongelmana saattaa kuitenkin olla, että sisällönanalyysillä kerätty aineisto saadaan järjestetyksi vain johtopäätösten tekemistä varten ja tulokset jäävät näin ollen keskeneräisiksi. Laadullisen tutkimuksen analyysin etenemistä kuvaa seuraava malli, jota on käytetty myös tämän työn haastatteluaineiston analyysissä:

1. *Päätä, mikä tässä aineistossa kiinnostaa ja tee VAHVA PÄÄTÖS!*
2. *a. Käy läpi aineisto, erota ja merkitse ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseesi. 2. b. Kaikki muu jää pois tästä tutkimuksesta! 2. c. Kerää merkityt asiat yhteen ja erikseen muusta aineistosta.*
3. *Luokittele, teemoita tai tyypittele aineisto (tms.)*
4. *Kirjoita yhteenveto.*

(Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-94, 105.)

Litteroinnin jälkeen haastatteluaineisto luettiin useaan kertaan ja siitä etsittiin ja eroteltiin työn kannalta kiinnostavat ja merkittävät asiat tekstinkäsittelyohjelman avulla. Tämän jälkeen kaikkien haastateltavien kertomuksista tehtiin yhtenäinen asiakirja, jossa kunkin haastateltavan vastaukset jaettiin haastatteluteemojen mukaisesti. Usean lukukerran myötä tekstiä tiivistettiin ja siihen tehtiin huomioita haastateltavien kertomusten yhteneväisyyksistä ja eroavuuksista tekstinkäsittelyohjelman kommentti-työkalulla ja eri väreillä. Lopuksi kunkin haastateltavan antamista vastauksista tehtiin yhteenveto, josta ilmeni haastateltavan keskeiset mielipiteet ja näkemykset.

Eskolan ja Vastamäen (2010) mukaan teemahaastatteluaineistoa analysoitaessa on sen luokittelussa käytetty yleisesti apuna tyypittelyä ja teemoittelua. Teemoittelulla tarkoitetaan

sitä, että aineisto luokitellaan eri teemojen alle. Tyypittelyllä tarkoitetaan puolestaan erilaisien tyyppikuvausten rakentamista aineiston pohjalta. Kokonaiskuva aineistosta rakentuu, kun kaikki haastattelut ja niiden pohjalta syntynyt luokittelu on käyty läpi. Viimeistään tässä vaiheessa mukaan liitetään myös aikaisemmat tutkimustulokset ja teoria. (Eskola & Vastamäki 2010, 43.)

Teemoihin jakamisen jälkeen seuraa itse analyysi, jota varten tutkija on lukenut haastatteluaineiston useaan kertaan ja tehnyt omat muistiinpanonsa. Analyysivaiheessa tutkija vertailee aineistoja keskenään, liittää siihen teoriakytkeä ja omaa tulkintaansa. (Eskola 2010, 191-192.) Näistä vaiheista syntyy työn tulokset.

Viimeiseksi ennen työn pohdintaosuutta sovellettiin tulosten luokittelua helpottamaan SWOT-analyysia. Vuorisen (2014) mukaan SWOT-analyysi on 1960-luvulla Yhdysvalloissa kehitetty liikkeenjohdon suosituin yksittäinen strategiatyökalu, jota on sovellettu johtamisen lisäksi useilla muillakin tieteenaloilla. SWOTin on tarkoitus tuottaa selkeä kokonaiskuva analysoitavasta asiasta strategisten valintojen tueksi. Analyysin lopputuloksena pitäisi nousta esille keskeisimmät teemat, joihin organisaation tulisi keskittyä. SWOT-analyysin osa-alueet ovat: vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Vahvuudet ja heikkoudet ovat niin sanottuja sisäisiä asioita, jotka ovat käsillä tässä ja nyt. Mahdollisuudet ja uhat ovat puolestaan ulkoisia asioita, jotka viittaavat tulevaisuuteen. SWOT-analyysia tehdessä saatetaan huomata, että esille nousseet teemat voivat kuulua useampaankin osa-alueeseen. Ne voivat olla esimerkiksi sekä vahvuuksia että heikkouksia. (Vuorinen 2014, 88-89.)

7 TULOKSET

Tässä luvussa esitellään haastattelutulokset yksi haastatteluteema kerrallaan sekä verrataan tuloksia työn teoreettiseen viitekehykseen. Haastateltavien kertomuksista annetaan esimerkkejä ja niitä vertaillaan keskenään. Lisäksi omana teemanaan käsitellään lyhyesti haastateluissa esille noussut informaatiovaikuttaminen. Lopuksi tärkeimmistä tuloksista tehdään SWOT-analyysi.

7.1 Teema 1. Poliisin toimintaympäristö

Poliisin toimintaympäristöä koskevalla teemalla haluttiin taustoittaa sitä, mitä kaikkia asioita kukin haastateltava liittää poliisin toimintaympäristöön, sen kehitykseen heidän virkauransa aikana ja siinä oleviin mahdollisiin uhkiin. Tällä pyrittiin selvittämään, mitkä tekijät saattavat vaikuttaa haastateltavien ajatuksiin koskien omalla nimellä toimimista virkatehtävissä. Haastateltaville kerrottiin myös, että toimintaympäristö pitää sisällään turvallisuusympäristön käsitteen.

H1 kuvaa poliisin toimintaympäristöä oman poliisilaitoksensa näkökulmasta. Hänen mukaan toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti aaltoilevalla tavalla, ihmisten muuttoliikkeen ja rakentamisen myötä. Toimintaympäristöön hän liittää niin rakennetun ympäristön kuin väestön. Yhtenä merkittävimpänä uutena osana poliisin toimintaympäristöä hän mainitsee sosiaalisen median ja verkkomaailman, joissa poliisin tulisi oppia toimimaan vielä entistä paremmin. H2 ilmaisee käsityksensä poliisin toimintaympäristöstä ytimekkäästi toteamalla:

Toimintaympäristö on se missä toimitaan ja asiakkaat keiden kanssa työskennellään ja olosuhteet missä työskennellään (H2).

H3 liittää poliisin toimintaympäristöön työvälineet ja ihmiset, joiden kanssa toimitaan. H4 mieltää toimintaympäristön pitävän sisällään rakennetun ympäristön ja ihmiset. Kaikki haastateltavat käsittävät toimintaympäristön pitävän sisällään niin fyysisiä elementtejä kuin ihmisiä.

Haastatteluteemasta käydyn vapaan keskustelun jälkeen haastateltavia pyydettiin kertomaan, mitä mahdollisia muutoksia poliisin toimintaympäristössä on tapahtunut heidän uransa aikana ja millaisia mahdollisia uhkia he näkevät siinä. H1:n mukaan kesällä 2016 informaatiovaikuttaminen ja sen tunnistaminen kokonaisuudessaan nousi uutena asiana

esille poliisissa. H1 kertoo, että varsinkin mielenosoituksissa on kuvattu poliisin toimintaa ja sen jälkeen kuvamateriaali on esitetty manipuloituna niin, että se täyttää jopa laittoman uhkauksen tunnusmerkistön, minkä myös syyttäjä on todennut. Myös eri kieli- ja kulttuuri-taustaisten ihmisten määrä kasvaa toimintaympäristössä H1:n mukaan koko ajan.

H2 aloittaa poliisin toimintaympäristön muutosten kuvaamisen kertomalla, että ulkomaalaisia ihmisiä tulee Suomeen huomattavasti aiempaa enemmän ja, että kansainvälinen rikollisuus on lisääntynyt ottaen enemmän haltuunsa järjestäytyntä rikollisuutta. Myöskin mielenosoitukset vievät entistä enemmän poliisin resursseja. Seuraavaksi H2 mainitsee, että sosiaalinen media on tullut täysin uutena asiana osaksi toimintaympäristöä. Hän toteaa, että mikäli yksittäisistä poliiseista ladataan Internetiin epäasiallisia videoita, niin se vaikuttaa varmasti kyseisen poliisin ja koko organisaation toimintaan. Hän ilmaisee huolen, että sen seurauksena poliisissa ei välttämättä uskalleta puuttua asioihin, koska pelätään maalitetuksi tuleamista sosiaalisessa mediassa. Tämä huoli on esitetty myös poliisihallituksen kirjeessä toteamalla, että informaatiovaikuttaminen pyrkii vaikuttamaan poliisin haluan toimia tehtävässään, jopa luopumaan tehtävien toimittamisesta (Poliisihallituksen kirje 2017, 1). H1:n ja H2:n kokemukset toimintaympäristön kehityksestä ovat tältä osin yhteneväiset. H3 kertoo, että sosiaalinen media on ollut suuri muutos poliisin toimintaympäristössä 2010-luvulla.

Ehkä ihan selvin on se, että nykyään löytää netistä kollegojen naamoja (H3).

Ikävimpänä piirteenä toimintaympäristön kehityksessä hän pitää informaatiovaikuttamista. H3 esittää ajatuksen, että vaikka poliisien läheiset tietäisivät, että poliiseista tehty herja ja kiusanteko sosiaalisessa mediassa eivät pidä paikkaansa, niin miten ”suuri yleisö” osaa käsitellä niitä? H3 kokee lisäksi, että Schengenin alueen vapaan liikkuvuuden sopimus ja muut kansainväliset sopimukset ovat tuoneet mukanaan enemmän ulkomaalaista rikollisuutta Suomeen. Myös varsinkin 2010-luvulla lisääntynyt maahanmuutto Suomeen on muuttanut toimintaympäristöä paljon, sillä kielimuuri ja kulttuurilliset erot tuovat omat haasteensa poliisien ja maahanmuuttajien väliseen kommunikointiin, H3 kertoo. Tämä on myös todettu hallituksen esityksessä koskien lakia Poliisiammattikorkeakoulusta, jossa todetaan, että kielitaito on korostuneessa asemassa poliisityössä, kun poliisit joutuvat selvittämään ja puuttumaan erilaisista etnisistä taustoista tulevien henkilöiden välisiin yhteenottoihin aiempaa enemmän (HE 64/2013 vp, 4).

H4:n mukaan hänen uransa aikana poliisin tehtävät ovat muuttuneet haastavammiksi ja kaikissa tehtävissä ei ole enää merkitystä poliisin nimellä tai yksiköllä. H4 toteaa:

Tämä johtuu siitä, että ollaan menty tällaiseen kasvottomaan poliisitoimintaan (H4).

Syyksi muutokselle H4 kertoo poliisilaitosten määrän vähentymisen ja laitosten kokojen kasvamisen. Myös Virta (2016) on huomionnut muutokset poliisilaitoksissa viittaamalla poliisin hallintorakennemuutokseen. Hänen mukaan kaikissa Pohjoismaissa tapahtuneen taloudellisten resurssien niukkenemisen myötä ollaan Suomenkin poliisissa ajautettu tekemään hallintorakennemuutoksia. H4:n mielestä aiemmin rikolliset ja poliisit tunsivat toisensa henkilökohtaisemmin, nimeltä. Nykyään tämä näkyy lähinnä enää pienillä paikkakunnilla.

Tämän hetken toimintaympäristön uhkina H4 kokee poliisiin kohdistuvien vaikuttamisyritysten lisääntymisen aina kenttätoiminnasta rikostutkintaan saakka. Ääritapauksissa tämä vaikuttaminen on suoraa, henkilökohtaista ja poliisin nimellä tapahtuvaa uhkailua poliisia kohtaan. Esimerkiksi yhteydenottoja puhelimitse, sähköpostitse tai viestein sekä näyttäytymistä fyysisesti. H4 tunnistaa myös sosiaalisen median kasvavan merkityksen poliisin nykyisessä toimintaympäristössä. Informaatiovaikuttamisen hän kokee olevan erittäin vaikea asia poliisille, sillä sen estäminen on lähes mahdotonta ja se vaikuttaa jokaisen poliisin tekemiseen ja käyttäytymiseen.

Kaikki haastateltavat kokevat, että nykyisin sosiaalinen media ja sitä kautta tapahtuva informaatiovaikuttaminen vaikuttavat merkittävästi poliisin toimintaympäristöön. Haastateltavista H1-H3 pitävät lisäksi isona tekijänä poliisin toimintaympäristön kannalta lisääntyntä maahanmuuttoa Suomeen. Sundin & Wennströmin mukaan suomalaisille viranomaisille uusia haasteita ovat tuoneet vuoden 2014-2015 Euroopan pakolaiskriisi ja Shengenin alueen ”vapaa liikkuvuus”. (Sund & Wennström 2016, 32-39).

Kaikki haastateltavat ovat kuitenkin sitä mieltä, että toistaiseksi poliisiin kohdistuvat vakavan tason vaikuttamisyritykset, uhat tai kostotoimet ovat vielä marginaalisia ja poikkeuksellisia.

Yhdysvalloissa, missä ihmisiä ja aseita on moninkertainen määrä Suomeen verrattuna, tilanne ei ole ainakaan kovin radikaalisti erilainen poliiseihin kohdistettavien kostotoimien osalta, ainakaan Fleishmannin (2015) uutisartikkelin mukaan. Fleishmannin artikkelissa apulaisprofessori Payne kertoo, että Yhdysvalloissa vapaalla oleviin poliiseihin kohdistetut

kuolettavat kostoiskut ovat kohtuullisen harvinaisia (Fleishmann 2015). Tämä on mielenkiintoista, sillä asekuluttuuri ja rikollisuus ovat Yhdysvalloissa paljon aggressiivisempaa kuin Suomessa, kuten mediaa seuraamalla voi huomata.

7.2 Teema 2. Poliisin velvollisuus toimia omalla nimellään virkatehtävissä

Haastatteluiden toinen teema käsitteli *poliisin velvollisuutta toimia omalla nimellään virkatehtävissä*. Tällä teemalla haluttiin selvittää mahdollisimman laajasti, mitä kaikkia positiivisia ja negatiivisia asioita haastateltavat liittävät velvollisuuteen ja mitä he ajattelevat siitä nykyisessä toiminta- ja turvallisuusympäristössä. Lisäksi haluttiin selvittää, kokevatko he omalla nimellä toimimisen vaikuttavan heidän yksityiselämäänsä. H1 totesi muun muassa näin:

Olen itse sitä koulukuntaa, etten koe tarpeelliseksi salata itsestäni mitään (H1).

H1 kertoo, että hän ei ole ollut tehtävillä ilman nimilaattaa ja hän on lähtökohtaisesti sitä mieltä, että nimilaatat olisi hyvä pitää virkavaatteissa. Hän kuitenkin tunnistaa, että on olemassa poliisitoiminnallisia tilanteita, joissa nimilaatan käytöstä tulisi voida poiketa. Hän kertoo olleensa kesällä 2016 purkamassa mielenosoitusleiriä ja silloin poliisin yleisjohto oli linjannut, että nimilaattoja ei tarvitse pitää. H1 pitää tätä erittäin hyvänä asiana, sillä jos toiminta olisi aiheuttanut kritiikkiä poliisia kohtaan, niin sen olisi pitänyt kohdistua yksittäisten poliisimiesten sijaan heidän esimiehiinsä.

Valtuus nimilaatan käytöstä luopumiseen perustui tässä tapauksessa poliisihallituksen antaman virkapukumääräyksen kohtaan 9.2, jossa todetaan, että poliisitoiminnan eritystilanteissa tilanteen johtajalla on oikeus päättää nimilaatan, numerolaatan taikka muun poliisimiehen yksilöivän tunnuksen käytöstä (Poliisihallitus 2017, Poliisin virkapuku, 4). H2 puolestaan on erimieltä nimilaatan käytön tärkeydestä kuin H1:

Mä en nää siit mitään hyötyä, että omalla nimellä ollaan töissä (H2).

Näkemystään H2 perustelee sillä, että nykyisin on olemassa esimerkiksi tv-sarjoja, joiden kautta poliisi tulee kansalaisille tutuksi ja helpommin lähestyttäväksi. Hänen mukaansa poliisin nimen ei tarvitse olla sen tai minkään muunkaan syyn vuoksi näkyvissä. H1 taas uskoo,

että poliisin asiakkaiden mielestä on mukavampaa nähdä poliisin nimi kuin jokin muu tunniste.

Haastattelunsa aluksi H3 kertoi, että hänelle omalla nimellä toimiminen virkatehtävissä ei ole mikään kynnyskysymys. Hän kokee, että omalla nimellä toimiminen lisää kansalaisten luottamusta poliisia kohtaan. Lisäksi H3:n mukaan ihmiset, esimerkiksi todistajat tulevat tapahtumapaikoilla herkemmin puhumaan ja kertomaan poliisille tärkeitä asioita.

H4 toimii virka- asemansa takia paljon julkisuudessa ja sen vuoksi hän on paljon esillä omalla nimellään ja kasvoillaan poliisina. Hän kertoo, että omalla nimellä toimimisen etuna on se, että poliisi ajattelee jo lähtökohtaisesti kaiken, mitä tekee sillä tavalla, että sen voi tehdä omalla nimellään ja kasvoillaan. Tämä toisin sanoen vaikuttaa työn suorittamisen laatuun positiivisesti. Myöskin jotkin asiakaskontaktit vaativat H4:n mukaan vastapuolen luottamuksen saamiseksi poliisin esittäytymistä omalla nimellä.

Nimilaatan käytön vaikutuksista luottamukseen puhuu myös Yhdysvaltojen oikeusministeriön kansalaisoikeusosaston apulaisjohtaja Lopez, jonka mielestä nimilaatan käyttäminen on perustavanlaatuinen osa läpinäkyvää ja vastuullista toimintaa, ja sen käyttämättä jättäminen aiheuttaa syvää epäluottamusta poliisia kohtaan. (Lopez 2014, 1-2.)

Haastateltavilta kysyttiin tarkentavasti, mitä uhkia he liittävät omalla nimellä toimimiseen virkatehtävissä. Lisäksi heitä pyydettiin kertomaan mahdollisista omista kokemuksista asiaan liittyen ja niiden vaikutuksista yksityiselämään. H1 kertoo, että kukaan asiakas ei ole koskaan tullut hänen kotiovelleen asti, mutta työtehtävissä on tullut epäsuoria uhkauksia. Omalla nimellä toimimisen vaikutuksista yksityiselämään H1 toteaa:

Heijastumat tulee siitä, että tiedostaa ympäristöönsä ja arkeensa mahdollisesti kohdistuvat uhat (H1).

H2:lla puolestaan ei ole mitään mainittavia henkilökohtaisia kokemuksia asiaan liittyen. Yhtenä mahdollisena syynä tähän hän sanoo:

Kyl mä oon sitä koittanu pitää et ku meen sellasiin paikkoihin ja sellasille tehtäville et voin haistaa, että tässä ois joku uhka, niin mä otan sen nimikyltin pois (H2).

Tämän hetkinen lainsäädäntö ei kuitenkaan anna oikeutta H2:n mainitsemaan itsenäiseen päätöksentekoon nimilaatan käytöstä, sillä poliisin virkapuvun ja nimilaatan käyttöä koskeva sääntely on todella yksiselitteinen (Poliisihallituksen kirje 2017, 5).

H3 kertoo, että yksi hänen asiakkaansa uhkasi ”piestä” hänet, kun näkee H3:n siviilissä. Tätä ei kuitenkaan tapahtunut. Yhtenä esimerkkitapauksena mahdollisesta kostamisesta poliisille H3 kertoo, että hänen naapurissa asuvan poliisikollegansa auton renkaat oli puhkottu heidän kotipihalla. Muiden vieressä olleiden autojen renkaita ei oltu puhkottu, joten he päättelivät, että tapaus liittyy todennäköisesti jommankumman poliisin työhön. H4:llä on kaikista haastateltavista eniten kokemusta vapaa-ajalla poliisiksi tunnistetuksi tulemisesta ja myös uhkailusta:

Lähes viikoittain joku jossain yhteydessä minulle tuntematon henkilö toteaa mulle, että ”sä olet pollari” (H4).

H4:n mukaan virkauran aikana häneen on kohdistunut myös painostamista ja uhkailua siihen asti, että työnantaja on joutunut tekemään suojaustoimia hänen kohdallaan.

- -monta kertaa poliisimies saattaa sen vielä itse kestää mutta jos siihen liittyy sitten perheen ja läheisten turvallisuus, niin sitten se poliisimieskin on aika lailla pulassa (H4).

Haastateltavista H1, H3 ja H4 löytävät kaikki omalla nimellä toimimisesta virkatehtävissä positiivisia puolia. Ainoastaan H2 kokee, että omalla nimellä toimimisesta virkatehtävissä aiheutuu vain mahdollista haittaa poliisille, mutta siitä ei ole mitään hyötyä kenellekään. Haastateltavista H2 oli myös ainoa, joka ei maininnut yhtäkään henkilökohtaista uhkaamista tai häirintätapausta.

Kaikki haastateltavat kuitenkin kokevat, että omalla nimellä toimimisella virkatehtävissä on omat riskinsä. H1:n mukaan hänen kollegojensa Facebook ja Instagram -tileistä on otettu kuvia, siirretty toiseen kontekstiin ja tämän jälkeen haukuttu ja herjattu. Tällaisella toiminnalla H1 näkee olevan tarkoituksena hakea pelotevaikutusta poliiseja kohtaan, jotta he eivät haluaisi osallistua tietynlaisille tehtäville pelätessään joutumista informaatiovaikuttamisen uhreiksi. H1 kertoo, että hän ei laita itsestään mitään internettiin ja on ehkä siksi päässyt vähemmällä kuin muut. Rajoittavana asiana hän ei kuitenkaan tätä koe. H1 kuitenkin mainitsee, että saattaisi suhtautua asiaan eri tavalla, mikäli hänellä olisi lapsia. H2:n tuntemista

kollegoista on myös ladattu työtehtäviltä videoita esimerkiksi YouTubeen ja tämän jälkeen halvennettu keskustelupalstalla. Omalla nimellä toimimisesta johtuvina uhkina H2 näkee informaatiovaikuttamisen ja jopa fyysisen uhan:

Joku rikoksen tekijä, epäilty, muu asiakas tai mielenterveysongelmainen kaihaisi henkilötietoja ylös ja tulisi kotiovelle. Eihän sen pahempaa haittaa voi ollakaan. (H2).

H3 kertoo, että pahimmillaan informaatiovaikuttaminen ja väärän tiedon levittäminen poliisista saattaa saada esimerkiksi jonkun mielenterveysongelmaisen liikkeelle ja vainoamaan poliisia. Silloin kärsii poliisin lisäksi koko perhe. Todennäköisenä hän ei tätä kuitenkaan pidä. Laajemmin poliisiin kohdistuva vaikuttaminen saattaisi onnistuessaan H3:n mukaan uhata myös oikeusvaltion toimintaa. Osittain sama huomio on tehty myös sisäministeriön poliisiosaston selvityksessä *poliisimiehiin ja heidän omaisiinsa kohdistuneista väkivallanteoista ja uhkauksista (1995)*. Selvityksen mukaan poliiseihin ja heidän läheisiinsä kohdistetut kostotoimet voidaan nähdä hyökkäyksenä poliisi-instituutiota vastaan ja pitää jopa lievänä hyökkäyksenä laillista yhteiskuntajärjestelmää kohtaan (Pöyhönen ym. 1995). H3 esittää kysymyksen siitä, olisiko asiaa syytä ennakoida, viitaten samalla nimilaatan korvaamiseen tunnustelalla.

Arvelin (2017) puolestaan on huolissaan siitä, että henkilöt, jotka kajoavat poliisien yksityiselämään eivät niinkään hyökkää instituutiota vaan poliiseina työskenteleviä yksityishenkilöitä vastaan. Hän muistuttaakin, että poliisin toiminta perustuu instituution edustamiseen, eikä kukaan poliisimies ole ajamassa omaa asiaansa virkatehtävissä vaan poliisin asiaa. (Arvelin 2018.)

H4 viittaa Ruotsin poliisin haastavaan tilanteeseen:

Mutta täytyy sitten ajatella asioita vähän eteenpäin ja tulevaisuuteen - - Ruotsissa tilanne on se, että poliisi ei enää uskalla tiettyihin kaupunginosiin mennä yksin, tai tarvitaan useampi partio. Niin sehän tarkoittaa jo sitä, että ongelma on siinä määrin hankala, että siinä tilanteessa nyt ei ainakaan voi enää esiintyä omalla nimellä, eikä ole syytäkään (H4).

Omalla nimellä toimimiseen virkatehtävissä liittyvänä uhkana H4 näkee lisäksi informaatiovaikuttamisen, kuten muutkin haastateltavat.

Henkilökohtaisten tietojen suojaamisen osalta haastateltavista H1 ja H2 kertoo, että heillä ei ole turvakieltoa. H2 sanoo kuitenkin, että hänellä on osoitteenluovutuskielto. H4 ei ottanut kantaa siihen, että onko hänellä turvakieltoa tai muita henkilökohtaisten tietojen suojauksia. Hän toteaa ainoastaan, että hänen työnantajansa suosittelee kaikille poliisimiehilleen turvakieltoa. H3 kertoo, että hänen ja hänen koko perheensä tiedot ovat salaisia. Hänen lapsensa eivät edes näy urheiluseuransa yhteiskuvissa tai jos näkyvät, ei heistä lue nimiä. Syyksi tälle H3 kertoo, ettei halua nimeään yhdistetyksi perheeseensä ammatistaan johtuvien mahdollisten uhkien takia. Haastateltavien omien henkilökohtaisten tietojen suojaaminen toisin sanoen vaihtelee.

Haastateltavien kertomusten perusteella voidaan havaita, että jokainen heistä kokee omalla nimellä toimimisen virkatehtävissä aiheuttavan mahdollisia uhkia heille tai heidän yksityiselämälleen. Tässä kohdin on tärkeää huomata, että asiassa vaikuttavat kaksi tärkeää perusoikeudellista asiaa. Toisella puolella on Suomen perustuslain 118 §, josta muodostuu virkavastuun ja poliisin yksilöinnin perusta sekä kansalaisen oikeus saattaa häneen virkatoimia kohdistaneen virkamiehen toimet rikosoikeudellisen tarkastelun kohteeksi. Toisella puolella taas on perustuslain 10 §, mistä juontuu jokaisen Suomessa olevan ihmisen yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan suoja. Tilanne on mielenkiintoinen, sillä haastateltavien vastausten perusteella kansalaisen oikeusturvan toteutuminen saattaa jossakin määrin ja joissain tapauksissa vaikuttaa negatiivisesti poliisien yksityiselämää, kunniaa tai kotirauhaa kohtaan. Näin tapahtuu esimerkiksi tilanteissa, joissa kansalainen saatuaan tietoonsa yksittäisen poliisimiehen nimen, alkaa herjaamaan, uhkailemaan tai häiritsemään tämän kotirauhaa.

Haastateltavien vastauksista voidaan huomata, että kenelläkään ei ole kertomansa mukaan kokemusta ammatinsa vuoksi väkivallan kohteeksi joutumisesta virkatoimien ulkopuolella. Näin ollen rikoslain 16 luvun 1 §:n 1 momentin kohta 3 - *-käyttää väkivaltaa virkamiestä tai häneen 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevaa henkilöä vastaan kohtaukseen sellaisen virkatoimen - - ei ole tullut sovelletuksi kenenkään kohdalla.* Kaikkien haastateltavien kertomukset ja kokemukset liittyvät informaatiovaikuttamiseen, uhkailuun tai muulla tavoin tapahtuneeseen vaikuttamiseen eivätkä siis väkivaltaan. Tämä on pitkälti linjassa sisäministeriön poliisiosaston vuoden 1993 lopulla tekemän valtakunnallisen kyselytutkimuksen *poliiseihin tai heidän läheisiinsä kohdistuvien uhkien selvittämisen* kanssa, jonka tuloksena saatiin 257 vastausta. Tapauksista valtaosassa, eli 187:ssä oli kyse poliiseihin tai heidän läheisiinsä kohdistuneesta häirinnästä tai uhkailusta, ei siis väkivallasta (Pöyhönen ym. 1995, 5, 8-11).

7.3 Teema 3. Esitys nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla

Poliisihallituksen esitystä koskevalla teemalla haluttiin saada tietoa siitä, mitä ajatuksia esitys haastateltavissa herätti. Haastateltavia pyydettiin kertomaan vapaasti niin positiivisia kuin negatiivisia asioita esityksestä ja myös omia mahdollisia muutosehdotuksia esityksen aiheisiin.

Poliisihallituksen esitys herätti H1:ssä ajatuksen siitä, että tietyissä tilanteissa tunnistelaatta ja siinä käytettävä numero/kirjain-tunniste olisi erittäin sopiva vaihtoehto. Esimerkkinä tällaisista tilanteista hän mainitsee JOUHA -tehtävät, mielenosoitukset, järjestäytyneeseen ja vakavaan rikollisuuteen liittyvät kiinniottotehtävät sekä sellaiset tilanteet, joista tiedetään jo etukäteen, että poliisin toimintaa tullaan kuvaamaan ja käyttämään informaatiovaikuttamisessa.

H1 pitää poliisihallituksen esitystä erittäin ajankohtaisena. H2 kokee esityksen olevan myös ajankohtainen ja mahdollisen siirtymisen tunnistelaatan käyttöön vain positiivisena asiana. Erimieltä H2 on esityksen ja H1:n kanssa kuitenkin siitä, pitäisikö tunnistelaatassa käytettävän numero/kirjain-tunnisteen käytön koskea vain tiettyjä poliisitoiminnan tilanteita, ja olisiko se erillisellä päätöksellä tehty poikkeus nimitunnisteen käytöstä. H2 toivoisikin, että jokainen yksittäinen poliisimies saisi itse päättää, käyttääkö hän numero/kirjain-tunnistetta vai nimitunnistetta tunnistelaatassa. Tällä hetkellä valtuus päättää nimilaatan, numerolaatan tai muun yksilöivän tunnuksen käytöstä on ainoastaan tilanteen johtajalla poliisitoiminnan erityistilanteissa eikä siis yksittäisellä poliisimiehellä (Poliisihallitus 2017, Poliisin virkapuku, 4). H2 myös toteaa, että omalla nimellä toimiminen koskettaa eri tavalla eri poliisimiehiä:

--siinäkin on vähän virkamies eriarvoisessa asemassa, jos nimi on vaikka joku Virtanen tai jollain joku sukunimi mitä ei ole muita. Ei se Virtasta haittaa, jos nimi näkyy, kun niitä on kymmeniä, ellei satoja (H2).

H3 piti myös esitystä todella ajankohtaisena. Hänen ajatuksensa omalla nimellä toimimisen tärkeydestä virkatehtävissä muuttuivat kuitenkin haastattelun edetessä jossain määrin. H3 toteaa, että ”suuren yleisön” luottamuksen saamiseksi isoin merkitys on poliisin käyttäyty-

misellä, toiminnan perustelemisella sekä tiedottamisella, ei niinkään omalla nimellä toimimisella. Hän ehdottaakin poikkeuksena poliisihallituksen esitykseen, että nimitunnisteen käytöstä tulisi luopua kokonaan esimerkiksi viiden vuoden ajanjaksoksi ja siirtyä pelkän numero/kirjain-tunnisteen käyttöön. Poliisihallituksen esityksen mukaan tunnistelaataan kuuluisi poliisimiehen sukunimi mutta siinä voitaisiin sukunimen sijaan käyttää myös kirjaimista ja numeroista muodostettua tunnistetta poikkeuksellisesti (Poliisihallituksen kirje 2017, 7).

H3:n mukaan myös poliisin virkamerkissä pitäisi olla poliisimiehen nimen sijaan pelkkä tunniste, ettei velvollisuus esittä virkamerkki ja siinä näkyvä poliisimiehen nimi kumoaisi numero/kirjain-tunnisteella toimimisella haettua hyötyä. Muutokset tulisi perustella useissa medioissa kansalaisille, muun muassa poliisiin vaikuttamisella ja oikeusvaltion toiminnan turvaamisella. Viiden vuoden ajanjakson jälkeen asiasta suoritettaisiin mielipidemittaus, jolla mitattaisiin, onko tunnisteella toimiminen vaikuttanut kansalaisten luottamukseen poliisia kohtaan. Tämän jälkeen voitaisiin päättää jatkosta, H3 toteaa.

H4 kokee poliisihallituksen esityksen olevan ajankohtaisempi kuin koskaan aiemmin hänen virkaurallaan. Hän ottaa kantaa esitykseen sanomalla:

Noin lähtökohtaisesti pitäisi voida ajatella, että olisiko meidän siirryttävä kaikessa, vaikka nyt kenttätoiminnassa siihen, että siellä olisi aina vain joku numero mistä poliisin kykenee tunnistamaan (H4).

H4 ehdottaakin, että nimitunnisteen käyttäminen ei olisi enää velvollisuus vaan sen käyttäminen perustuisi vapaaehtoisuuteen, ellei tilannejohtaja erikseen kiellä sen käyttöä. Numero/kirjain-tunnistetta tulisi käyttää sen sijaan kokoaikaisesti ja halutessaan sen lisänä nimitunnistetta. Toisin sanoen poliisin yksilöinti ja tunnistaminen tapahtuisi virallisesti numero/kirjain-tunnisteen ja muiden poliisin merkkien perusteella, eikä nimen perusteella. Siviilipukuisilla poliiseilla voisi olla numero/kirjain-tunniste esimerkiksi virkamerkkikotelossaan, jolla tunnistautuminen tapahtuisi. H4 haluaa kuitenkin, että poliisin varsinaisessa virkamerkissä säilyisi poliisimiehen nimi ja, että akuuttien asiakaskontaktien jälkeen nimen voisi sitä kautta esittää. Poliisihallituksen esitykseen viitaten H4 toteaa:

No joo se mistä voi olla yhtä mieltä on se, että poliisi pitää olla aina lopunperin tunnistettavissa ja henkilöllisyys pitää löytyä sitten, kun on ne pelisäännöt selvät (H4).

H1 haluaisi, että mikäli tunnistelaatta tulee vaihtoehdoksi nimilaatalle, pitäisi silloin poliisin virkamerkissäkin olla pelkkä numero/kirjain-tunniste. H2 puolestaan toteaa virkamerkin osalta haluavansa laajentaa yksittäisen poliisimiehen vapautta harkita itse, milloin virkamerkin esittää. Tällä hetkellä kuitenkin poliisilain 1 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan poliisin täytyy aina lopulta esittää virkamerkinsä virkatoimen kohteelle, mikäli tämä sitä pyytää. H1 esittää toivomuksen siitä, että poliisin kaikissa erityisvarusteissa, kuten heijastinliiveissä tulisi aina olla ehdottomasti jokin poliisimiehen yksilöivä tunniste, jotta enää ei olisi mahdollista toimia ilman minkäänlaista yksilöivää tunnistetta edes erityisvarusteissa. Tämä näkemys eroaa nykyisen virkapukuasetuksen 16 §:n 2 momentista. Momentissa nimilaatan käytöstä ohjeistetaan ainoastaan, että sitä tulee käyttää erityisvarusteissa mahdollisuuksien mukaan eikä siihen siis velvoiteta.

H1 ja H4 ovat sitä mieltä, että poliisin henkilöllisyyden täytyy selvittää aina lopulta virkatoimen kohteelle, mikäli tämä tekee poliisista esimerkiksi kantelun. H2 puolestaan kokee, ettei poliisin nimeä tarvitsisi aivan kaikissa tapauksissa paljastaa, jos esimerkiksi kantelu ”haiskahtaa” jo heti alkujaan täysin perusteettomalta. Poikkeuksena muihin haastateltaviin H3 kokee, että tunnistelaatan käyttöön siirtymisen myötä poliisin henkilöllisyyden ei pitäisi selvittää missään vaiheessa mahdollista oikeusprosessia kansalaiselle, vaan riittäisi, että mahdolliset toimenpiteet kohdistetaan oikeaan poliisimieheen. Poliisit olisivat näin ollen edelleen yksilöitävissä mutta anonyymeja kansalaisille. Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan, vaikka poliisin välitön yksilöinti nimeltä ei ole välttämätöntä, vaatii perustuslain 118 § toteutuminen käytännössä kuitenkin sen, että jokaisella tulee olla mahdollisuus saada lopulta tietoonsa niiden virkamiesten nimet, jotka ovat vastuussa häneen kohdistuneesta toimenpiteestä. (EOA 1836/2/2007, 51–52.)

H3:n näkemys on erittäin poikkeava verrattuna tämän hetkiseen lainsäädäntöön ja myös poliisihallituksen esitykseen. Julkisuuslaki ja esitutkintalakikin edellyttävät, että kansalaisella on oikeus saada tietoonsa heitä itseään koskevat viranomaisten asiakirjat ja samoin muiden asianosaisten nimet, H4 muistuttaa. H3:n ehdotus vaatisi näin ollen useamman lain muuttamista.

7.4 Teema 4. Vaikutukset kansalaisten oikeusturvaan

Neljännellä teemalla haluttiin selvittää, olisiko poliisin nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla mahdollisesti *vaikutusta kansalaisten oikeusturvaan* poliisien mielestä. Heitä pyydettiin myös pohtimaan, onko poliisin henkilöllisyyden selviämisellä virkatoimen kohteelle merkitystä oikeusturvan kannalta. Lisäksi haastateltavilta kysyttiin, vaikuttaisiko poliisin toimiminen numero/kirjain-tunnisteella kansalaisten luottamukseen poliisia kohtaan.

Vaikka poliisihallituksen esityksessä nostetaan esille mahdollisuus poliisin nimen korvaamisesta muulla tunnisteella virkamerkissä, todetaan siinä kuitenkin, että olisi erittäin poikkeavaa, mikäli julkisen vallan käyttö tapahtuisi osittainkaan nimettömästi. Esitys keskittyykin poliisin virkavaatteissa näkyvän nimilaatan korvaamiseen tunnistelaatalla, jotta poliisin nimi ei olisi aina ja kaikissa tilanteissa suoraan nähtävissä. Esityksen mukaan poliisin velvollisuus toimia omalla nimellä ja kasvoilla virkatehtävissä ei muuttuisi, vaikka nimilaatta korvattaisiin tunnistelaatalla. Poliisilla olisi yhä velvollisuus virkamerkkin esittämiseen kuten aiemminkin ja viimeistään virkamerkistä selviäisi poliisin nimi, virka-asema sekä yksikkö, jossa poliisimies palvelee. (Poliisihallituksen kirje 2017, 4-5, 7.)

Poliisihallituksen esityksen osalta voidaan siis sanoa, että kansalaisella säilyisi aina oikeus saada tietoonsa häneen toimenpiteitä kohdistaneen virkamiehen nimi. Kansalaisen oikeusturvan kannalta tärkeimpänä asiana kaikki haastateltavat pitävät sitä, että poliisin yksilöinnin tulee olla aukotonta, jotta oikea virkatoimen suorittaja voidaan löytää aina jälkeensä.

Velvollisuutta tunnistautua, oli se sitten numerolla tai muulla tavoin, en lähitisi muuttamaan. Pahin tilanne olisi se, että poliisi ei olisi tunnistettavissa (H1).

Haastateltavien näkemykset eroavat toisistaan kuitenkin siinä, onko poliisin nimen tietoonsa saaminen keskeinen asia nimenomaan kansalaisten oikeusturvan toteutumisen kannalta.

Perustuslain 21 §:n 1 momentissa todetaan oikeusturvan pitävän sisällään muun muassa jokaisen ihmisen oikeuden saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa, sekä oikeuden saada oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi. Saman pykälän 2 momentissa säädetään, että lailla turvataan käsittelyn julkisuus, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet, oikeus perusteltuun päätökseen ja oikeus muutoksenhakuun. Hallbergin

(2011) mukaan perustuslain 21 § ei anna kuitenkaan tyhjentävää vastausta oikeusturvasta, vaan sen lisäksi täytyy ottaa huomioon muut vakiintuneet oikeusperiaatteet ja perusoikeuksien toteutuminen (Hallberg ym. 2011, 784).

Tämän hetkisen oikeuskäytännön mukaan oikeusprosessissa ei ole mahdollisuutta anonymiteettiin muutoin kuin poikkeustapauksissa todistajalla. Voidaan siis perustellusti katsoa, että kansalaisen oikeusturvaan kuuluu tämän hetken laintulkinnan ja oikeusperiaatteiden mukaan oikeus saada tietoonsa häneen virkatoimia kohdistaneen virkamiehen henkilöllisyys, ainakin jossain vaiheessa mahdollista rikos- tai oikeusprosessia. Tätä mieltä on myös eduskunnan oikeusasiamies, kuten edellisen teeman loppupuolella esitettiin (EOA 1836/2/2007, 51–52).

Haastateltavista H1 ja H4 ovat ehdottomasti sitä mieltä, että jokaisen poliisin virkatoimen kohteen tulee lopulta saada halutessaan tietoon virkatoimia kohdistaneen poliisin nimi. He kokevat asian tärkeäksi myös kansalaisten oikeusturvan kannalta. H2 ja H3 eivät puolestaan pidä poliisin henkilöllisyyttä tärkeänä asiana kansalaisen oikeusturvan toteutumisessa. Heidän mukaansa riittäisi, että mahdolliset toimenpiteet kuten kantelut saadaan kohdistettua oikeisiin poliisimiehiin. H2 toteaa:

Kansalaisen oikeusturva ei kärsisi, vaikka hän ei saisi tietoonsa poliisin henkilöllisyyttä (H2).

H2:n mukaan yksilöivä numero/kirjain-tunniste on jopa kansalaisen oikeusturvan kannalta parempi kuin poliisin nimi, koska saman nimisiä poliisimiehiä voi olla isoissa laitoksissa useampiakin. Numero/kirjain-tunnisteen yksilöivyydestä samaa mieltä on Poliisiammattikorkeakoulun erityistoimintaosaston ylikonstaapeli, jonka mukaan numero/kirjain-tunniste voi olla yksilöivämpi kuin poliisimiehen nimi (Ylikonstaapelin sähköpostivastaus ja puhelu 16.4.2017).

H3 toteaa numero/kirjain-tunnisteella toimimisen vaikutuksista oikeusturvaan seuraavasti:

Sehän on tavallaan, kun nimi. Lukeeko siinä nimi vai X, jos muita X:iä ei ole tai muuta samaa tunnistetta. Minut saa edelleen tavoitettua jälkikäteen ja vastuuseen. Ei sillä ole merkitystä sinänsä (H3).

H2:n ja H3:n näkemykset tältä osin ovat ristiriidassa eduskunnan oikeusasiamiehen, kolmannen teeman loppupuolella mainitun perustuslain 118 §:n tulkinnan kanssa.

Poliisin velvollisuuteen toimia omalla nimellään virkatehtävissä tulevien mahdollisten muutosten vaikutuksista kansalaisten luottamukseen poliisia kohtaan kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että todennäköisesti muutokset eivät vaikuttaisi suoraan luottamukseen. Numero/kirjain-tunnisteen osalta H1 toteaa:

Kuvittelisin, että tätä voitaisiin oudoksua. En tiedä vaikuttaisiko se kuitenkin suoraan siihen luottamukseen. Tämän prosessin toimivuus osoittaisi sitten sen, että voidaanko siihen luottaa vai ei (H1).

H2 kertoo, että mikäli mahdolliset muutokset perustellaan ja markkinoidaan hyvin, niin kansalaisten luottamus ei kärsisi.

Kun vertaa vaikka, että poliisi on kaikissa barometreissä luotettava taho ja siten tulee joku Aarnio niin ei se luottamus paljoa siitä kärsi. Saatikka sitten tämmöisestä, että hyvin perustellaan tällainen uhkaan perustuva muutos (H2).

H3 ei myöskään usko, että muutokset vaikuttaisivat kansalaisten luottamukseen poliisia kohtaan, kunhan mahdolliset asiaan liittyvät väärinkäsitykset oikaistaan. Hänen mukaan poliisissa tulisi aktiivisesti seurata asiasta käytävää keskustelua mahdollisen muutoksen jälkeen ja oikoa väärinymmärryksiä. H4 puolestaan lähtee liikkeelle siitä, että omalla nimellä esiintyminen on luottamusta lisäävää. Hän esittääkin, että poliisissa täytyy olla henkilöitä, jotka kertovat omasta työstään ja tekemisestään, esiintyen omalla nimellään ja kasvoillaan. H4:n mielestä virkatehtäviä pitäisi pääsääntöisesti kyetä hoitamaan avoimesti omalla nimellä perustuen siihen, että suurimman osan kanssa ihmisistä ei ole mitään esteitä toimia omalla nimellä. Myöskin työn luvussa 3 esitellyssä Kallion (2017) kirjoittamassa uutisartikkelissa poliisijohtaja Vuori toteaa, ettei hän halua ”*kommandomiehiä ajamaan poliisikeikkoja.*” (Kallio 2017.)

7.5 Informaatiovaikuttaminen

Työn teoreettisen viitekehyksen laatimisen ja haastatteluiden myötä esille nousi poliisin toiminta- ja turvallisuusympäristöön nykyisin keskeisesti vaikuttavana teemana *informaatiovaikuttaminen*. Muitakin uusia poliisin toimintaan vaikuttavia asioita tuli ilmi, kuten lisääntynyt maahantulo sekä vakava ja järjestäytynyt rikollisuus. Informaatiovaikuttaminen on

kuitenkin tämän työn kannalta kiinnostavin asia, koska siihen liittyy vahvasti poliisin velvollisuus toimia omalla nimellä virkatehtävissä.

Työn luvussa 3 avatussa poliisihallituksen esityksessä informaatiovaikuttamisesta todettiin, että poliiseista on hankittu heidän yksityiselämäänsä liittyvää informaatiota erityisesti vahingoittamistarkoituksessa ja poliisimiesten henkilökohtaisia tietoja on levitetty esimerkiksi internetissä. Lisäksi heidän virkatoimiaan on arvosteltu ja manipuloitu irrottamalla ne asiayhteyksistä. (Poliisihallituksen kirje 2017, 1.) Tämän olivat havainneet myös kaikki haastateltavat. H1 kertoo, että poliisin toiminnasta kuvattua materiaalia on esitetty manipuloituna internetissä jopa niin, että se täyttää laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. H2:n tuntemista kollegoista on myös levitetty työtehtäviltä kuvattuja videoita internetissä ja tämän jälkeen heitä on halvennettu keskustelupalstoilla.

Tenhusen (2017) kirjoittamassa uutisartikkelissa koskien Kuopion poliisiaseman putkalla vuonna 2014 tapahtunutta tilannetta kerrotaan, että putkalla kuvattua valvontakameratallennetta on levitetty eri vihasivustoilla manipuloituna ja tämän lisäksi videolla näkyvien poliisien nimet, syntymäajat ja muita henkilötietoja on julkaistu. Leikatut ja manipuloitut videot ovat herättäneet keskustelua internetissä ja aiheuttaneet uhkailuja poliiseja kohtaan. (Tenhusen 2017.) H3 esittääkin huolen siitä, että vaikka poliisien läheiset tietäisivät, että poliiseista annettu väärä kuva ja informaatio eivät ole totta, niin miten muut kansalaiset osaavat suhtautua niihin. Myös H4 kokee informaatiovaikuttamisen olevan erittäin vaikea asia poliisille, sillä se vaikuttaa jokaisen yksittäisen poliisin käyttäytymiseen ja tekemiseen. Lisäksi sen estäminen on lähes mahdotonta.

Kaikki haastateltavat jakavat poliisihallituksen esityksen käsityksen siitä, että informaatiovaikuttamisella pyritään vaikuttamaan poliisin haluun toimia tehtävässään, jopa luopumaan tehtävien toimittamisesta (Poliisihallituksen kirje 2017, 1). H2 sanookin, että informaatiovaikuttamisen seurauksena poliisissa ei välttämättä uskalleta puuttua asioihin, koska pelätään maalitetuksi tulemistä sosiaalisessa mediassa. Poliisihallituksen esityksen laatineen Arvelinin mukaan poliisien maalittaminen ilmiönä on nostanut esille poliisimiesten yksityiselämän suojan ja aiheuttanut tarpeen punnita poliisin omalla nimellä toimimisen hyötyjä ja haittoja uudelleen (Arvelin 2018). Äärimmäisenä informaatiovaikuttamiseen liittyvänä skenaariona H3 esittää, että mikäli sen avulla kyetään vaikuttamaan viranomaistoimintaan, saattaa se pahimmillaan uhata jopa oikeusvaltion toimintaa.

Kaikki haastateltavat kokevat, että nimilaatan korvaamisesta tunnisteella voisi olla ainakin se hyöty, että numero/kirjain-tunnisteella toimiminen saattaisi ehkäistä informaatiovaikuttamista. Pelkällä numero/kirjain-tunnisteella ei pystytä hakemaan suoraan tietoa yksittäisistä poliisimiehistä esimerkiksi sosiaalisesta mediasta ja tällä tavoin päästä vaikuttamaan heihin ja heidän yksityiselämäänsä negatiivisella tavalla.

7.6 Keskeiset tulokset

Haastatteluiden keskeisten tulosten luokitteluun helpottamiseksi käytettiin SWOT-analyysin mallia. Oheisessa taulukossa on esitetty haastateltujen esille tuomia näkemyksiä poliisin velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä, käyttää nimilaattaa ja esittää virkamerkki virkatoimen kohteelle pyydettyinä.

<p style="text-align: center;">Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Helpommin lähestyttävä • Luottamusta lisäävää • Läpinäkyvyys, avoimuus • Perusoikeuksien ja lainsäädännön mukaista • Tärkeää kansalaisen oikeusturvan kannalta 	<p style="text-align: center;">Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mahdollistaa uhkailun, painostamisen ja kostamisen • Informaatiovaikuttaminen • Negatiiviset vaikutukset poliisin yksityiselämään ja perheeseen • Eri nimiset poliisit eri asemassa • Ei yksilöi aukottomasti
<p style="text-align: center;">Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voi helpottaa tiedonhankintaa • Vuorovaikutus avoimempaa ja luonnollisempaa • Vaikuttaa positiivisesti asenteeseen työn tekemistä kohtaan 	<p style="text-align: center;">Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaikuttaminen oikeusvaltion toimintaan • Vakava ja järjestäytynyt rikollisuus • Poliisin yksityiselämän häiriintymisen lisääntyminen • Informaatiovaikuttamisen lisääntyminen

Vuoden 2016 poliisibarometrin mukaan 96% vastanneista luottaa poliisiin melko tai erittäin paljon (Sisäministeriö 2016b, 7). Kansalaisten luottamus poliisia kohtaan nousi esille myös

haastatteluissa. Osa haastateltavista liitti kansalaisten luottamukseen poliisia kohtaan poliisin velvollisuuden toimia omalla nimellään virkatehtävissä. Velvollisuuteen liittyvinä vahvuuksina koettiin se, että poliisin esiintyminen nimellä tekee poliisista helpommin lähestyttävän, koska se on luonnollista ja inhimillistä. Nimen näkymisen nimilaatassa koettiin lisäävän luottamusta poliisia kohtaan ja luovan poliisin toiminnasta avoimempaa ja läpinäkyvämpää, koska suurimmalle osalle kansalaisista ei ole perustetta jättää kertomatta nimeään. Osa haastateltavista koki omalla nimellä toimimisen virkatehtävissä olevan myös perusoikeuksien ja lainsäädännön mukaista sekä tärkeää kansalaisten oikeusturvan kannalta.

Haastatteluissa tuli ilmi myös omalla nimellä toimimiseen liittyviä heikkouksia. Poliisin nimen esille tuleminen mahdollistaa poliisin henkilökohtaisten tietojen hankkimisen ja sitä kautta informaatiovaikuttamisen, mikä puolestaan on vahingollista sekä poliisia että kansalaisten luottamusta poliisia kohtaan. Poliisimiehen nimen avulla saaduilla tiedoilla kyetään myös painostamaan, uhkailemaan ja kostamaan yksittäiselle poliisille, mikä puolestaan voi heijastua hänen yksityiselämäänsä ja perheeseen. Tämän huolen jakaa myös poliisitarkastaja Arvelin (2018). Hänen mukaan ilmiössä on nähtävissä piirteitä siitä, että negatiivinen kiinnostus poliisia kohtaan viedään henkilökohtaiselle tasolle (Arvelin 2018). Haastatteluissa nousi esille lisäksi se, että eri nimiset poliisimiehet voivat olla keskenään eri asemassa. Poliiseja joilla on harvinaisempi sukunimi saattaa olla vain yksi, kun taas yleisemmän sukunimen omaavia voi olla useita, jolloin heitä on vaikeampi yksilöidä nimen perusteella. Tämän vuoksi pelkällä sukunimellä yksilöintiä eivät kaikki haastateltavat kokeneet täysin aukottomaksi.

Osan haastateltavista mukaan poliisin velvollisuus toimia omalla nimellään virkatehtävissä mahdollistaa poliisille paremman tiedonhankinnan. Joidenkin asiakaskontaktien kanssa vuorovaikutuksen syntyminen vaatii esittäytymistä nimellä. Samoin osa ihmisistä saattaa tulla oma-aloitteisemmin keskustelemaan poliisille, joka toimii avoimesti nimellään. Puolet haastateltavista koki vuorovaikutuksen olevan kokonaisuudessaan avoimempaa ja luonnollisempaa, kun osapuolet tietävät toistensa nimet. Velvollisuuden toimia omalla nimellä virkatehtävissä koettiin vaikuttavan myös positiivisesti poliisin haluun hoitaa virkatehtävät sillä tavoin, että niistä voi kantaa vastuun omalla nimellä ja omilla kasvoilla myös jälkepäin. Tätä pidettiin positiivisena ajattelun asennetta työn tekemistä kohtaan.

Haastatteluiden perusteella voidaan omalla nimellä toimimiseen virkatehtävissä liittyvänä pahimpana uhkana pitää sitä, jos poliiseihin kohdistuvalla uhkailulla tai informaatiovaikutamisella kyetään horjuttamaan jopa oikeusvaltion toimintaa. Vakavan, etnisen ja järjestäytyneen rikollisuuden parissa omalla nimellä toimiminen koettiin myös kasvavaksi uhaksi. Tässä kohtaa on hyvä ottaa huomioon, että *sisäisen turvallisuuden selonteossa* mainittiin, että Suomeen kohdistunut laajamittainen ja lisääntynyt maahantulo on näkynyt muun muassa viranomaisten toimien väkivaltaisen vastustamisen lisääntymisenä. Myös laittomaan maahantuloon liittyvän järjestäytyneen rikollisuuden sekä rasismien, viharikosten ja väkivaltaisten ääriliikkeiden määrä on kasvanut. (Sisäministeriö 2016a, 16.) Haastateltavat näkivät poliisin velvollisuuden esiintyä avoimesti omalla nimellään virkatehtävissä myös uhaavan tulevaisuudessa enemmän poliisien yksityiselämää. Tässä kohdin osassa haastateltuita viitattiin Ruotsin tilanteeseen, jossa poliisi ei enää uskalla mennä yhden partion voimin tietyille asuma-alueille viranomaisiin kohdistetun väkivallankäytön ja uhan takia.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitä mieltä yksittäiset poliisimiehet ovat poliisin velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä nykyisessä toiminta- ja turvallisuusympäristössä. Lisäksi haluttiin saada tietoa siitä, millä tavoin tämän hetkinen lainsäädäntö sääntelee tätä velvollisuutta ja miten velvollisuuteen mahdollisesti tulevat muutokset vaikuttaisivat kansalaisten oikeusturvaan. Haastatteluiden avulla selvitettiin myös yksittäisten poliisien näkemyksiä poliisihallituksen esitykseen koskien poliisin nimilaatan korvaamista tunnistelaatalla.

Haastateltujen poliisien näkemyksistä löytyi eroavuuksia ja yhtäläisyyksiä riippuen keskustellusta teemasta ja aiheesta. Suurimpana uhkana kaikki haastateltavat näkivät nykyisessä turvallisuusympäristössä informaatiovaikuttamisen. Tämä osaltaan puoltaa poliisihallituksen antamia perusteluita poliisien nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla. Informaatiovaikuttamisen lisäksi haastateltavat kokivat omalla nimellä virkatehtävissä toimimiseen liittyviksi uhiksi poliisien painostamisen, uhkailun, kostamisen sekä yksityiselämän häiriintymisen.

Virkatehtävissä omalla nimellä toimimisen koettiin myös lisäävän luottamusta poliisia kohtaan ja vaikuttavan myönteisesti asiakaskontakteihin. Velvollisuuden koettiin olevan lisäksi perusoikeusmyönteistä. Kaikki haastateltavat tunnistivat kuitenkin sen, että on tiettyjä tilanteita, joissa poliisin esiintyminen nimellään voi olla vahingollista poliisimiestä itseään kohtaan. Haastateltavien mielipiteet jakautuivat siltä osin, onko poliisin nimen oltava jatkuvasti näkyvillä virkatoimissa vai vasta myöhemmin todennettavissa. Kaikkien haastateltavien mielestä olennaisin asia kuitenkin on, että poliisimiesten yksilöinti on aukotonta.

Kansalaisten oikeusturvaan liittyvä teema jakoi haastateltavien mielipiteet myös kahtia. Puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että kansalaisten oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että jokaisella on oikeus saada ainakin lopulta tietoonsa virkatoimia häneen kohdistaneen virkamiehen nimi. Toinen puoli haastateltavista taas koki, että poliisin nimen selviämällä ei ole minkäänlaista merkitystä kansalaisten oikeusturvan kannalta.

Kaiken kaikkiaan haastatteluilla saaduista tuloksista oli löydettävissä paljon yhteneväisyyksiä työn muuhun teoreettiseen viitekehykseen. Suurimpana yhdistävänä tekijänä koko työssä

nousi esille sosiaalisen median välityksellä tapahtuva informaatiovaikuttaminen ja se, millä tavoin se vaikuttaa nykypäivän yhteiskunnassa ja poliisitoiminnassa. Tulosten perusteella voidaankin katsoa, että informaatiovaikuttaminen on sellainen aihe, johon poliisiorganisaatioissa tulisi kiinnittää huomiota ja kehittää toimintamalleja oman henkilöstön suojaamiseksi siltä.

Työn tulosten pohjalta voidaan todeta, että suomalaiseen poliisiin kohdistuvaa vaikuttamista ja uhkia olisi syytä tutkia laajemmin ja tuloksia julkaista enemmän. Varsinkin tieteellistä tutkimustietoa vaikuttamisesta, uhkailusta ja väkivallasta, jotka tapahtuvat tai vaikuttavat poliisien vapaa-ajalla, tarvittaisiin lisää. Viimeisin julkaistu selvitys poliiseihin ja heidän omaisiinsa kohdistuneista väkivallanteoista ja uhkauksista on vuodelta 1995. Euroopan ja varsinkin Suomen naapurimaan Ruotsin tilannetta seurattaessa herää ajatus, että uudelle selvitykselle olisi tarvetta. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että poliisin velvollisuudella toimia omalla nimellään virkatehtävissä on positiivisten asioiden ohella myös voimakkaita negatiivisia vaikutuksia.

Työssä käytetty kvalitatiivinen tutkimusote ja menetelminä teemahaastattelu, sisällönanalyysi ja SWOT-analyysi olivat onnistuneet valinnat työn tavoitteen kannalta. Teemahaastatteluilla saatiin tarpeeksi laajasti yksittäisten poliisimiesten näkemyksiä tutkimusaiheeseen. Sisällönanalyysi jätti työn tekijälle riittävästi omaa valinnanvaraa tulosten analysointitapoihin ja SWOT-analyysin avulla tulokset saatiin visuaalisesti helposti ymmärrettävään muotoon. Työn teoreettinen viitekehys on kattava ja se tukee työn tuloksia. Työhön saatiin lähteiden välistä keskustelua ja varsinkin teorian ja tulosten välille linkkejä. Tutkimuskysymyksiin saatiin myös monipuoliset vastaukset valitulla tutkimusotteella ja käytetyillä menetelmillä.

Puutteena opinnäytetyössä on siihen haastateltujen poliisien vähäinen määrä ja kaikkien haastateltavien valikoituminen pääkaupunkiseudulla toimivista poliisiyksiköistä. Työn tuloksia ei voida tästä syystä yleistää koskemaan koko Suomen poliisia. Laadullisessa tutkimuksessa tulosten yleistettävyyttä ei toisaalta olekaan tavoite vaan niiden selittäminen ja kuvaileminen, mikä työssä onnistui hyvin. Työn luotettavuuden osalta voidaan todeta, että haastatellut poliisit ovat kuitenkin osittain poliisitoiminnan eri tehtävistä ja heidän haastateluistaan oli löydettävissä selviä yhtäläisyyksiä työn muuhun teoreettiseen viitekehukseen.

Myöskin työssä käytetty lähdeaineisto koostuu pääasiassa lainsäädäntöön liittyvistä lähteistä, viranomaislähteistä sekä yleisesti tunnettujen oman alansa asiantuntijoiden kirjoittamista kirjoista ja artikkeleista.

Myöskin haastateltavien anonymiteetti tukee käsitystä siitä, että he ovat halunneet puhua aiheesta avoimesti ja rehellisesti. Vähäisen haastateltavien määrän lisäksi puutteena työssä voidaan pitää sitä, että se ei sisällä tutkimusaiheeseen liittyviä oikeustapauksia tai kattavaa tilastoa poliiseihin vapaa-ajalla kohdistetuista väkivallanteoista tai uhkailuista. Tosin työn aiheen kannalta rikosten olisi pitänyt olla motiiveiltaan erittäin tarkasti rajattuja, sillä työssä tarkasteltiin poliiseihin kohdistuneita uhkia nimenomaan poliisin työn ja poliisien omalla nimellä esiintymisen kannalta. Poliisin velvollisuudesta toimia omalla nimellään virkatehtävissä ja sen vaikutuksista poliisitoimintaan, poliisien yksityiselämään ja kansalaisiin on ehdottomasti aihetta jatkotutkimukselle.

LÄHTEET

Kirjat ja artikkelit

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani (toim.) & Valli, Raine (toim.) 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3., uudistettu ja täydennetty painos. Juva. WS Bookwell Oy

Eskola, Jari 2010: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani (toim.) & Valli, Raine (toim.) 2010: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3., uudistettu ja täydennetty painos. Juva. WS Bookwell Oy

Hallberg, Pekka 2011: Oikeusturva (PL 21 §). Teoksessa Hallberg, Pekka (toim.) 2011: Perusoikeudet. 2., uudistettu painos. Helsinki, WSOYPRO OY., 783-808

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Yliopistopaino

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula 2013: Tutki ja kirjoita. 15.–17., painos. Porvoo, Bookwell Oy

Kananen, Jorma 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Kerola, Erkki 2003: Ammattina poliisi – pelkääkö puoliso? Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö

Koskela, Hille 2009: Pelkokierre – Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Tampere, Gaudeamus

Koskinen, Seppo & Kulla Heikki 2013: Virkamiesoikeuden perusteet. 6., uudistettu painos. Liettua, Talentum Media Oy

Laitinen, Kari & Jukarainen, Pirjo & Boberg Henrik 2016: Maahanmuutto & turvallisuus – arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuudelle. Helsinki, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 7/2016

Lakanen, Tapio 1999: Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Helsinki, Kauppakaari Oyj

Mahkonen, Sami 1997: Oikeus yksityisyyteen. Porvoo, WSOY

Myllylä, Markku & Salonen, Kari 2016: Kehittämistyön soveltuvuus poliisitutkimuksen opinnäytteeksi. Teoksessa Muttilainen, Vesa & Potila, Pauliina (toim.) 2016: Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu., 65-70

Nieminen, Liisa 1999: Yksityiselämän ja perhe-elämän suoja. Teoksessa Nieminen, Liisa (toim.) 1999: Perusoikeudet Suomessa. Helsinki, Kauppakaari Oyj

- Nyysölä, Mikko 2014: Yksityisyydensuoja työsuhteessa. 7., uudistettu painos. Helsinki, Talentum Media Oy
- Palonen, Ulla 2010: Turvallisuusympäristön muutos diskurssina. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu
- Porola, Heikki & Pöyhönen, Reijo & Calin Ari-Pekka & Lehtonen Pertti & Nurmi Lasse & Koski Olli 1995: Selvitys poliisimiehiin ja heidän omaisiinsa kohdistuneista väkivallanteoista ja uhkauksista, Helsinki, Sisäasiainministeriö Poliisiosasto
- Rantaeskola, Satu (toim.) 2014: Poliisilaki – kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu
- Ruuska, Kirsti 2007: Oma tupa, oma lupa – Kotirauha ja poliisin toimivalta. Helsinki, Edita Prima Oy
- Sund, Peter & Wennström Bo 2016: Euroopan Unionin sisäinen turvallisuus – kehityssuuntia ja haasteita. Teoksessa Muttilainen, Vesa & Potila, Pauliina (toim.) 2016: Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu., 32-39
- Tikkanen, Sami & Aapio, Lasse & Kaarnalehto, Anssi & Kammonen, Lasse & Laitinen, Jouko & Mikkonen, Jarmo & Pisto, Martti Herman 2011: Ammattina turvallisuus. 2., uudistettu painos. Helsinki, WSOYpro Oy
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä, Tammi Oy
- Viljanen, Veli Pekka 2011a: Perusoikeuksien soveltamisala. Teoksessa Hallberg, Pekka (toim.) 2011: Perusoikeudet. 2., uudistettu painos. Helsinki, WSOYPRO OY., 89-137
- Viljanen, Veli Pekka 2011b: Yksityiselämän suoja (PL 10 §). Teoksessa Hallberg, Pekka (toim.) 2011: Perusoikeudet. 2., uudistettu painos. Helsinki, WSOYPRO OY., 389-411
- Viljanen, Pekka 2014: Rikokset viranomaisia vastaan. Teoksessa Lundelin, Satu (toim.) 2014: Keskeiset rikokset. 3., uudistettu ja laajennettu painos. Porvoo, Edita Publishing Oy., 67-107
- Virta, Sirpa & Priit, Suve 2016: Poliisi, reformit ja yhteiskunnallinen turvallisuus Pohjoismaissa ja Virossa. Teoksessa Muttilainen, Vesa & Potila, Pauliina (toim.) 2016: Poliisin toimintaympäristö. Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu., 29
- Vuorinen, Tero 2014: Strategiakirja – 20 työkalua. 2., painos. Helsinki, Talentum Media Oy

Henkilölähteet

Arvelin, Konsta 2018: Poliisitarkastaja, Poliisihallitus. Sähköposti 21.3.2018.

Poliisiammattikorkeakoulu, erityisvalmiudet, ylikonstaapelin sähköpostivastaus ja puhelu 16.4.2018

Rikander, Henri 2018: Komisario, tutkija, Poliisiammattikorkeakoulu. Puhelu 11.5.2018 & puhelu 18.5.2018

Virallislähteet

EOA 1836/2/2007

Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 224/2010 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Poliisiammattikorkeakoulusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 64/2013 vp

Poliisihallituksen kirje 20.10.2017, POL-2017-27035

Poliisihallituksen määräys poliisin virkapuvusta 25.1.2017, POL-2016-16682

Internet-lähteet

Euroopan unioni 2010, Sisäisen turvallisuuden strategia. Luettavissa: <http://www.consilium.europa.eu/media/30739/qc3010313fic.pdf>. Luettu 11.5.2018.

Fleishmann, Glenn 25.2.2015, Think you have the right to demand police identify themselves? Look closer. Artikkel. Luettavissa: <https://boingboing.net/2015/02/25/think-you-have-the-right-to-de.html>. Luettu 15.3.2018

Iltalehti 2016, Lähteet: Ranskassa poliisin tappanut vanhoi uskollisuutta Isisille 14.6.2016. Uutinen. Luettavissa: http://www.iltalehti.fi/ulkomaat/2016061421725683_ul.shtml. Luettu 20.2.2018.

Kallio, Henripekka 28.3.2017, Poliiseja on alettu maalittaa netissä kritiikille – "Joku pyrkii hyödyntämään avointa toimintakulttuuria". Uutinen. Luettavissa: <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/poliiseja-on-alettu-maalittaa-netissa-kritiikille-joku-pyrkii-hyodyntamaan-avointa-toimintakulttuuria/755589/>. Luettu 20.2.2018.

Lopez, Christy E. 23.9.2014, U.S. Department of Justice Civil Rights Division, Ferguson Police Department Investigation, Officer Name Plates (CL:JV:CH:CB:ES:MC). Kirje. Luettavissa: https://www.justice.gov/sites/default/files/crt/legacy/2014/11/04/ferguson_ltr_nameplates_9-23-14.pdf. Luettu 15.3.2018.

Mattila, Jaana 9.5.2018, Uhkailu on saanut poliiseja jopa luopumaan työstään – Poliisiin kohdistunut väkivalta on kaksinkertaistunut 20 vuodessa. Uutinen. Luettavissa: <https://www.aamulehti.fi/uutiset/uhkailu-on-saanut-poliiseja-jopa-luopumaan-tyostaan-poliisiin-kohdistunut-vakivalta-on-kaksinkertaistunut-20-vuodessa-200931070>. Luettu 9.5.2018.

Miettinen, Jarno 31.10.2017, Ruotsissa useita hyökkäyksiä virkavaltaa vastaan – poliisin kotia ammuttiin automaattiasella yli 20 kertaa. Uutinen. Luettavissa: <https://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/ruotsissa-useita-hyokkayksia-virkavaltaa-vastaan-poliisin-kotia-ammuttiin-automaattiasella-yli-20-kertaa/6639600#gs.cr8RJBk>. Luettu 20.2.2018.

Niskanen, Mika 30.3.2017, "Mitä sinäkin minut vangitsit?" – Pienen paikkakunnan poliisi kuulee vapaalla huutelua ja kuumia vihjeitä. Uutinen. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9534042>. Luettu 20.2.2018.

Sisäministeriö 2016a: Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta, Sisäministeriön julkaisu 27/2016. Luettavissa: http://intermin.fi/documents/1410869/4113506/67644_julkaisu_082016.pdf/1bfa515-e73e-4ca3-8b03-59991a98c0e3/67644_julkaisu_082016.pdf.pdf. Luettu 11.5.2018. Luettu 10.5.2018.

Sisäministeriö 2016b, Poliisibarometri 2016 – Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta, Sisäministeriön julkaisu 27/2016. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75567/Poliisibarometri_2016_Valto.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 10.5.2018.

Tenhunen, Asta 19.12.2017, Leikattu video poliisiputkalta nosti myrskyn - myös poliisien henkilötiedot levitetty julki. Uutinen. Luettavissa: <https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Leikattu-video-poliisiputkalta-nosti-myrskyn-my%C3%B6s-poliisien-henkil%C3%B6tiedot-levitetty-julki/1085342>. Luettu 20.2.2018.

LIITTEET

LIITE 1. Saatekirje

Saatekirje
Tampere 15.3.2018

Hyvä vastaanottaja

Opiskelen Tampereen Poliisiammattikorkeakoulussa Poliisi Amk – tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Teen opinnäytetyönäni laadullisen tutkimuksen, joka käsittelee poliisien velvollisuutta toimia omalla nimellään virkatehtävissä ja siitä aiheutuvia mahdollisia vaikutuksia heidän yksityiselämäänsä. Työssä kartoitetaan ja avataan aiheen kannalta keskeinen lainsäädäntö. Lisäksi työssä käsitellään Poliisihallituksen esitystä sisäministeriölle poliisin nimilaatan korvaamisesta tunnistelaatalla.

Opinnäytetyö toteutetaan haastattelututkimuksena, tarkemmin teemahaastatteluna. Haastatteluiden avulla halutaan selvittää yksittäisten poliisimiesten kokemuksia ja ajatuksia koskien velvollisuutta toimia omalla nimellä virkatehtävissä sekä velvollisuudesta mahdollisesti aiheutuneita vaikutuksia heidän yksityiselämälleen. Lisäksi haastatteluilla halutaan selvittää haastateltavien ajatuksia koskien poliisihallituksen esitystä. Myöskin velvollisuuteen toimia omalla nimellä virkatehtävissä tulevien mahdollisten muutosten vaikutuksia kansalaisten oikeusturvaan halutaan käsitellä haastatteluissa.

Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Antamanne haastattelu käsitellään nimettömänä ja ehdottoman luottamuksellisesti. Kenenkään haastateltavan tietoja ei paljasteta työn tuloksissa.

Opinnäytetyöni ohjaajina toimivat Kirsti Ruuska ja Markku Myllylä Poliisiammattikorkeakoulusta. Sähköpostiosoitteet: kirsti.ruuska@poliisi.fi & markku.myllyla@poliisi.fi. Opinnäytetyöni tullaan julkaisemaan Internetissä osoitteessa www.theseus.fi

Ohessa lähetän haastattelussa käytettävän teemahaastattelurungon.

Ystävällisin terveisin

Antti Melasniemi

LIITE 2. Teemahaastattelurunko

Poliisien ajatuksia ja kokemuksia velvollisuudesta toimia omalla nimellä virkatehtävissä nykyisessä turvallisuusympäristössä

Teema 1: Poliisin toimintaympäristö

Teema 2: Poliisin velvollisuus toimia omalla nimellä virkatehtävissä

Teema 3: Poliisihallituksen esitys

Teema 4: Vaikutukset kansalaisten oikeusturvaan

LIITE 3. Poliisihallituksen esitys nimilaatan korvaamisesta tunnustelalla

20.10.2017

POL-2017-27035

Poliisin virkapuvussa käytettävän nimilaatan korvaaminen tunnustelaaalla

1 Aluksi

Poliisin toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Digitalisaatio ja sen tuomat mahdollisuudet näkyvät myös poliisin arjessa. Sosiaalisen median käyttö on enenevässä määrin osa päivittäistä poliisitoimintaa, koska poliisin on oltava siellä, missä ihmisetkin ovat. Sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuksia laajaan tiedonvälitykseen. Positiivisista näkymistä huolimatta sosiaaliseen mediaan liittyy myös negatiivisia puolia. Yhtenä näkyvimpänä poliisitoimintaa koskevana negatiivisena ilmiönä on poliisin kohdistuva informaatiovaikuttaminen sosiaalisessa mediassa.

Eräs informaatiovaikuttamisen muoto on niin sanottu *doxxaus*. Doxxauksessa tiedonhaun kohteesta selvitetään yksityiselämään liittyviä tietoja ja nämä tiedot esitetään internetissä joko sellaisenaan tai asiayhteydestä irrallaan. Poliisivirkamiehiin kohdistuneissa tiedonhankinnoissa yksityiselämään liittyviä tietoja on hankittu erityisesti vahingoittamistarkoituksessa. Vahingoittaminen on ilmennyt yksityiselämää koskevien tietojen levittämisenä, virkatoimien arvosteluna esittämällä virkatoimet irrallaan asiayhteydestä ja myös erilaisina yksityiselämään liittyvinä muina vahingollisina tekoina. Tällaisia ovat olleet virkamieheen itseensä tai virkamiehen lähipiiriin kohdistunut tarkkailu, häiritä ja uhkailu.

Tämän kaltaisella informaatiovaikuttamisella on nähtävissä yksi tavoite: saada virkamies luopumaan hänelle kuuluvien virkatehtävien toimittamisesta. Sosiaalisessa mediassa ja muissa verkkomedioissa laajasti leviävä näkyvä informaatiovaikuttaminen tähtää yksilön nöyryyttämiseen ja sitä kautta vaikuttamaan virkamiehenä toimivan yksilön haluun toimia tehtävässään.

Virkamiehen nimi ja muut tunnistetiedot ovat osoittautuneet doxxauksen onnistumisen kannalta välttämättömiksi. Virkamiehistä pyritään selvittämään henkilötietoja mahdollisimman vaivattomasti ja tähän nykysääntely antaa huolestuttavan vaivattomat keinot. Poliisin virkapukua koskeva sääntely edellyttää poliisilta virkapuvussa käytettävää nimilaattaa. Lisäksi jokaisella poliisimiehellä on velvollisuus esittää virkamerkinsä virkatoimien kohteelle. Erityisesti nimilaatta on vaivattomin tapa saada virkamiehen nimi selville, koska nimilaatta ei edellytä tiedonhankkijalta suuria ponnisteluja tiedon saamiseksi.

2 Poliisin virkapuku, yksilöinti ja tunnistaminen

2.1 Poliisin yksilöintiä, virkapukua ja virkapuvun käyttöä koskeva sääntely

Perustuslain (731/1999) 118 §:n 1 momentin mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Perustuslain 118 §:n 3 momentissa todetaan vielä, että jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla säädetään.

Poliisilain (872/2011) 1 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa poliisimies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta. Poliisilain 1 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan poliisin on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä.

Poliisilain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehen sekä ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävissään virkapukua, kun virkatehtävän laatu tai luonne sitä edellyttää. Poliisilain 1 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan virkapukua voidaan käyttää myös virkatehtävään liittyvän matkan aikana ja edustettaessa poliisia. Virkapuvun käytöstä muissa yhteyksissä päättää asianomaisen yksikön päällikkö. Poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä säädetään poliisilain 9 luvun 7 §:n 2 momentissa.

Poliisilain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta ja 11 kohdan mukaan myös virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä sekä siitä, milloin virkatehtävän laatu tai luonne edellyttää virkapuvun käyttöä.

Poliisista annetun valtioneuvoston asetuksen (1080/2013) 11 §:ssä säädetään virkamerkistä. Säännöksen mukaan poliisimiehellä on Poliisihallituksen vahvistama virkamerkki.

Poliisin virkapuvusta annetun sisäministeriön asetuksen (1106/2013, *virkapukuasetus*) 1 §:n mukaan poliisimiehen sekä ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävässään virkapukua, kun virkatehtävän luonteen tai laadun vuoksi on tarpeellista, että hänet voidaan välittömästi tunnistaa virkamieheksi tai jos virkatehtävä edellyttää virkamiehen vaatetukselta virkavaatteen mukaisia suojaominaisuuksia tai toiminnallisia ominaisuuksia.

Virkapukuasetuksen 2 §:n mukaan poliisin virkapukuun kuuluvien asusteiden sekä niissä käytettävien tunnusten ja merkkien on oltava sisäministeriön asetuksen mukaisia. Virkapukineet hyväksyy Poliisihallitus ja lisäksi asusteiden, varusteiden sekä tunnusten ja merkkien on oltava valmistettu Poliisihallituksen hyväksymistä kangaslaaduista, väreistä, materiaaleista ja tarvikkeista.

Virkapukuasetuksen 3-7 §:issä säännellään poliisin virkapuvut. Virkapukuasetuksen 3 §:n mukaan virkavaatteisiin kuuluvat virka-asemaa osoittavat tunnukset ja nimilaatta. Virkapukuasetuksen 2 luvussa säännellään virkapuvuissa käytettävistä merkeistä ja virka-asemaa osoittavista tunnuksista. Virkapukuasetuksen 15 §:n 2 momentin mukaan kenttähaalarin, kesäkenttähaalarin, kenttäpuseron, toppatakin, virkapuseron ja virkapaikan oikean rintataskun yläpuolella kohdistettuna keskikohdalle tai rintataskun kannessa sekä villapuserossa, pikeepaidassa ja naisten liivissä oikealla puolella vähintään

80 mm leveä ja vähintään 25 mm korkea sininen nimilaatta, jossa on vaalealla tekstillä ainakin poliisimiehen sukunimi. Kenttähaalari 2010:ssä, kenttäkuoripusero 2010:ssä ja kenttälämpöpusero 2010:ssä kyseinen teksti on grafiitin harmaa, mustalla pohjalla.

Virkapukuasetuksen 15 §:n 4 ja 5 momenteissa todetaan, että kenttävaatteissa ja villapuserossa käytetään tarrakiinnityksellä asennettua tai ommeltua kankaista brodeerattua nimilaattaa. Virkatakissa, virkapaidassa, virkapuserossa ja naisten liivissä käytetään muovista nimilaattaa kiinnitettynä oikealle puolelle rintataskun kanteen tai taskun puuttuessa vastaavalle kohdalle. Sisäpalveluksessa voidaan villapuserossa käyttää myös muovista nimilaattaa.

Virkapukuasetuksen 16 §:ssä säännellään erityisvarusteiden osalta siten, että erityisvarusteissa on oltava ainakin poliisin tunnuskuva tai poliisimiesasemaa osoittava muu tunnus sekä mahdollisuuksien mukaan POLIISI - POLIS -kangaslaatta ja nimilaatta.

Poliisihallituksen virkapukumääräyksessä (POL-2016-16682, *Poliisin virkapuku*) todetaan nimilaatan käytön osalta samalla tavalla virkapukuasetuksen sääntelyn mukaisesti ja lisäksi on todettu, että erityistilanteissa nimilaatan, numerolaatan tai muun poliisimiehen yksilöivän tunnuksen käytöstä päättää tilanteen johtaja.

Virkapukumääräyksen sääntely on noudattanut pääkohdiltaan poliisilain ja sen nojalla annettujen säädösten linjaa hallintorakenneuudistuksista huolimatta.

2.2 Virkapuvun käyttäminen poliisin yksilöimisessä

Poliisilain 1 luvun 8 §:n 2 momentin sääntely asettaa organisaatiotason veloitteen huolehtia siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä. Yksilöinti on säädetty nimenomaisesti poliisin (organisaatio) tehtäväksi. Pykälässä on haluttu tietoisesti välttää yksityiskohtaista sääntelyä, mutta esitöissä on todettu, että yksilöitävyyttä voidaan edistää esimerkiksi virka-asuissa käytettävillä nimilapuilla tai numeroilla sekä ennen kaikkea partiointitehtävien ja virkatehtävien tarkalla kirjaamisella (HE 224/2010 vp s. 74). Yksilöitävyys onkin nähtävä laajana käsitteenä, jonka tavoitteena on kaikenpuolinen oikeusturva.

Poliisitoiminnassa lähtökohta on viranomaistoiminnan avoimuus ja vastuullisuus. Poliisin kanssa asioivan tulee saada tietää, kenen poliisimiehen kanssa hän on tekemisissä. Poliisin rooli merkittävän julkisen vallan käyttäjänä edellyttää henkilökohtaista vastuuta virkatoimista – se on myös virkavastuun syvimpiä olemuksia. Kysymys on ennen kaikkea poliisin virkatointien lainmukaisuuden selvittämismahdollisuuksista ja perustuslain 118 §:n toteutumisesta. Perustuslain 118 §:n 1 momentin mukaan virkamies vastaa virkatointiensä lainmukaisuudesta. Poliisin virkapukua koskeva sääntely ei anna mahdollisuuksia poiketa nimilaatan käytöstä.

Sisäministeriön asetuksen sääntely on velvoittavuuden osalta selkeä. Virkapukuasetuksen 2 §:n mukaan poliisin virkapukuun kuuluvien asusteiden sekä niissä käytettävien tunnusten ja merkkien on oltava sisäministeriön asetuksen mukaisia. Sen lisäksi virkapukineet hyväksyy Poliisihallitus. Nimilaatta on säädetty valtaosan poliisin käyttämien virkapukujen tunnuksiksi ja merkeiksi, kuten virkapukuasetuksen 15 §:ssä on todettu. Nimilaatan käytön ulkopuolelle jäävät ainoastaan juhlapuvun ja vierailupuvun takit.

Poikkeuksellisesti erityisvarustuksen osalta on nimilaatan käytöstä todettu, että nimilaattaa on käytettävä mahdollisuuksien mukaan. Erityisvarustuksella tarkoitetaan ainakin vir-

kapukuasetuksen 4 §:ssä tarkoitettuja erityisvaatteita. Erityisvaatetusta ja poliisimiehen yksilöintiä on käsitelty Eduskunnan oikeusasiamiehen Smash Asem -päätöksessä, jossa Oikeusasiamies totesi, ettei JOUHA-miesten yksilöimättömyys ollut lainvastaista (EOA 1836/2/2007 s. 51).

Nimilaatan käyttö ei koske myöskään poliisin suojavaatetusta. Suojavaatteita ovat muun muassa taktiset suojaliivit, tunniste-liivit sekä heijastinliivit.

Poliisihallituksen virkapukumääräys ei ole nimilaatan käyttöä koskien ristiriidassa virkapukuasetuksen sääntelyn kanssa. Määräyksen kohdassa 9.2 todetaan nimilaatan käyttöä koskeva pääsääntö ja toisessa kappaleessa poikkeussääntö. Toisen kappaleen mukaan erityistilanteissa nimilaatan, numerolaatan tai muun poliisimiehen yksilöivän tunnuksen käytöstä päättää tilanteen johtaja. On kuitenkin huomattava, että nimilaatan käyttöä koskeva poikkeussääntö koskee ainoastaan virkapukuasetuksen 4 §:n ja 16 §:n mukaan erityisvaatetusta. Sen sijaan esimerkiksi poliisin kenttävaatetuksessa on käytettävä nimilaatta, koska virkapukuasetuksen 3 §:n ja 15 §:n mukaan nimilaatta kuuluu poliisin virkapukuun.

Nimilaatan käyttöä koskeva sääntely ei anna Poliisihallitukselle toimivaltaa antaa määräyksiä virkapuvun käytöstä sekä nimilaatan käytöstä. Poliisilain 9 luvun 10 §:n mukaan asetuksen antovaltuus on annettu perustuslain 80 §:n mukaisesti ainoastaan valtioneuvostolle sekä sisäministeriölle. Sisäministeriön antaman virkapukuasetuksen 2 §:n mukaisesti poliisin virkapukuun kuuluvien asusteiden sekä niissä käytettävien tunnusten ja merkkien on oltava virkapukuasetuksen mukaisia. Sääntelyssä on käytetty samanlaista sääntelytekniikkaa, kuin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa lainsäädännössä sitomiseen käytettyjen välineiden osalta.

2.3 Poliisin virkamerkkiä koskeva sääntely

Virkamerkkiä koskeva sääntely liittyy osaltaan poliisin yksilöintiin, mutta ennen kaikkea poliisimiehen tunnistamiseen. Kuten edellä on todettu, poliisin kanssa asioivan tulee saada tietää, kenen poliisimiehen kanssa hän on tekemisissä. Poliisilain 1 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehen on pyynnöstä esitettävä virkamerkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta. Virkamerkin esittämisvelvollisuus yksilöi yksittäisen poliisimiehen virkamerkin kysyjälle. Virkamerkillä poliisimies myös osoittaa henkilöllisyytensä, olevansa poliisi, poliisitoimivaltuuksien laajuuden sekä sen yksikön, jossa poliisimies palvelee.

Poliisitoiminnallisissa tilanteissa on hyvin yleistä, että tilanteen kiireellisyys, erilaiset huomioon otettavat asiat sekä poliisin työturvallisuus saattavat estää virkamerkin välittömän esittämisen virkamerkkiä kysyttäessä. Vastaavasti virkamerkin välittömästä esittämisestä voidaan luopua poliisitaktisista syistä. Tästä huolimatta toimenpiteiden kohteella on kuitenkin lopulta aina oikeus saada nähdä virkatoimia häneen kohdistaneen poliisimiehen virkamerkki ja saada sitä kautta tietää, kenen poliisimiehen kanssa hän on tekemisissä.

Oma kysymyksensä virkamerkkiin liittyen on vielä se, voidaanko virkamerkissä oleva virkamiehen nimi korvata muulla tunnisteella. Voisiko virkamerkissä olla nimen tilalla esimerkiksi numerotunnus, joka yksilöi virkamiehen? Virkamerkki kuuluu olennaisesti julkisen vallan käyttöön, joka perustuslain 124 §:n mukaisesti kuuluu viranomaiselle. Virkamerkki on myös keskeisin tunniste niiltä osin, kun on kyse perustuslain 118 §:n toteutumisesta.

Vaikka poliisin esittäytymisestä ja esittäytyessä kerrottavista tiedoista ei ole erikseen säädetty, on virkamerkin mukana pitäminen ja esittäminen nähty keskeiseksi ja välttämättömäksi osaksi virkamiehen esittäytymistä. Virkamerkkiä koskevan sääntelyn tavoitteena on se, että kansalainen tietää asioivansa poliisin kanssa. Lisäksi virkamerkissä olevat tiedot poliisimiehen nimestä, virkanimikkeestä sekä virkapaikasta osoittavat kuka virkamies on, mitä poliisitoimivaltuuksia hän voi käyttää ja missä poliisiyksikössä hän palvelee. Virkamerkki on siten viran suomien toimivaltuuksien ja julkisen vallan ilmentymä, vaikka toimivaltuuksien käyttö ei olekaan sidottu virkamerkin hallussapitoon samalla tavalla, kuten erilaiset luvat on sidottu lupa-asiakirjoihin.

Virkamerkin tietojen peittelemisen sijaan tulisi erikseen pohtia sitä, olisiko virkamerkin esittämisestä kieltäytyminen tietyissä tarkoin säännellyissä tilanteissa mahdollista. Virkamerkin esittäminen voitaisiin rajata esimerkiksi siten, että virkamerkki pitäisi esittää vain virkatoimen kohteelle eikä kenelle tahansa. Näinhän myös perustuslain 118 §:ssä todetaan ja oikeus vaatia virkamiehelle rangaistusta on oikeusloukkauksen kohteella tai vahinkoa kärsineellä. Sen sijaan eduskunnan oikeusasiamiestä ja valtioneuvoston oikeuskansleria koskevissa laeissa kantelu-oikeutta ei ole sidottu mihinkään muuhun, kuin epäilyyn viranomaisen tai virkamiehen lainvastaisesta tai virkavelvollisuuksien vastaisesta menettelystä. Tämä puolestaan puhuu sen puolesta, että velvollisuus esittää virkamerkki on yleinen eikä henkilöpiiriltään rajattu.

Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta puhuu kuitenkin sen puolesta, että viranomaisen ja virkamies ovat virkansa vuoksi yleisen tarkkailun alla. Virkaan kuuluva oikeus ja velvollisuus julkisen vallan käyttöön tukevat tätä tulkintaa. Olisi perin poikkeuksellista, jos julkisen vallan käyttö tapahtuisi edes osaksikaan nimettömästi. Tämän takia virkamerkissä tulee olla virkamiehen välttämättömät ja oikeat tiedot tarvittavassa laajuudessa ja virkamerkki tulee myös esittää, jos sen esittämistä pyydetään tai vaaditaan.

2.4 Poliisin mahdollisuudet toimia ilman nimilaattaa nykysääntelyn puitteissa

Virkapuvun ja nimilaatan käyttöä koskeva sääntely on hyvin yksiselitteistä. Poliisimiehen, ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävässään virkapukua ja valtaosaan virkapukuja kuuluu nimilaatta. Lakiin ei ole säädetty mahdollisuutta poiketa nimilaatan käytöstä, jos käytössä on tietynlaisia virkapukuja. Ainoastaan erityisvarusteista on erikseen todettu, että näissä on mahdollisuuksien mukaan oltava nimilaatta.

Poliisilla on kuitenkin päivittäistoiminnassa käytössä poliisin tunnisteliivejä sekä heijastinliivejä. Virkapukuasetus ei edellytä näissä nimilaatan käyttöä. Tämä mahdollistaa virkatehtävällä toimimisen ilman nimilaattaa, jos poliisitoiminnallisessa tilanteessa on riski joutua vahinkotarkoituksessa tapahtuvan tietojenkalastelun kohteeksi.

Tunnisteliivin tai heijastinliivin käyttö ei kuitenkaan vaikuta poliisin velvollisuuteen esittää pyynnöstä virkamerkki, jos virkamerkin esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

3 Virkapukuasetuksen muuttaminen

3.1 Muuttunut toimintaympäristö

Poliisin toimintaympäristö on muuttunut voimakkaasti, jonka vuoksi on välttämätöntä pohtia erilaisia keinoja henkilöstön identiteetin suojaamiseksi. Esimerkiksi Helsingin Rautatientorin tapahtumat kuluneen vuoden aikana korostavat muuttunutta toimintaympäristöä. Pelkästään Rautatientorin tapahtumien vuoksi useita yksittäisiä poliisimiehiä on kuvattu virkatehtävällä ja kuvamateriaali on päätenyt erilaisiin verkkomedioihin. Näissä verkkomedioissa materiaalia on esitetty enemmän tai vähemmän irrallaan varsinaisesta kontekstista ja myös totuudenvastaisen tiedon yhteydessä.

Sen lisäksi kuvamateriaaliin ja poliisimiesten henkilöllisyyksiin liittyy varsin voimakasta informaatiovaikuttamista. On myös hyvin todennäköistä, että poliisimiehen nimen perusteella etsitään erilaisista lähteistä tietoa virkamiehen yksityiselämästä ja näiden tietojen avulla virkamieheen tai hänen lähipiiriinsä pyritään vaikuttamaan. Vaikuttaminen on ollut jopa sellaista, että se hyvin todennäköisesti täyttäisi rikoksen tunnusmerkistön.

Viranomaistoiminnan avoimuus ja virkatoimiin liittyvä henkilökohtainen virkavastuu ovat erittäin tärkeitä lähtökohtia poliisitoiminnassa. Tämän vuoksi poliisimiehen yksilöinti ja tunnistaminen ovat päivittäisen poliisitoiminnan yksinkertaisia perusasioita. Pääosin yksilöinti ja tunnistaminen tapahtuvat nykyisin virkapukua ja virkamerkkiä koskevien sääntösten nojalla. Poliisihallitus haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota alati muuttuvaan toimintaympäristöön, jota on edellä kuvattu. Poliisihallitus ehdottaa tämän vuoksi muutosta virkapuvun nimilaattaa koskevaan sääntelyyn.

3.2 Nimilaattaa koskevan sääntelyn uudistus: tunnistelaatta

Poliisin virkapukuun kuuluvan nimilaatan käytöstä tulisi luopua kokonaan ja nimilaatta voitaisiin korvata tunnistelaatalla. Tunnistelaatassa olisi numero- tai kirjaintunnus, joka yksilöisi virkamiehen. Tunnistelaatassa oleva tunniste voisi olla myös numeroiden ja kirjainten yhdistelmä, jolloin voitaisiin hyödyntää esimerkiksi samaa logiikkaa kuin poliisijoukkojen yksilöinnissä (poliisilaitoksen kirjaintunnus sekä ajoneuvon yksilöivä kutsunumero). Tunnistelaatassa voisi olla vähintään myös virkamiehen sukunimi.

Poliisin virkatehtävän laatu vaikuttaisi aina tunnistelaatassa käytettävään tunnisteeseen. Oman nimen käyttäminen tunnistelaatassa olisi aina lähtökohta, ellei olisi perusteita käyttää tunnisteessa kirjainnumeroyhdistelmää. Tällä huolehdittaisiin siitä, että päivittäisissä poliisitehtävissä sekä poliisin edustustehtävissä poliisi käyttää virkapuvussaan omaa nimeään. Muun tunnuksen kuin oman nimen käyttö tulisi siten kyseeseen erityistapauksissa, joka vastaisi poliisilain 1 luvun 8 §:n 2 momentin sääntelyä poliisin velvollisuudesta huolehtia virkatoimen suorittaneen poliisimiehen tarvittavasta yksilöimisestä.

Sääntely voitaisiin toteuttaa kaikessa yksinkertaisuudessaan siten, että virkapukuasetuksen 3 §:ssä, 15 §:ssä ja 16 §:ssä olevat nimilaatta-sanat korvattaisiin tunnistelaatta-sanalla. Tämän lisäksi 15 §:n 2 momentissa oleva kohta "*--- jossa on vaalealla tekstillä ainakin poliisimiehen sukunimi*" poistettaisiin.

Tämän lisäksi tunnistelaatan sisällöstä säädettäisiin esimerkiksi virkapukuasetuksen 2 luvussa omassa säännöksessään:

*Uusi 16 a §
Tunnistelaatta*

Tunnistelaatassa on oltava ainakin poliisimiehen, ylivartijan tai vartijan sukunimi. Tunnistelaatassa voi sukunimen sijaan olla kirjaimista ja numeroista muodostettu tunniste, jolla virkamies voidaan yksilöidä.

Vaihtoehtoisesti sääntely voitaisiin toteuttaa virkapukuasetuksen 3 §:ään lisättävänä omana momenttinaan:

3 §:n uusi 2 momentti

Virkapukuun kuuluu tunnistelaatta. Tunnistelaatassa on oltava ainakin poliisimiehen, ylivartijan tai vartijan sukunimi. Tunnistelaatassa voi sukunimen sijaan olla kirjaimista ja numeroista muodostettu tunniste, jolla virkamies voidaan yksilöidä.

Tunnistelaatan käyttö nimilaatan sijasta ei ole ristiriidassa poliisimiehen yksilöintiä koskevan sääntelyn kanssa. Sen lisäksi tunnistelaatta helpottaisi virkamiehen mahdollisuuksia suojella identiteettiään ja osaltaan vaikeuttaisi *mala fide* -tarkoituksessa tehtyä tiedonhankintaa, joka kohdistuu virkamiehen yksityiselämään. Nimilaatan korvaaminen tunnistelaatalla ei vaikuttaisi poliisimiehen velvollisuuteen toimia virkatehtävällä omalla nimellä sekä omilla kasvoilla. Poliisimiehellä olisi edelleen velvollisuus esittää virkamerkinsä pyynnöstä, josta virkamerkin kysyjä saisi aina tietää poliisimiehen nimen, virka-aseman sekä yksikön, jossa virkamies palvelee.

Tunnistelaatta aiheuttaisi poliisille kustannuksia hankittavien tunnistelaattojen vuoksi. Jokaisella virkapukua käyttävällä poliisilla on useampi virkapukuun kuuluva nimilaatta, koska erilaisissa virkapuvuissa käytetään joko brodeerattua tai muovista nimilaattaa. Tällaisia nimilaattoja ei tarvitsisi hankkia uusina tunnistelaattoina, mutta sen sijaan virkapukua käyttävälle poliisille pitäisi hankkia numerokirjainyhdistelmällinen tunnistelaatta.

Nykyisin nimilaatan yksikköhinta on 3,00–3,60 euroa riippuen nimilaatan valmistusmateriaalista. Brodeerattu nimilaatta maksaa 3,00 euroa ja muovinen nimilaatta 3,60 euroa. Kustannusvaikutus tulisi olemaan joka tapauksessa pieni, jos nimilaatta korvataan tunnistelaatalla ja jokaiselle virkapukua käyttävälle hankittaisiin numerokirjainyhdistelmällinen tunnistelaatta.

Poliisin nimilaatan käyttöä käsiteltiin virkavaate- ja varustetyöryhmän kokouksessa 18.10.2017. Työryhmä kiinni huomiota siihen, että virkamiehen oman nimen käyttäminen kuuluu tunnetun ja luotettavan poliisin tunnuksiin. Poliisi on totuttu näkemään omalla nimellään ja omilla kasvoillaan. Tästä poikkeava kasvottomuus oli työryhmän mukaan sellainen tekijä, joka voi vaikuttaa poliisin ja yhteisön väliseen luottamukseen. Työryhmä kuitenkin tunnisti myös tämän päivän haasteet, jotka liittyvät virkamiehiin kohdistuvaan negatiiviseen vaikuttamiseen. Tällaiset haasteet puhuvat osaltaan nimilaatasta luopumisen puolesta. Työryhmä kuitenkin esitti kantanaan, että poliisin oman nimen tulisi aina olla pääsääntö. Muun kuin oman nimen käyttäminen olisi siten tarkoin harkittava poikkeus pääsääntöön. Työryhmä kiinnitti huomiota myös siihen, että poliisimiehen ei pitäisi itse voida päättää, käyttääkö hän omaa nimeään vai numerokirjaintunnistetta tunnistelaatassa. Numerokirjaintunnisteen käytön tulisi olla valvottua ja tapahtua erillisellä päätöksellä. Jos tällaista päätöstä ei ole, poliisi käyttäisi omaa nimeään.

Ottaen huomioon muuttunut toimintaympäristö, Poliisihallitus esittää pyynnön, että sisäministeriö selvittäisi nopeasti mahdollisuudet virkapukuasetuksen muuttamiselle nimilaitoksen koskevan sääntelyn osalta. Tätä ennen Poliisihallitus ohjeistaa poliisilaitoksia huomiomaan tunnisteliivien ja heijastinliivien käyttömahdollisuudet poliisitoiminnassa, kuten kirjeen kohdassa 2.4 on esitetty.

Poliisijohtaja

Sanna Heikinheimo

Poliisitarkastaja

Konsta Arvelin

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 20.10.2017 klo 09:32. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimista.

Jakelu

Sisäministeriön poliisiosasto
Poliisiylitarkastaja Niina Uskali
Ylikomisario Elina Katajamäki

Tiedoksi

Poliisihallitus, valvonta- ja hälytystoiminnan vastuualue